

PROs suksess ved delstatsvalget i Hamburg i 2001

Et høyrepopulistisk gjennombrudd i Tyskland?

Bjarne Kjerland Hanssen

Masteroppgave i historie
Institutt for arkeologi, konservering og historie

UNIVERSITETET I OSLO

Høst 2008

Forsidebildet er hentet fra følgende internettside:
<http://www.spiegel.de/img/0,1020,192956,00.jpg>, lesedato: 03.11.2008

Takksigelser

Først vil jeg takke min veileder, Einhart Lorenz, både for å ha satt meg på ideen til oppgaven, men også for gode råd og for å ha vist stor tålmodighet underveis.

Ellers fortjener mine foreldre all ære. Hadde det ikke vært for deres støtte (og ett par nødvendige spark bak...) så hadde jeg neppe greidd å levere et endelig produkt.

Videre vil jeg med dette sende Mira en vennlig tanke for godt selskap de siste månedene.

Aller mest ønsker jeg likevel å rette min takknemlighet til Liesbet. Hun fortjener all ros for å ha vært en svært god støtte under de mest stressende periodene, og rett og slett for å ha holdt ut med meg de siste månedene.

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1. Innledning	1
Tema og problemstillinger	1
Teoretisk og metodisk perspektiv	2
Litteratur og kilder	3
Litteratur	3
Kilder	6
Disposisjon	8
Kapittel 2. Høyrepopulisme som et anvendelig perspektiv	10
Populistiske uttrykksformer	11
Høyrepopulisme: Et forsøk på en forståelse	12
Høyrepopulismens kontekst	12
Forholdet til det politiske system	14
Forholdet til begrepet 'høyre'	17
Høyrepopulistiske partiers velgere	18
Høyrepopulismens selvoppfatning	19
Forutsetninger for høyrepopulistiske partiers suksess	22
Oppsummering	24
Kapittel 3. Historisk bakgrunn	26
Hovedtrekk - Hamburg etter 1945	26
De politiske partiene gjenoppstår	26
Hamburg – SPD-dominans	27
Høyrepopulistiske og høyreekstreme partiers kår i Tyskland	29
Høyrepopulistiske partier	29
Høyreekstreme partier	31
Oppsummering	32
Kapittel 4. Ronald Schills bakgrunn og vei inn i politikken	34
Ronald Schill: Bakgrunn	34
Ronald Schills verdensanskuelse	34
”Den nådeløse dommer”	36
Kriminalitetsproblemet i Hamburg	38
Kriminalitet som tema	38
En ”vanlig manns” perspektiv	39
Rettsaken mot Schill	41
Oppsummering/konklusjon	45
Kapittel 5. PRO – Organisasjon og ideologi	47
PRO blir dannet	47
Partiets organisasjon	49
Utviklingen av partiet – det første arbeidet og rollefordeling	50
De første landsmøtene: Reformbevegelser og interne stridigheter	51
PRO: Forståelsen av partiet og dets ideologi	55
PRO - kjennetegn	55
Appell hos velgerne – PRO vs. det ekstreme høyre	57
PRO og media	58
Retoriske kjennetegn - tabubrudd	60

PROs selvforståelse	62
Oppsummering	67
Kapittel 6. Valgkampen	68
11. september	68
Person eller parti?	69
Its not the economy, stupid	70
”Ich muss nur da sein”	73
Fremstillingen og oppfattelsen av PRO	80
Medias rolle	80
Schills profil	84
Oppsummering	85
Kapittel 7. Epilog	87
Regjeringsforhandlingene	87
Skandaler og skuffelser	89
Schills tale i Forbundsdagen	91
Regjeringen oppløses	95
Oppsummering/konklusjon	98
Kapittel 8. Konklusjon	100
To perspektiver for å forstå PRO	100
Oppsummering	103
Kilder og Litteratur	105

Liste over forkortelser

Politiske partier i Tyskland

BFB	<i>Bund Freier Bürger</i>
CDU	<i>Christlich Demokratische Union Deutschlands</i>
CSU	<i>Christlich-Soziale Union in Bayern</i>
DVU	<i>Deutsche Volksunion</i>
GAL	<i>Grüne Alternative Liste</i>
FDP	<i>Freie Demokratische Partei</i>
NPD	<i>Nationaldemokratische Partei Deutschlands</i>
PRO	<i>Partei Rechtsstaatlicher Offensive</i>
PSD	<i>Partei des Demokratischen Sozialismus</i>
REP	<i>Republikaner</i>
SPD	<i>Sozialdemokratische Partei Deutschlands</i>
RBP	<i>Rechtstaatliche Bürger Partei</i>

Politiske partier i andre land

CD	<i>Centrumdemocraten (Nederland)</i>
DF	<i>Dansk Folkeparti</i>
FN	<i>Front National (Frankrike)</i>
FPÖ	<i>Freiheitliche Partei Österreich (Østerrike)</i>
Frp	<i>Fremskrittspartiet</i>
LPF	<i>Lijst Pim Fortyun (Nederland)</i>
LD	<i>Lijst Dedecker (Belgia)</i>
LN	<i>Lega Nord (Italia)</i>
ÖVP	<i>Österreichische Volkspartei</i>
VB	<i>Vlams Belang/Vlams Blok</i>

Kapittel 1. Innledning

Denne oppgaven kommer til å omhandle PRO¹ vei til regjeringsmakt i den tyske delstaten Hamburg i 2001. Partiet hadde blitt dannet bare ett år i forveien, og valgresultat på 19,4 % var ikke bare oppsiktsvekkende, det var den høyeste oppslutningen noe nytt parti hadde oppnådd i forbundsrepublikkens historie. Samtidig siket dette resultatet at et parti som ble oppfattet å ligge til høyre for de to store konservative partiene, CDU og CSU, kom i en reell maktposisjon. Utover dette medførte partiets voldsomme og plutselige suksess at det også begynte å bli stilt spørsmål om det kunne etablere seg på nasjonalt nivå, og hva dette eventuelt ville bety for landets etablerte politiske kultur.²

Tema og problemstillinger

Oppgavens formål kommer primært å være å forklare valgresultatet. I utførelsen av dette er det viktig å beskrive partiets historie i tillegg til dets oppbygning og struktur. Det er likevel en kjensgjerning at PROs opprinnelse og skjebne var uløselig knyttet til partiformannen Ronald Schill. Det blir derfor vesentlig å ta hans dommervirke nærmere i øyesyn, og særlig hans oppfatninger omkring lov og orden da dette var partiets sentrale tema.³ Oppgaven kommer særlig til å fokusere på forholdet mellom Schill og media, og hvilken rolle de spilte i å spre hans budskap og å gjøre han til en kjent figur i Hamburg. For videre å kunne forklare velgerpotensialet til PRO, må det politiske hovedbudskapet deres også bli undersøkt i en kontekst uavhengig av partiet: I hvor stor grad var Hamburg faktisk plaget av kriminalitet i forhold til andre tyske storbyer, hvordan hadde temaet blitt behandlet ved tidligere valgkamper og hvordan forholdt de andre partiene seg til dette temaet?

Oppgavens problemstilling blir derfor følgende:

Hva var bakgrunnen for PROs suksess ved delstatsvalget i Hamburg i 2001?

Et annet sentralt spørsmål i oppgaven er årsakene til at CDU og FDP valgte å inngå en koalisjon med PRO. Innenfor begge partier – spesielt FDP – var det krefter som ikke ønsket et

---

¹ PRO var også kjent som *Schill-Partei*, men i denne oppgaven kommer jeg til å holde meg til den offisielle betegnelsen.

² Se blant annet *Der Spiegel*, nr. 51, 2001.

slikt samarbeid. Det var primært to årsaker til dette: For det første mente disse grupperingene at PRO lå for langt til høyre, for det andre hersket det i store deler av det politiske miljø og i media en oppfatning om at partiet var populistisk eller høyrepopulistisk.⁴ Dette fordrer to videre problemstillinger:

Hvordan kan vi definere PROs politiske profil?

Hvorfor inngikk CDU og FDP en koalisjon med PRO?

Det er med andre ord tre sentrale spørsmål som skal besvares i oppgaven. Hvordan dette vil bli utført og hvilke teoretiske og metodiske perspektiver som vil bli brukt, vil jeg i det følgende gå nærmere inn på.

Teoretisk og metodisk perspektiv

Som sagt ble PRO i utstrakt grad forstått og fremstilt som et høyrepopulistisk parti. Dette fordrer at man forklarer hvordan begrepet blir forstått, men også om dette kan karakteriseres som en partigruppe hvor PRO passer inn. Det vil derfor bli anvendt teorier om høyrepopulisme og høyrepopulistiske partiers fremvekst. Ved å gjøre dette er det ikke min intensjon å fjerne teksten fra empirien, men heller sette den inn som en del av et utviklingstrekk i vesteuropeisk samtidshistorie. Oppgaven vil i så måte få et komparativt perspektiv, hvor høyrepopulistiske partiers appell, ideologi og deres forhold til andre ikke-sosialistiske partier blir nøkkeltemaer. Det må likevel understrekes at dette ikke skal skje på bekostning av kildegranskningen og det som er det unike ved PRO. En videre redegjøring for høyrepopulisme vil for øvrig følge i kapittel 2.

En måte å belyse forholdet mellom årsak og virkning er å stille kontrafaktiske spørsmål som: Ville PRO ha hatt samme oppslutning uten media eller med en annen partileder, eller var det helt avhengig av disse for få et politisk gjennombrudd? Videre kan man spørre om partiet i det hele tatt hadde eksistert hvis det ikke hadde vært for kriminalitetsraten i Hamburg, eller at SPD hadde sittet 44 år uavbrutt med makten? Gjennom å stille disse ulike forklaringsmodellene opp mot hverandre problematiserer i hvor stor grad PROs fremvekst kan

---

⁴ Disse to begrepene blir ofte benyttet om hverandre. I de tilfeller der dette har blitt gjort kommer jeg av praktiske årsaker til konsekvent å bruke høyrepopulisme. Når det gjelder forskjellen mellom populisme og høyrepopulisme blir dette gjort rede for i kapittel 2.

tilegnes strukturelle og samfunnsmessige forhold, og i hvor stor grad den var avhengig av enkeltaktørene. Disse aspektene vil berøres i kapittel 4 og 5, og vil bli veid opp mot hverandre i konklusjonskapittelet.

I tillegg til å se på hvilke faktorer som har størst forklaringskraft i forhold til PROs fremvekst, vil jeg og vurdere om de samsvarer med typiske kjennetegn for høyrepopulisme og oppblomstring av den type partier, eller om de må betegnes som lokale. Dette fordrer at visse aspekter ved partiet – leder, partiprogram, organisasjonsstruktur og velgergrunnlag – må bli tatt i øyesyn. Det vil også bli foretatt en viss grad av sammenligning med andre høyrepopulistiske partier der det faller seg naturlig.

Tidsmessig vil hovedfokuset ligge på perioden fra partiets dannelse i mai 2000 og frem til valget den 23. september 2001. Det vil likevel være nødvendig å trekke linjer lenger tilbake, både for forstå bakgrunnen til PRO så vel som sette det inn i en større politisk-historisk kontekst. Utover dette vil partiets videre skjebne bli beskrevet i kapittel 7. Dette vil bli gjort for å opplyse leseren om partiets videre skjebne, men også fordi det setter flere påstander og antagelser som ble gjort forut og under valgkampen i et annet lys.

Litteratur og kilder

Den litteraturen og de kildene som ble benyttet i oppgaven ble i stor grad samlet inn i løpet av to arkivreiser til Hamburg, en i september 2006 og en i juni 2007. Utover dette er materialet hentet fra ulike avisers nettsider. Det ble også gjort forsøk på å komme i kontakt med sentrale personer fra partiet, men dette har ikke lyktes.⁵

Litteratur

Høyrepopulisme er et emne hvis forskningsfelt har vokst kraftig i løpet av de siste tiårene. Dette har naturligvis skjedd parallelt med fremveksten av denne type parti og den økende oppslutningen de har fått. På tross av at det ennå ikke har forekommet et virkelig høyrepopulistisk gjennombrudd i Tyskland, kommer mye av arbeidet nettopp derifra. Her må det likevel tilføyes at dette i stor grad har fokusert på partier som REP og DVU, partier som gjerne ansees som mer ekstreme enn de mer suksessfulle partiene som har oppstått i flere

---

⁵ Ronald Schill har emigrert til Brasil, partikontoret er lagt ned og de personene jeg har forsøkt å kontakte har ikke svart.

andre europeiske land. Det er også usikkert om disse kan anses som høyrepopulistiske, og om de eventuelt kan sammenlignes med PRO.

Litteraturen om høyrepopulisme kommer i stor grad fra statsvitenskap, men det finnes også bidrag fra andre fagfelt som sosiologi, historie og journalistikk. På tross av den utstrakte forskningen som har blitt gjort eksisterer det ingen enighet om en definisjon av begrepet, ei heller omkring hvilke partier som hører hjemme i denne kategorien. Dette gjelder både innholdsmessig, så vel som avgrensning i forhold til høyreekstremisme. Det må også tilføyes at begrepet høyrepopulisme i dagligtalen gjerne blir brukt kritisk, som en negativ karakteristikk, og selv om dette ikke er tilfelle ved de fleste av bidragene på min litteraturliste, fordrer det at undertegnede må være spesielt varsom i forhold til hvilken forståelse den enkelte forfatter legger til grunn.

Litteraturen kan deles inn tre grupper: Det er den som tar for seg høyrepopulisme generelt, og dermed dekker det teoretiske perspektivet; den som tar for seg høyrepopulisme og populisme i Tyskland; og den som spesifikt tar for seg PRO. Disse tre delene har alle sine funksjoner – førstnevnte representerer det teoretiske, altså oppgavens bakgrunn, mens de to andre ser på det lokale/nasjonale og det spesifikke.

I den generelle delen er de to britiske statsviterne Margaret Canovan og Paul Taggard helt sentrale navn. Sistnevnte forsøker i sin bok, *Populism*, å definere hva som ligger (eller kan ligge) i populisme, mens Canovans bidrag, "Trust the people! Populism and the two faces of democracy", er en innføring i populismens vekstvilkår innenfor et demokrati.

I forhold til høyrepopulisme er Hans-Georg Betz ett av de mest sentrale navnene. Han har forfattet flere bidrag som både omhandler høyrepopulisme generelt, så vel som bidrag om høyrepopulisme i Tyskland. To andre sentrale navn er de to statsviterne, Frank Decker og Nicolaus Werz, som også har jobbet med høyrepopulisme generelt så vel som hvordan den uttrykker seg i Tyskland. Andre sentrale navn i denne oppgaven blir den statsviteren Florian Hartleb og sosiologen Herbert Kitschelt. De to tyske statsviterne Klaus Von Beyme og Eckhard Jesse gir også viktige bidrag i forhold til høyreekstremisme, førstnevnte angående høyreekstremismens/populismens historie mens Eckhard fokuserer på hva som ligger i begrepet.

Den britiske historikeren Mary Fulbrooks bok, *A History of Germany 1918-2000: The Divided Nation*, gir en god - om kort - innføring i Tysklands nyere historie. Her blir også de politiske forholdene i landet berørt, og man får et generelt innblikk i tysk politikk og de bakenforliggende årsakene til hvorfor det nåværende politiske landskap er som det er. I de to statsviterne Knut Heidar og Einar Berntzens bok, *Vesteuropeisk politikk, partier, regjeringsform, styreform*, er det også et kapittel som omhandler tyske forhold. Her får man en kort og oversiktelig oversikt over landets politikk. Angående de spesifikke forholdene i Hamburg, blir dette utdypende gjennomgått i boken *Geschichte der Stadt Hamburg*, som er forfattet av den historikeren Eckart Klessmann. Denne boken har for undertegnede den fordel at den gir detaljert innblikk i byens politiske historie. Bakdelen er at hendelsene som denne oppgaven skal adressere bare blir overfladisk berørt. Dette aspektet blir for øvrig utdypet i den statsviteren Patrick Holsts artikkel "Die Hamburger Bürgerschaftswahl vom 23. September 2001: "Schillerndem" gelingt der Machtwechsel", hvor forfatteren tar for seg den politiske forhistorien og konteksten til valget i 2001. Videre beskriver medias innflytelse på valget og valgresultatet av Markus Klein og Dieter Ohr i deres artikkel, "Der Richter und sein Wähler. Ronald B. Schills Wahlerfolg als Beispiel extremer Personalisierung der Politik".

Da begivenhetene som denne oppgaven tar opp er av forholdsvis nyere dato, er det begrenset hvor mye litteratur som finnes om Ronald Schill og PRO, og de eneste forskningsarbeidene er gjort innenfor samfunnsfaglige disipliner. Av disse er Florian Hartlebs doktoravhandling *Rechts und Linkpopulismus: Eine Fallstudie anhand von Schill-Partei und PDS* den mest utfyllende. Hartleb forsøker å vise strukturelle likheter mellom høyrepopulistiske -og venstrepopulistiske partier og dermed påvise at begge typer kan plasseres i en felles kategori, den populistiske. Frank Decker bruker også PRO som en casestudie i boken *Der neue Rechtspopulismus*, og det blir beskrevet som en eksponent for høyrepopulisme i Tyskland i artikkelen "Rechtspopulismen in der Bundesrepublik Deutschland: Die Schill-Partei". I deres artikkel "CSU des Nordens", gir Ralf Tils og Joachim Raschke en analyse av partiets ideologi og profil.⁶ Det siste aspektet blir forøvrig tatt i nærmere øyesyn av Thorsten Fars og Andreas Wüst i "The Schill-Factor in the Hamburg Election", hvor forfatterne ser på hvordan partiet ble oppfattet og hvem som støttet dem.

---

⁶ Denne tittelen referer til en karakteristikk Schill benyttet i et forsøk på å definere sitt eget parti ideologisk. Angående CSU sin profil, se kapittel 3.

Det har også blitt forfattet to biografier om Schills tid i politikken, *Der Rechtssprecher* av Marco Carini og Andreas Speit og *Der Eisbrecher* av Holger Stürenburg. Alle tre forfattere er journalister, alle tre har vært politisk aktive, men bøkene tar ulike standpunkt i forhold til partiet og spesielt til Schill selv. Carini og Speits bok - førstnevnte har bl.a. sin bakgrunn fra ”Regenbogen – für eine neue Linke”⁷ - er i stor grad kritisk og anser Schill som en trussel mot demokratiet. Stürenburg, derimot, var selv med på å grunnlegge PRO og har i så måte en ganske annen oppfatning av både mannen og partiet. I hans bok blir forholdene i Hamburg beskrevet som en by der de etablerte partiene har sluttet å bry seg om ”vanlige” folks behov, er primært interessert i å sikre egne posisjoner og interesser, har neglisjert områder som indre sikkerhet og kriminalitet (dermed gjort byen til et bol for kriminelle), og der domstolene – preget av 68erne og deres tankegods – er på gjerningsmannens side i stedet for offeret. Stürenburg mener at Schill presenterer noe annet, en slags retur til politisk anstendighet og et samfunn som står på parti med den ”vanlige mannen i gata” og mot den korrumperte makteliten og dens klienter. Ingen av bøkene kan selvsagt leses som objektive beretninger, men de er likevel interessante å sammenligne, både i forhold til mine egne teorier, men og fordi de gir uttrykk for to så forskjellige oppfatninger omkring emnet og dermed belyser hendelsene ulikt. Videre er Stürenburgs bok spesielt interessant, da han som en av grunnleggerne også uttrykker seg som aktør, og dermed har innsikt i mye av det som foregikk på innsiden av partiet.

Kilder

PRO spredde i stor grad materialet sitt gjennom internett, men da dette domenet er lagt ned har det ikke mulig å få tilgang til mye av dette materialet. Videre eksisterer heller ikke partikontoret deres lenger. Det materialet jeg har kunnet oppdrive har derfor kommet gjennom artikler fra magasin og aviser. I tillegg hadde universitetsbiblioteket i Hamburg valgkampprogrammer, så vel som valgoversikter- og rapporter.

Ved å tilnærme seg et så personfokusert parti som PRO, blir det nødvendig å gå inn på Schills egne politiske oppfatninger. Mye av kildemateriale er derfor intervjuer gitt i ulike aviser og magasiner. Disse er også nyttige ved at de gir oss muligheten til å følge utviklingen dag for

---

⁷ *Regenbogen* var egentlig en del av partiet GALi Hamburg, men brøt ut i 1999 da GAL støttet den tyske deltakelsen av krigføringen på Balkan. *Regenbogen* har etter hvert blitt et samlingspunkt for ulike grupperinger på den politiske venstresiden.

dag og dermed få et innsyn i hele prosessen mot partidannelsen og videre gjennom valgkampen.

I Hamburg er det primært fire aviser som deler markedet seg imellom – *Bild-Zeitung*, *Die Welt*, *Hamburger Abendblatt* og *Hamburger Morgenpost*. Av disse har *Die Welt* og *Hamburger Abendblatt* tradisjonelt sett vært ansett for å være liberal-konservative, mens *Hamburger Morgenpost* har tilhørt arbeiderpressen.⁸ I dag er alle disse med unntak av *Hamburger Morgenpost* eid av ett forlag, nemlig Axel Springer. Springer, som er det største forlagshuset i Europa, har i Tyskland blitt beskyldt for aktivt å jobbe mot den politiske venstresiden, og i forbindelse med valget i Hamburg ble forlaget anklaget for å jobbe for opposisjonen.⁹ Det er derfor viktig å være kritisk i lesningen av disse avisene, og ikke uten forbehold akseptere deres fremstillinger som objektive sannheter.

Av disse fire avisene har undertegnede systematisk gått gjennom alle utgivelsene av *Hamburger Abendblatt* fra Schill første gang ble nevnt i oktober 1996 og frem til valget i 1997. Det samme har også blitt gjort fra partiet ble dannet den 13. juli 2000 og frem til valgseieren den 23. september 2001. Utover dette har arbeidet med gjennomgangen av avisene blitt gjort mer metodisk, hvor jeg bevisst har søkt etter hva de skriver om enkelte saker. Dermed har *Hamburger Abendblatt* i stor grad representert fundamentet for min gjennomgang av Hamburgs aviser. For å unngå å bli fanget fremstillingen til en avis har jeg likevel brukt *Hamburger Morgenpost* og *Die Welt* som supplement.¹⁰

Valgkampen i Hamburg i 2001 ble forholdsvis lite omtalt i utenlandsk presse, men fikk mye oppmerksomhet fra rikspresen i Tyskland. I den forbindelse har jeg gått gjennom samtlige årganger av ukemagasinene *Der Spiegel* fra 1999 og frem til februar 2004. I tillegg har det samme blitt gjort med 2001-årgangen til både *Stern* og *Focus*. Dette har blitt gjort delvis for å forflytte perspektivet fra Hamburg og over til Tyskland, videre fungerer de også som supplement til fremstillingene i de lokale avisene. Det er for øvrig også hentet artikler fra avisen *Die Zeit*.

---

⁸ *Bild-Zeitung*, som for øvrig er Europas største avis, blir ofte beskrevet som en "sensasjonsavis" som i stor grad senterer sakene sine rundt kjendissladder og skandaler. På tross av at de anser seg selv som politisk uavhengige, blir de ansett for å ligge til høyre idet politiske landskapet.

⁹ Klein og Ohr 2002, s. 74.

¹⁰ Årsaken til at *Bild* ikke har blitt benyttet er fordi de ikke har et internettarkiv som strekker seg tilstrekkelig langt nok tilbake i tid. Videre hadde jeg på grunn av manglende tid ikke hatt anledning til å gjennomgå denne avisen i løpet av mine besøk til Hamburg.

En åpenbar kilde til å forstå PROs ideologi, standpunkter og prioriteringer, er valgkampprogrammet fra 2001. For øvrig er tilsvarende programmer til de to største partiene, CDU og SPD, både fra 1997 og 2001, blitt studert, da for å få innsyn i hvor stor grad PRO faktisk skilte seg fra de etablerte partiene i tillegg til å få en forståelse for hvor stor grad de faktisk satte en politisk dagsorden.

Et annet sentralt spørsmål er hvor PRO hentet støtte fra, med andre ord i hvilke sosiale grupper og i hvilke bydeler de gjorde det godt, og ikke minst, hvem gikk dette eventuelt på bekostning av? For å kunne besvare dette kommer jeg til å bruke en valgrapport utført og forfattet av infratest dimap for valget i 2001 og en tilsvarende rapport for valget i 1997. En annen relevant kilde er en valgoversikt fra Statistischen Landesamt Hamburg som dekker samtlige bydeler fra 1966 til 2000.

Disposisjon

Opgaven har åtte kapitler. Kapittel 2 og 3 vil vektlegge teori og fungere som bakgrunnshistorie til kapittel 4, 5 og 6. Disse utgjør oppgavens hovedtyngde og vil besvare problemstillingene. Kapittel 7 tar for seg tiden etter valget og frem til regjeringen PRO satt i ble oppløst og partiet gradvis forsvant ut i periferien. Det første og siste kapittelet er henholdsvis oppgavens innledning – og avslutningskapittel.

Opgavens struktur er som følger: Etter innledning (kapittel 1) vil kapittel 2 og 3 drøfte teori og gi en historisk bakgrunnsdel. Den politiske situasjonen i Hamburg etter krigen vil kort bli skissert opp til 1993, da partiet STATT Partei¹¹ ble valgt inn i parlamentet og gikk inn i en regjeringskoalisjon med SPD. Tiden fra dette valget og frem til 2001, vil få mer oppmerksomhet, og spesielt kommer temaet 'lov og orden' til å bli gransket. Jeg kommer videre til å gjøre rede for min teoribruk, og da spesielt se på de aspektene ved høyrepopulisme som jeg mener er relevante for min oppgave.

Kapittel 4 kommer til å omhandle Schills dommervirke. Her vil jeg fokusere på omstendighetene rundt enkelte saker som fikk mye oppmerksomhet i media, og som var med å definere det bildet som ble skapt av han. Et annet sentralt spørsmål er i hvor stor grad han

---

¹¹ Det blir gjort rede for STATT Parteis profil i kapittel 3.

brukte disse sakene til aktivt å gjøre seg til en offentlig person, og hvordan hans meninger og domsavsigelser ble oppfattet av omgivelsene.

I kapittel 5 vil selve partiet bli tatt i øyesyn. Her kommer jeg til å se på omstedighetene rundt opprettelsen av PRO, i tillegg til dets program, struktur og på sentrale aktører. Videre er partiets appell åpenbart et sentralt aspekt, dette gjelder også i hvor stor grad det ble oppfattet som et parti og ikke bare en organisasjon sentrert rundt Ronald Schill. Et annet sentralt spørsmål er om det kan anses som å ha vært et parti med en ideologi eller om det bare var et ”single issue” parti sentrert omkring temaet ’lov og orden’.

Kapittel 6 kommer til å handle om selve valgkampen. Dette kommer i stor grad til å omhandle hvordan Schill fikk satt dagsorden, og i hvor stor grad valgkampen ble sentrert rundt ’lov og orden’ og han som person. Videre kommer sentrale hendelser i tillegg til de andre partienes valgkamper til å bli belyst. Utover dette står forholdet til de andre partiene, da spesielt CDU og FDP sentralt. Et sentralt spørsmål blir hvordan det var mulig for *Schill-Partei*, et parti som hele tiden beveget så på grensen av det som var regnet for å være akseptert oppførsel, ble godtatt som et regjeringsmedlem? Her må man selvsagt se på motivene til enkeltaktører og forholdene i Hamburg. Det vil likevel også være interessant å se på dette fra et bredere perspektiv og hvordan ikke-sosialistiske partier i Europa har opptrådt i forhold til å skulle inngå allianser med partier som har blitt oppfattet som høyrepopulistiske.

I kapittel 7 kommer jeg til beskrive tiden fra selve regjeringsdannelsen og frem til PRO ble oppløst. Selv om disse hendelsene ikke direkte berører problemstillingen, blir dette tatt med da det utgjør den siste delen av partiet sin historie. Videre åpner det for interessante spørsmål: Der de tidligere kapitlene beskriver et parti i voldsom medgang og hvor fokuset derfor i stor grad blir på det de gjorde riktig; kommer her svakhetene frem, og vi får dermed belyst andre aspekter ved dem.

I kapittel 8 vil en oppsummering og en konklusjon bli gitt. Her vil jeg forsøke å sette konklusjonene som har blitt gjort i tidligere kapitler opp mot de ulike perspektivene som har blitt lagt frem i dette kapittelet (og som vil bli utdypet i neste). I så måte vil det her bli vurdert i hvor stor grad dette resultatet var preget av utelukkende lokale omstendigheter, eller i hvor stor grad man kan si det var en del av en felles europeisk tendens.

Kapittel 2. Høyrepopulisme som et anvendelig perspektiv

En måte å tilnærme seg valget i 2001 er å se det som uttrykk for en generell utvikling som har foregått i vestlige demokratier, hvor man gjennom synkende valgdeltakelse og de store folkepartienes reduserte oppslutning ser tendensene av en endret velgeradferd og et partisystem som er under press. Med andre ord er det mulig å forstå de hendelsene som forløp ved valget Hamburg 2001 ikke bare som et lokalt fenomen, men også som et uttrykk for en allmenn europeisk utvikling. I så måte tillegges oppgaven et komparativt perspektiv, der PRO vil bli sammenlignet med tilsvarende fenomen fra andre steder i Europa. Dette fordrer at slike sammenligningsobjekt er å oppdrive, og en avklaring er derfor nødvendig.

I den eksisterende forskningen er det enighet om at PRO ikke er et konvensjonelt parti, og at det er vanskelig å plassere dem innenfor en tradisjonell høyre-venstre akse.¹² I stedet har det blitt fremstilt som en tysk versjon av partier som FPÖ i Østerrike, franske *Front National* (FN), det skandinaviske fremskrittspartiene, *Lijst Fortyun* (LPF) i Nederland og det italienske separatistpartiet *Lega Nord*. Disse partiene går ofte under fellesbetegnelsen høyrepopulistiske.¹³

Dette er et begrep som det hersker mye uklarhet omkring, og som på tross av dets utstrakte bruk har vist seg vanskelig å definere. I det påfølgende kapittelet kommer jeg likevel til å forsøke redegjøre for hvordan det blir forstått, under hvilke omstendigheter det har oppstått, og hva som eventuelt kjennetegner slike partiers ideologi, partistruktur, velgergruppe og hvilke strategier de benytter seg av.

I forhold til oppgavens metodiske aspekt er det, som antydnet ovenfor, i skjæringspunktet mellom det lokale og det felleseuropeiske, og mellom de strukturelle elementene og de unike omstendighetene i Hamburg at denne utfordringen oppstår. Dette vil si at det må bli forsøkt oppklart hvilken rolle de ulike elementene spilte i forhold til PROs valgresultat. For at dette skal være en fruktbar tilnærming fordrer det at PRO ikke bare blir sammenlignet med andre

---

¹² Stürenburgs forståelse av PRO avviker fra denne konsensusen. Han mener derimot at partiet er tradisjonelt konservativt, og at det har tatt over en plattform som CDU har forlatt. Her må det skytes inn at Stürenburgs forståelse av begrepet konservativ også inkluderer politikere som den nylig avdøde Jürg Haider, og dermed avviker fra hvordan det vanligvis blir oppfattet.

¹³ Se blant annet Carini og Speit 2002, s. 137.

høyrepopulistiske partiers ideologiske og strukturelle aspekt, men at man også undersøker oppgavens problemstilling i forhold til et høyrepopulistisk perspektiv. Med dette menes det hva som avgjør hvilken type forhold høyrepopulistiske partiers har til de andre partiene og under hvilke omstendigheter denne typer partier er i stand til å få gjennomslag.

Populistiske uttrykksformer

Den anerkjente britiske statsviteren, Paul Taggard, uttrykker i sin bok *Populism* at populisme er et svært vanskelig konsept å definere. Årsakene til dette er mange, men sentralt står dens episodiske karakter, hvor den i krisetider plutselig kan oppnå en svært stor oppslutning, men så like fort forsvinne. Videre har den en evne til å diktere den politiske agendaen og tilby radikale forandringer mens den er på topp, for kort tid etter å bli irrelevant. Dette gjør at den skiller seg fra vanlige partier som utvikler program, og har normale stabile politiske liv.¹⁴

Populismens inkonsekvente natur gjør at Taggard ikke gir noen definisjon, men istedenfor tilbyr seks weberske idealtyper. Disse er:

- *Populists as hostile to representative politics;*
- *Populists identifying themselves with an idealized heartland within the community they favour;*
- *Populism as an ideology lacking core values;*
- *Populism as a powerful reaction to a sense of extreme crisis;*
- *Populism as containing fundamental dilemmas that make it self-limiting;*
- *Populism as an chameleon, adopting the colours if its environment*

I følge Taggard kan flere av disse opptre på samme tid, men samtlige må ikke alltid være til stede. I så måte fungerer de som hjelpemidler til å kunne gjenkjenne fenomenet, men de fordrer like fullt en historisk kontekst.¹⁵

Dette medfører at populismen kan manifestere seg ulikt, noe som også går igjen i den generelle vitenskapelig tilnærmingen, hvor ulike populistiske bevegelser plasseres i ulike kategorier basert på deres ideologiske og strukturelle kjennetegn. Videre fordrer Taggards tilnærming, hvis vi skal ta den på alvor, at populistiske uttrykk også er tidsbestemte.

---

¹⁴ Taggard 2000, s. 1

¹⁵ Taggard 2000, s. 2-3.

Dette gjelder for eksempel de første populistiske bevegelsene som ofte knyttes til *Narodnik* i Russland og *People's Party* i USA. Begge disse oppsto på andre halvdel av 1800-tallet, og blir av statsviteren Hans-Jürgen Pühle referert til som "klassiske populistiske" bevegelser. Årsaken til at han velger å plassere disse sammen er ikke at de hadde utviklet en felles ideologisk plattform, men at de har oppstått som en reaksjon på de moderniseringsprosessene som både det russiske og det amerikanske samfunnet gjennomgikk på denne tiden.¹⁶ Sett fra et slikt ståsted må høyrepopulisme forstås som en retning innenfor populismen hvor man både finner Taggards idealtyper, men som også har oppstått i en spesiell historisk kontekst og som også bør ha visse kjennetegn som gjør denne merkelappen meningsfull.

Høyrepopulisme: Et forsøk på en forståelse

Litteraturen om høyrepopulisme har de siste ca. 20 årene vokst fra nærmest ingenting til et bredt utvalg arbeider. Men på tross av den utstrakte forskningen eksisterer det som tidligere nevnt ingen enighet om en definisjon, heller ikke omkring hvilke partier som hører hjemme i denne kategorien. Dette betyr ikke at en slik sammenheng ikke finnes, men det medfører, som Taggard påpeker, at det er vanskelig å identifisere en ideologisk kjerne. Denne manglende evnen til å finne dette utgangspunktet kan også være relatert til det perspektivet man benytter. En alternativ måte å forstå høyrepopulisme på er derfor ikke å forsøke å finne hva de står for, men hva de definerer seg i mot.

Høyrepopulismens kontekst

En slik tilnærming krever for det første at man avgrenser fenomenet i forhold til tid. Sentralt i en slik forståelse er at man identifiserer det amerikanske Lawrence Goodwyn referer til som det populistiske "moment". Det som kjennetegner dette øyeblikket eller muligheten er at det oppstår når et samfunn gjennomgår et såkalt moderniseringshopp - for eksempel fra et industri- til et postindustrielt samfunn -, noe som vil resultere i at deler av befolkningen lider et materielt tap eller et orienteringstap. Begrepet moderniseringstaper trenger ikke objektivt å bety at vedkommende er det, det sentrale er at han eller hun oppfatter seg selv slik. Årsakene kan dermed både knyttes til forventninger så vel som til reelle følger disse endringene har for ens relative posisjon i forhold til sosialøkonomiske referansegrupper. Videre kan dette tapet også handle om identitet, og hvis et slikt element er til stede vil det forsterke slike bevegelsers

---

¹⁶ Pühle 2003, s. 18-22

muligheter til å få oppslutning i befolkningen. Betingelser for at en slik mulighet skal kunne oppstå er at det politiske systemet og de politiske aktørene har mistet tiltro blant velgerne og dermed sin integrerende kraft. Her eksisterer det dessuten en gjensidig forsterkende prosess som tilfører et ytterligere vekstpotensiale for populistiske bevegelser.¹⁷

Dette etterlater likevel spørsmålet om tidspunkt for det høyrepopulistiske ”moment” ubesvart. Også her mangler det konsensus. For eksempel foretar den tyske statsviteren Klaus von Beyme en tredeling av det han kaller ”radikale høyreekstremer” partier i Europa i perioden fra 1945 og fremover. Den første perioden, fra ca. 1945-55, kjennetegnes av neofascisme, som på grunn av omstendighetene aldri kunne bli en politisk kraft, men som likefullt hadde et velgerpotensial. Den andre perioden begynner med de så kalte *Poujadistene* i Frankrike, og fungerte i stor grad som et opprør mot skattetrykk og velferdsstaten. Dette kom blant annet til uttrykk i Norge og Danmark på begynnelsen av 1970-tallet. I den siste perioden, som oppsto tidlig på 1980-tallet, ble ekstremisme uttrykt gjennom fremmedfrykt og arbeidsledighet, blant annet gjennom *Front National* i Frankrike.¹⁸

Man kan argumentere for at alle disse partiene har et populistisk element, og at de politisk ligger til høyre. Likevel har et slikt perspektiv svakheter, da det antyder at høyrepopulisme er en form for høyreekstremisme.¹⁹ Problemet med dette kommer til syne hvis vi konkret går inn på hva som ligger i sistnevnte begrep. Et eksempel er den tyske statsviteren Richard Stöss definisjon hvor høyreekstremisme kjennetegnes gjennom tre elementer: For det første kombinerer den en antidemokratisk holdning med ekstrem nasjonalisme og imperialistiske holdninger overfor andre nasjoner; videre retter den seg mot parlamentarisk pluralisme, og argumenterer heller for at alt skal samles under ett parti; og for det tredje støtter den en harmonisk samfunnsmodell hvor folk og stat samles under en nasjon. Det liberale demokrati blir dermed ansett som en trussel mot nasjonen.²⁰

Denne definisjonen mangler den fleksibiliteten som Taggards forståelse har, og den kan heller ikke anses som en reaksjon på en krise, men har tydelige universelle trekk. Disse tre punktene viser seg dessuten ikke å være kompatible med mange av de høyrepopulistiske partienes

---

¹⁷ Decker 2003, 26-29.

¹⁸ Beyme 1988, 8-13.

¹⁹ Her må det tilføyes at von Beyme gjør ikke en slik generalisering. Han anser for eksempel ikke Glistrup som en ekstremist.

²⁰ Stöss 1988, s. 35-36.

program, som verken retter seg mot demokratiet eller går inn for en ettpartistat. Dette betyr ikke at det ikke eksisterer likheter mellom høyrepopulisme og høyreekstremisme. Florian Hartleb hevder i sin doktoravhandling *Rechts- und Linkspopulismus - Eine Fallstudie anhand von Schill-Partei und PDS*, at høyrepopulistiske partier kan ha sterke ekstremistiske elementer – som for eksempel *Vlaams Blok* eller *Front National* -, men understreker at disse ikke behøver å være til stede.²¹

Ut fra en kontekstuell forståelse er Hans Georg-Betz definisjon av høyrepopulistiske partier mer anvendelig. Her argumenteres det for at den moderne høyrepopulismens utgangspunkt oppsto tidlig på 1970-tallet, da etterkrigstidens mer eller mindre sammenhengende økonomiske vekstperiode brått ble avsluttet. Spesielt alvorlig var det at arbeidsledigheten, som i de foregående tiårene nærmest ikke hadde eksistert, nå fikk et kraftig oppsving. Det har medført omfattende strukturendringer hvor grupper som tidligere har utgjort selve ryggraden i økonomien, nå hadde blitt overflødige, og at en økende forskjell mellom ulike sosiale lag har gjort at det har oppstått en økende grad av uvisshet, sosial fremmedgjøring og fremtids pessimisme i befolkningen. Videre har politikernes maktesløshet i forhold til å kunne reversere denne utviklingen medført at politikerforakten har økt. Dette gjelder både i forhold til de etablerte partiene, men det er også tilfelle når man ser på hele den politiske prosessen.²²

Et resultat av dette er at det har oppstått et gunstig politisk klima for mobilisering for populistiske partier. Likevel fordrer dette, noe også Betz og Immerfall medgir, at slike partier må ha et bredere fundament enn bare ett par slagord. For at de skal kunne lykkes må både de riktige sakene så vel som at strukturelle og strategiske elementer må være til stede.

Forholdet til det politiske system

Selv om det er vanskelig å plassere høyrepopulistiske partier innenfor en tradisjonell høyre-venstre akse, gjør begrepet det helt tydelig at de ikke forholder seg nøytralt til skillet mellom disse to ytterpunktene. Som allerede påpekt har disse partiene av enkelte blitt fremstilt som en del av en tradisjon som både strekker seg lenger tilbake i tid enn til 1970-tallet, og som i tillegg omfatter høyreekstremer og fascistiske partier. Hvis vi ser på partier som *Fremskrittspartiet* eller *Lijst Fortuyn*, viser dette seg ikke å stemme, da det i ingen av

---

²¹ Hartleb 2004, s. 117.

²² Betz 1998, s. 6-8.

tilfellene eksisterer det røtter som kan spores til fascistiske bevegelser, og de er heller ikke anti-demokratiske.

Det siste aspektet blir ytterligere utdypet av den britiske statsviteren Margaret Canovan. Hun mener at istedenfor å ha oppstått som en reaksjon mot demokratiet, så er slike partier et produkt av nettopp dette systemet. Dette skjer fordi det innenfor ethvert demokrati eksisterer en konstant friksjon mellom det hun kaller 'politics of sceptism' og 'politics of faith'. Kort oppsummert kjennetegnes førstnevnte ved å ha lave forventninger til hva styresmaktene kan oppnå, og anser primært demokrati som et effektivt styresett i forhold til å hindre konflikter innad i et samfunn. Begrepet 'politics of faith', derimot, fordrer entusiasme og høye forventninger til hva et demokrati kan oppnå. Disse to eksisterer i et gjensidig avhengighetsforhold, men likevel skapes det friksjoner fordi det er en avstand mellom hva dette systemet kan oppnå og folks forventninger til det. Det er i dette skjæringspunktet at populisme kan vokse frem.²³

Det konkrete resultatet av dette er at disse partiene går inn for en type demokrati som skal ligge nærmere folket. Konsekvensen av dette er at de ønsker et mer utpreget direkte demokrati, noe som blant annet kommer til uttrykk i et ønske om flere folkeavstemninger. Dette forklarer til en viss grad deres motstand mot det politiske systemet, og samtidig distanserer det dem fra høyreekstreme grupper.

Årsakene til denne sammenblandingen kan være, som Betz og Immerfall påpeker, at høyrepopulistiske partiers programmer opererer som radikale svar til de etablerte partiene, og at de har tatt til seg saker som avskaffelse av velferdsstaten og motstand mot innvandring og det multikulturelle samfunnet.²⁴ Likevel er de i all hovedsak forsiktige i sitt forhold til det ekstreme høyre, og forsøker i stor grad å distansere seg fra disse. De har i så måte en lignende orientering som mer ekstreme grupper, men støtter seg i stedet på demokratiske prinsipper, begrunner motstanden økonomisk og kulturelt og tar i all hovedsak avstand fra rasistiske argumenter.²⁵

---

²³ Canovan 1999, s. 6-8.

²⁴ Betz og Immerfall 1998, s. 3-5.

²⁵ Her må det skytes inn at grensene er uklare. Det har vært utsagn, spesielt fra partier som *Vlaams Belang* og *Front National* i Frankrike, som åpenbart har hatt rasistiske undertoner.

Det er i så måte mulig å argumentere for at mye av årsakene til at høyrepopulistiske partier tidvis blir oppfattet som ekstreme, ligger i deres radikale retorikk som ofte kan minne om den man finner hos mer ekstreme partier. Like fullt eksisterer det et skille mellom slike partier, hvor eksempelvis FrP og *Lijst Fortuyn* virker å mangle ekstremistisk ideologi, mens blant andre *Front National* og *Vlaams Belang* har røtter som indirekte kan ledes tilbake til fascistbevegelser fra mellomkrigstiden.²⁶ Dette medfører at det kan virke fornuftig å dele slike partier inn i ytterligere undergrupper. Et eksempel er Hans-Georg Betzs distinksjon mellom neoliberale og nasjonalistiske populistere. Førstnevnte oppsto på 1970-tallet og var en reaksjon på offentlig styrt økonomi og fagforeningenes hegemoni. Typiske eksponenter er de tidligere nevnte skandinaviske fremskrittspartiene. Utover på 1980-tallet ble innvandring et stadig hetere tema, og dette ble etter hvert plukket opp av høyrepopulistiske parti. Det er Betz oppfatning at dette temaet har tatt over for det liberalistiske og at de fleste av partiene i dag kan regnes for å tilhøre sistnevnte kategori.²⁷

Det betyr ikke at det på grunn av denne todelingen eksisterer et motsetningsforhold mellom den neoliberale og den nasjonalistiske populismen. I stedet ser vi at høyrepopulistiske bevegelser har vært i stand til forandre sin profil og tilpasse seg omstendighetene, noe som altså skjer på tross av Taggards påstand om at slike bevegelser kun er episodiske. Et interessant perspektiv i den sammenheng kommer fra statsviteren Florian Hartleb. Han er enig i at fremveksten av høyrepopulistiske partier kan forklares med utgangspunkt i strukturelle endringer og fremveksten av nye verdisyn. Men på tross av at de i stor grad har sentrert sin politikk rundt motstand mot velferdsstaten og det multikulturelle samfunn, kan ikke slike partier utelukkende forstås ut fra enkelte temaer. Et sentralt aspekt for dem er at de definerer seg som anti-status quo. Dette gjør at et suksessfullt høyrepopulistisk parti kan skifte fokus ut fra hva som mobiliserer velgerne, noe Hartleb referer til som bevegelseskarakter. Spesielt i senere år har dette blitt reflektert gjennom deres forhold til temaer som innvandring, lov og orden, EU-motstand og såkalt sosialpopulisme.²⁸ Disse partiene har dermed et tydelig opportunistisk aspekt, men det vil likevel være feil å forsøke å redusere dem til det. Det er ikke likegyldig hvilke saker de tar til seg, da de velgergruppene som de forsøker å nå ut til er de samme som føler seg berørt av den overfor nevnte krisen. Hvem disse er vil jeg for øvrig komme tilbake til senere i kapittelet.

---

²⁶ Mayer 1998, s. 11-27, Swyngedouw 1998, s. 59-77.

²⁷ Betz 1994, s. 109-126.

²⁸ Hartleb 2005, s. 13-15.

Forholdet til begrepet 'høyre'

I motsetning til Betz deler ikke Tor Bjørklund høyrepopulistiske partier inn i flere kategorier. Istedenfor mener han at vi snakker om én partifamilie – noe som vel og merke har oppstått som en konsekvens av den utviklingen som Betz beskriver. Innenfor denne partifamilien er det flere varianter hvor blant annet det norske *Fremskrittspartiet* fungerer som en sosialdemokratisk variant.²⁹ Dette er en inndeling som fungerer godt fordi den tar de ulike landenes politiske kultur til etterretning, og setter partiene i en sammenheng som retter fokus mot utgangspunktet for deres protest, og dermed gir deres uttrykksform ytterligere mening.

En mer problematisk variant ville være å fjerne disse partiene fra sine nasjonale (eller regionale) utgangspunkt og forsøke å lage en partifamilie hvor man plasserer dem innenfor en tradisjonell høyre-venstre akse. Dette ville ikke bare bryte med disse partienes ofte uklare profiler, det ville også unngå å ta deres tendens til å innta en pragmatisk og ofte anti-ideologisk holdning til politikk til etterretning. Dette betyr i praksis at merkelappen ”høyre” kan virke misvisende, noe som man konkret kan se hvis man går inn og undersøker den økonomiske politikken de står for. Jens Rydgren påstår at de innenfor dette området har beveget seg mot sentrum, noe som kommer til uttrykk i at de i dag ikke er motstander av velferdsstaten. På den andre siden ser vi at de innenfor det sosiokulturelle feltet står tydelig til høyre. Dette har spesielt kommet til uttrykk i synet på innvandringspolitikk og på det multikulturelle samfunnet.³⁰

Et alternativt perspektiv får vi hvis vi leser Hans-Georg Betz bok fra 1991, *Postmodern Politics in Germany*. Utgangspunktet hans er den allerede nevnte krisen som oppsto på 1970-tallet, men istedenfor å referere til den som et populistisk ”moment”, mener han at krisen eller endringsprosessen var langt mer omfattende. Betz påstår at det som skjedde var at selve ideen om det moderne har kommet under press og at dominerende konsepter som fornuft og rasjonalitet ble utfordret. Krisen handler derfor ikke bare om økonomi, men dekker alle samfunnsforhold. Det dukket ikke bare opp en ny høyreside til å utfordre de etablerte partienes posisjon, men også en ny venstreside. Disse to nye ideologiene har det til felles at de

---

²⁹ Bjørklund 2003, s. 142-143.

³⁰ Rydgren 2004, s. 22-26.

begge har oppstått som en reaksjon til det moderne. Men mens dette nye venstre selv er barn av denne tiden og står for en ideologi hvor man bryter med modernitetens vekstrasjonalitet, så representerer som nevnt det nye høyre taperne. Dette gjør at de kan oppfattes som to ytterpunkter på en alternativ politisk akse. Som Betz uttrykker det:

”Opposed to the new values and lifestyles of postmodern society they represent a new coalition of forces which see their common enemy in the postmaterialist oriented strata of the new left and their new political agenda.”³¹

Det 'nye venstre' og 'det nye høyre' som Betz presenterer her kan ikke uten videre overføres til begrep som høyrepopulisme og venstrepopulisme.³² Likevel peker det både på interessante konfliktlinjer og gir oss videre en indikasjon på hvordan de identifiserer seg. Innenfor en slik tankegang vil 'det nye venstre' for høyrepopulistene representere den oppfattede krisen som samfunnet gjennomgår. Ikke bare er førstnevnte gruppe vinnerne – da det er deres verdisyn som har fått gjennomslag -, det er også de som er ansvarlig for den usikkerheten som råder i samfunnet. Dette er en konfliktlinje som derfor ikke kan reduseres til å gjelde ulike alternative subkulturer, men den retter seg også mot hele det politiske maktapparatet som, i følge høyrepopulistene, domineres av denne type tankegods.

Høyrepopulistiske partiers velgere

Statsviteren Herbert Kitschelt har i det henseende et interessant perspektiv. Han påstår, basert på teorier av den tyske filosofen og sosiologen, Jürgen Habermas, at sannsynligheten for at man støtter et slikt parti er avhengig av faktorer som kjønn, arbeidsplass og sosial status. Han mener at man er mer tilbøyelig å støtte disse partiene hvis man har lav utdanning, jobber i konkurranseutsatt industri og er mann.³³ Også Betz og Immerfall påstår at de gruppene som mest sannsynlig vil støtte et slikt parti er ufaglærte og menn fra arbeiderklassen. Dette begrunnes med at det er disse som er de store taperne i et postindustrielt informasjonssamfunn. Påstanden underbygger de med de empiriske dataene som kommer frem i deres bok fra 1998, *The new Politics of the Right*.³⁴

Det er likevel grunn til å anta at de funnene de presenterer per i dag er noe utdatert. Frank Decker uttalte til den tyske avisen *Die Zeit* i 2002, at høyrepopulistiske partier som FPÖ og

---

³¹ Betz 1991, s. 4-19.

³² Debatten omkring hva som kan inkluderes i populismebegrepet er omfattende, og vil ikke berøres i denne oppgaven. Det bør likevel nevnes at det eksisterer uenighet om 'venstrepopulisme' er et reelt konsept eller ikke.

³³ Kitschelt 1995, s. 7-14.

³⁴ Betz 1998, s. 8.

FN i økende grad begynte å få en velgerprofil som lignet de store folkepartiene. Det betydde at de også rekrutterte fra samfunnets midtsjikt. Likevel var det fremdeles det samme som beveget velgerne; følelsen av å være truet og at man var på den tapende side.³⁵ En slik tendens tyder på at høyrepopulistiske partier har et større velgerpotensial i dag enn de hadde for ti år siden.

Høyrepopulismens selvopfatning

Høyrepopulisme er et samlebegrep som disse partiene sjelden bruker for å definere seg selv. I stedet er det en merkelapp som de har blitt påsatt utenfra, og som ofte blir brukt negativt for enten å stemple et parti eller en politiker for å være opportunistisk, eller for å antyde at de har ekstremistiske holdninger.³⁶ For å forstå høyrepopulistiske partiers selvopfatning kan det derfor være mer fruktbart å se på deres holdning til politikk generelt og politiske partier spesielt.

Et typisk kjennetegn, som blant annet Frank Decker trekker frem, er at høyrepopulistiske partier presenterer seg som anti-parti. Årsaken til dette er en oppfatning av at de etablerte partiene handler ut fra egeninteresse, og at de virker splittende. Sentralt i denne forestillingen er at folket er en homogen gruppe, og at de andre partiene gjennom å fungere som en representant for en klasse eller gruppe, stiller seg i veien for folkeviljen.³⁷ Disse holdningene kan igjen føres tilbake til høyrepopulistiske partiers oppfatning av hva demokrati skal være. Som allerede nevnt kjennetegnes denne typer partier av at de i stor grad er motstandere av for mye innblanding i folkets utøvelse av demokrati. Dette henger sammen med en oppfatning av at de politiske institusjonene istedenfor å representere folket, tar makten fra dem.³⁸ Slike motforestillinger mot politikk kommer blant annet frem i forhold til navnebruk, hvor man i flere tilfeller ser at de unnlater å bruke ordet parti og heller betegner seg heller som lega, lijst, bund og lignende.

Partioppbygging hos høyrepopulistiske parti bærer i alle fall indirekte preg av deres aversjoner mot det etablerte politiske miljø og mot representativ politikk. Blant annet kjennetegnes de av lav grad av organisering og et lite strukturert hierarki. Dette gir dem liten

---

³⁵ *Die Zeit* 2002, nr.35, s. 22.

³⁶ Decker 2004, s. 21.

³⁷ Decker 2004, s. 34-35.

³⁸ Canovan 1999, s. 13.

grad av profesjonalitet³⁹, men kan samtidig gjøre at de blir svært fleksible i forhold til svingninger i opinionen. Denne fleksibiliteten kan også føres tilbake til det faktum at høyrepopulistiske partier i svært mange tilfeller er dominert av en karismatisk frontfigur.⁴⁰ Den karismatiske frontfiguren, som gjerne opererer som partiformann, representerer ikke bare et ansikt utad, men utøver også en stor grad av kontroll over partiet. I mange tilfeller viser det seg at partiene er helt avhengige av disse for å oppnå gjenhør hos velgerne. Blant annet har FN fått sine beste resultater ved presidentvalg fordi fokuset da utelukkende ble satt på partilederen Jean-Marie Le Pen.⁴¹ Et enda mer ekstremt eksempel er LPF i Nederland, hvor partiet bar partilederens navn og hvor det rett og slett gikk i oppløsning etter hans bortgang.

En konsekvens av den lave graden av organisering og sterke karismatiske frontfigurer har ofte vært indre konflikter, og man har ved flere tilfeller sett at slike partier blir utsatt for opprydningsprosesser hvor resultatet er at de eneste gjenværende er de som er absolutt lydøre overfor frontfiguren.⁴² Dette gjør at høyrepopulistiske partier i stor grad får et autoritært preg utad, en stram partidisiplin, men som sagt også betydelig fleksibilitet.

I følge Decker henger den karismatiske frontfigurene og partenes evne til å oppnå respons blant velgerne nøye sammen. Det er to grunner til dette. For det første trenger partiene slike personer for å kunne identifisere sakene som beveger velgerne; for det andre er de avhengige av deres evne til å nå ut til befolkningen.⁴³

Personifiseringen av partiene kommer også tydelig frem i deres forhold til media. Det er ikke kontroversielt å påstå at få politikere behersker/behersket det nye mediebildet like godt som for eksempel Carl I. Hagen, Jürg Haider og Pim Fortuyn.⁴⁴ Noe av årsaken til dette er selvsagt at vedkommende personer har vært dyktige retorikere, men det kan likevel stilles spørsmål om det er en sammenheng mellom deres måte å ytre et budskap på og massemedias seleksjonskriterier.

---

³⁹ Manglende profesjonalitet trenger ikke å være til stede. FrP i Norge kan tjene som et eksempel på det motsatte, og det er derfor mulig at vi må begrense oss til høyrepopulistiske partier i begynnelsesfasen.

⁴⁰ Begrepet "den karismatiske lederen" kommer fra den tyske sosiologen Max Weber, og er i følge hans definisjoner en av tre typer autoriteter. Begrepet er vanskelig å definere, men står i motsetning til legal autoritet eller autoritet basert på tradisjoner fordi det utelukkende sier noe om egenskapene til vedkommende som innehar dette.

⁴¹ Mayer 1998, s. 12-13

⁴² Eksempler på dette er FrP og *Legia Nord*.

⁴³ Decker 2004, s. 35-36.

⁴⁴ Se for eksempel Pühle, Immerfall og Canovan.

Florian Hartleb påstår at medias stadig økende makt i forhold til informasjonsutveksling har vært en utvikling som har favorisert høyrepopulistiske partier. Dette henger sammen med at logikken til dagens medieaktører og disse partiene ligner hverandre. Et sentralt aspekt er hvordan personifiseringen av politikken, som spesielt tv-mediet representerer skaper et behov for en karismatisk talsperson. Dessuten passer de enkle årsakssammenhenger - både i forhold til den kritikken de utøver og de løsningene de presenterer - godt sammen med den dramaturgien man ser på fjernsyn og finner i tabloidpressen. Generelt mener Hartleb at utviklingen har gått dit hen at de etablerte partiene nå også må selge sitt politiske budskap gjennom sentralstyrt mediekommunikasjon, fordi man ikke lenger har tiltro til partiorganisasjonene. Denne utviklingen favoriserer høyrepopulistene, da de gjennom sin organisasjonsform kan heve seg over partiet, og i større grad er i stand til å gjøre den politiske kampen til en personlig kamp. Videre fordrer media en utstrakt bruk av symboler og følelser i det politiske ordskiftet, der tv-studioet blir en scene og det store fokuset på debatter ofte fjerner partiene fra sine program og istedenfor tilfører det et emosjonelt aspekt.⁴⁵

Ut fra en slik virkelighet settes det spesielle krav til både retoriske ferdigheter så vel som hvilke typer argumentasjon man benytter seg av. I denne forbindelse trekker Decker frem sju sentrale agitasjonsteknikker:

Common-sense argumenter – Dette betyr at man overfører egenskaper fra det private liv til det offentlige (det kan for eksempel være sparsommelighet innenfor sosialpolitikk eller at man forstår dette ut fra generelle dyder om egenforsørging).

Radikale løsninger – De er motstandere av kompromisser, da disse ikke fører frem til de nødvendige løsningene. Dette medfører at de ofte at de ikke vil inn i noen koalisjon.

Den vanlige mannens kamp mot eliten – Populisten identifiserer seg med den vanlige mannen hvis interesser og verdier blir truet av en elite. Spesielt er man mistroisk til intellektuelle fordi de personifiserer moderne politikk gjennom å rasjonalisere tapet av tradisjonelle verdier..

Fiendebilder og konspirasjonsteorier – De fremstiller et enkelt bilde hvor man på den ene siden har folket, på den andre siden deres fiende. Også her gjelder stor grad av personifisering hvor enkelte grupper blir syndebukker. Indre og ytre fiender er sentrale, hvor den ytre er den fremmede, den indre den som tillater dem å komme.

---

⁴⁵ Hartleb 2004, s. 83-87.

Provokasjon og tabubrudd – Selv om de er for den vanlige mannen, betyr ikke det at de alltid kommer med uttalelser som faller i smak. Noen ganger tar de kalkulerede risikoer for å distansere seg fra eliten og slik vinne troverdighet.

Volds- og biologiske metaforer – For å kunne redusere den politiske motstanderens troverdighet, benytter man seg av en argumentasjon som minner om krig og vold. Dette tilspisser konflikten og gjør at valgene man tar blir mer avgjørende. Målet er å avsløre fiendens mål om i overført betydning å utslette ”folket”, og gjennom å bruke metaforer som ”unaturlig” å distansere seg fra det fremmede.

Emosjonalisering og angst – Man forsterker følelser i folket gjennom ordvalg og diksjon. Aktøren spiller på fordommer og retter aggressiv agitasjon mot ”fienden”. Man skaper en følelse blant tilhørerne av at de er en av ”oss”, og at de dermed er utvalgt og selv kan bli en redningsmann.⁴⁶

Intensjonen bak en slik type retorikk er åpenbart å skulle mobilisere visse grupper av velgermassen. Et interessant aspekt er hvordan dette ikke bare blir gjort gjennom å avgrense disse gruppene fra andre, men at man aktivt skaper et fiendebilde hvor de andre er de som er skyldige i ”oss”-gruppens ulykke.

Forutsetninger for høyrepopulistiske partiers suksess

Høyrepopulistiske partiers forhold til de etablerte partiene er ambivalent: På den ene siden kjennetegnes de altså av en motvilje mot det etablerte politiske system og de andre politiske partiene; samtidig har man ved flere tilfeller de siste årene sett at nettopp høyrepopulistiske partier har inngått regjeringssamarbeid med etablerte partier.⁴⁷ Forholdet sistnevnte gruppe har til de høyrepopulistiske er av en tilsvarende natur: På den ene side distanserer de seg gjerne fra dem; men man kan også se en tendens hvor flere partier i stadig større grad enten samarbeider med høyrepopulistiske partier i regjering, eller i forsøk på å marginalisere dem overtar typiske høyrepopulistiske saker.⁴⁸

---

⁴⁶ Decker 2004, s. 35-37.

⁴⁷ Både i Østerrike, Danmark, Nederland og Italia har høyrepopulistiske partier deltatt i regjering. I tillegg fungerte FrP i Norge som støttespiller for den andre Bondevik-regjeringen.

⁴⁸ Et eksempel på det førstnevnte finner vi i Frankrike hvor de konservative inngikk en valgavtale med FN for å kunne vinne over venstresiden ved valget i 1986. Seks år senere, da FNs støtte ikke lenger var nødvendig, valgte de å distansere seg fra dem. I tilfeller hvor etablerte partier har overtatt saker fra høyrepopulistiske partier påstår den nederlandske statsviteren Paul Lucardie at det nasjonalistiske partiet *CDs* relative suksess ved flere valg i

Man kan se på dette som en ytterligere indikasjon på at høyrepopulistiske partiers gjennomslagskraft har økt. Samtidig er det flere land i Europa hvor de ennå ikke har oppnådd et endelig gjennombrudd. Blant annet har dette uteblitt i store land som Tyskland og Storbritannia, og heller ikke Sverige har opplevd tilsvarende fenomener som de andre to skandinaviske landene. Dette åpner for spørsmålet om hva som må til for at et slikt type parti skal kunne ha mulighet til å bli slå igjennom.

Her spiller flere forhold inn. Som sagt blir det spekulert i om de etablerte partier gjennom å ta til seg enkelte saker kan nøytralisere en slik trussel. Blant annet har det konservative partiet i Storbritannia blitt beskyldt for å forsøke å ta brodden av en trussel fra høyre og hente stemmer fra *Labour*, gjennom å spille på fremmedfrykt.⁴⁹ Et annet aspekt er valgsystemet, hvor en høy sperregrense eller eventuelt et system med enkeltkretser gjør det vanskeligere for mindre partier å vinne mandater. Man kan heller ikke ignorere muligheten for at det i land hvor demokratiet er av en yngre dato og hvor det gamle regimet er knyttet til høyresiden, kan være en ytterligere utfordring for høyrepopulistiske bevegelser å slå igjennom. For eksempel mener den britiske statsviteren Thomas C. Davis at to av årsakene til at høyrepopulistiske partier ennå ikke har slått igjennom på en Iberiske halvøy, er en forsinket moderniseringsprosess og negativ oppfatning av 'høyrepartier'.⁵⁰

Disse aspektene åpner for at både de etablerte partienes posisjonering, valgsystemet og den politiske kulturen er faktorer som avgjør høyrepopulistiske partiers muligheter til å kunne etablere seg. En annen side av saken er hvordan er hvordan den rådende politiske kulturen påvirker slike partiers muligheter til å kunne delta i et regjeringsarbeid. Et eksempel er Belgia hvor partiet VB blir ekskludert fra alt slikt samarbeid gjennom en avtale de andre partiene har inngått med hverandre. Dette har ikke betydd at partiet ikke har påvirket den politiske diskursen - noe man blant annet kan se i innvandringsspørsmålet -⁵¹, men på tross av at de siden valget i 1991 har etablert seg på rundt 15 % i Flandern er det fremdeles ingen som har brutt denne avtalen.

Nederland på slutten av 1980- og begynnelsen av 1990-tallet, gjorde at flere av de etablerte partiene tok til seg nasjonalistiske ideer. Mayer 1998, s. 20-21, Lucardie 1998, s. 121.

⁴⁹ Eatwell 1998, s. 150.

⁵⁰ Davis 1998, s. 157-173.

⁵¹ Swyngedouw 1998, s. 71-72.

Her kan det argumenteres for at VB er blant de mest ekstreme høyrepopulistiske partiene, og at dette reduserer sjansene for et slikt samarbeid.⁵² I så måte er det viktig at et parti må oppfattes som relativt moderat hvis de andre skal kunne regjere med dem. Dette er et element som også blir trukket frem i forhold til Tyskland, hvor man har et spesielt negativt forhold til begrepet *populisme* og partiene til høyre på grunn av landets belastede historie.⁵³ På den andre side har man sett i land som Østerrike at FPÖ på tross av svært kontroversielle utspill, som da Jürg Haiders berømte arbeids- og sosialpolitikken under det tredje riket, gjennom flere år satt i regjering sammen med det konservative partiet ÖVP.

Med andre ord ser vi at et lands politiske kultur, valgsystemet og hvordan de andre partiene forholder seg til typiske høyrepopulistiske saker, kan avgjøre deres sjanser hos velgerne. Et ytterligere aspekt er at deres politiske profil kan avgjøre om de andre partiene vil samarbeide med dem. Akkurat hva som blir regnet for å være for ekstremt kan, som vi ser i Østerrike og Belgia, variere, og fordrer derfor at man spesifikt går inn å studerer et lands politiske kultur.

Oppsummering

Kapittelets formål var å oppnå en forståelse av hva høyrepopulisme er, og å vise hvordan dette kan bli brukt for senere å besvare oppgavens problemstillinger. Det er kommet frem at høyrepopulismen ikke kan forstås som en konvensjonell ideologi, men at den er kontekstuell betinget. Det vil si at den oppsto som følge av de store omveltningene som inntraff Europa på 1970-tallet, og at konsekvensene av disse forandringene ennå kan føles i dag. Dette gjør at det er store grupper i befolkningen som opplever at samfunnsutviklingen ikke kommer dem til gode, verken når det gjelder materielle aspekter, eller i forhold til verdisyn.

Videre har de ulike høyrepopulistiske partiene vist seg å fokusere på mange av de samme sakene. Tradisjonelt sett har dette vært motstand mot velferdsstaten og etter hvert innvandring og det multikulturelle samfunnet. Likevel er ikke dette en statisk ideologi, men har heller en

---

⁵² I Belgia oppsto det for øvrig et nytt parti kalt *Lijst Dedecker* forut valget i 2007. *Lijst Dedecker* har en utpreget populistisk profil, sentrert rundt den tidligere suksessfulle treneren for Belgias judolandslag, Jean-Marie Dedecker. Dedecker var tidligere i det liberale partiet, VLD, hvor han var en kontroversiell figur, men populær blant velgerne. Sju år senere ble han ekskludert fra VLD, og i 2007 dannet han altså sitt eget parti. *Lijst Dedecker* greide å komme over sperregrensen ved valget samme år og fikk tre mandater i parlamentet. Dette partiet er som VB sterkt pro-flamsk, men de mangler sistnevnte historiske bånd til fascistbevegelser. Det blir heller ikke oppfattet som ekstremistiske, og har vært foreslått som en mulig koalisjonspartner. I løpet av det siste året hvor Belgia nærmest har opplevd en kontinuerlig politisk krise, har *Lijst Dedecker* befunnet seg mellom 10 % og 15 % på meningsmålingene, og har dermed gode forutsetninger for både å oppnå et godt valgresultat og å bli inkludert i regjeringsforhandlingene ved et eventuelt nyvalg.

⁵³ Pühle 2003, s. 10.

evne til å forandre fokus når dette viser seg opportunt. Bakom dette ligger det en protest mot det moderne samfunn hvor man, som Decker sier det, ønsker å forandre det tilbake til slik ”det alltid var”.⁵⁴

Et ytterligere aspekt handler om disse partienes evne til å identifisere de politiske mulighetene som finnes. Her spiller en karismatisk frontfigur ofte en sentral rolle. Denne personifiseringen viser seg å passe inn i dagens mediebilde hvor det i stor grad fokuseres på enkeltpersoner og ikke parti. Dette medfører at denne figurens personlige egenskaper blir helt sentrale, noe som spesielt gjelder i forhold til å kunne skape et bilderikt språk som danner en direkte forbindelse til folket, og som da identifiserer seg med folket og mot eliten og en utenforstående gruppe.

I forhold til oppgavens problemstilling spiller ytre faktorer som de institusjonelle rammebetingelse i politiske systemet en rolle. Dette handler om et lands politiske kultur, dets valgsystem og dets partipolitiske tradisjoner, noe som avgjør et nytt partis sjanse til å kunne etablere seg. Videre må et høyrepopulistisk parti med regjeringsambisjoner også kunne være spiselige for noen av de etablerte partiene. Hva dette betyr varierer fra land til land, men det er likevel tendenser som antyder at dette er mer vanlig i dag enn for noen år siden. Om årsakene til dette er at de høyrepopulistiske partiene har forandret seg, at de etablerte partiene har endret seg eller at samfunnet i sin helhet har endret seg, kan man foreløpig bare spekulere i.

---

⁵⁴ Decker 2004, s. 32-33.

Kapittel 3. Historisk bakgrunn

I dette kapittelet vil det gjøres rede for de historiske forutsetningene for PROs fremvekst og suksess i delstatsvalget i Hamburg i 2001. Først vil det gis en kort oppsummering av Hamburgs politiske etterkrigshistorie, hvor maktforhold og utviklingen av de viktigste partiene vil bli presentert. Deretter vil forholdene i Tyskland for partiene til høyre for de etablerte bli undersøkt, og de største og mest fremgangsrike høyrepopulistiske og høyreekstreme partiene/bevegelsene i Tyskland vil kort bli presentert. I denne forbindelse er hvilket gjennomslag disse partiene har hatt i Hamburg i samme periode særlig interessant. Når det gjelder ideologiske forskjeller mellom PRO og de andre partiene så vil de bli redegjort for i kapittel 5.

Hovedtrekk - Hamburg etter 1945

Da britiske tropper inntok Hamburg den 3. mai 1945 og dermed satt en endelig stopper for krigshandlingene, må det ha vært et temmelig nedslående syn som møtte dem: Byens befolkning, som i 1939 hadde vært på nesten 1.7 millioner, var nå redusert til knapt 1.1 millioner, og av byens boliger var bare 20 % uskadet, mens nesten halvparten (49,2 %) var blitt fullstendig ødelagt under bombeangrepene.

De politiske partiene gjenoppstår

I sin bok, *History of Germany 1918- 2000 The Divided Nation*, beskriver den britiske historikeren Mary Fulbrook tyskerne anno 1945 som et krigsslitent folk hvis politiske holdninger i stor grad tenderte mot apati, og som i de fleste tilfeller primært beskjeftiget seg med å overleve fra dag til dag. Hun påstår videre at det var tydelig for de allierte at tyskerne i liten grad hadde et forhold til hva demokrati faktisk innebar. I stor grad forbandt begrepet med den mislykkede Weimarrepublikken (1919-1933), nasjonal ydmykelse, nederlag, økonomiske krise og politisk kaos.⁵⁵ Dette til tross, og selv om det tidvis hadde rådet stor uenighet blant de allierte om hva som burde gjøres med landet, ble det i løpet av vinteren 1945-46 vedtatt i samtlige av de okkuperte sonene at man kunne søke om tillatelse til å danne politiske partier. Dette medførte at det sosialdemokratiske partiet SPD, som i likhet med KPD hadde blitt tvangsoppløst i 1933, gjenoppsto. I tillegg ble det dannet et nytt konservativt parti,

---

⁵⁵ Fulbrook 2002, s. 111-116.

CDU, som besto av ulike protestantiske og katolske grupperinger.⁵⁶

Disse to partiene har dominert vesttysk og siden tysk politikk, og stort sett skiftet med å lede regjeringer. Men i motsetning til i Norge har det tradisjonelt sett ikke vært sosialdemokratene som har vært det største partiet, men de konservative. Årsaken til dette kan ligge i at CDU ble dannet som et folkeparti, noe som betydde at de søkte bred støtte i befolkningen og ikke primært baserte seg på en klasse. CDU hadde makten i landet fra 1945 og frem til 1969, da et nytt SPD, som nå hadde nedtonet sin identifikasjon med arbeiderklassen og tatt et lignende steg som CDU, greide å ta over. Storhetstiden til SPD var fra 1969 til 1982, en periode hvor de sammenhengende styrte landet.⁵⁷ Etter dette kom CDU tilbake med Helmut Kohl som kansler. Kohl satt for øvrig nesten uavbrutt helt frem til 1998, da SPD på ny kunne ta over.

Et tredje parti som har hatt stor innflytelse på tysk politikk, er FPD. Disse har ikke hatt samme brede velgerbasis som de to store partiene, men har likevel hatt innflytelse da de har vekslet med å sitte i regjering med CDU og SPD. Blant annet var det FDPs støtte som gjorde at SPD kunne overta i 1969, og det var på grunn av at de gikk over til CDU at det kunne overta 13 år senere. Formålet bak partiet var å fortsette tradisjonene fra de liberale partiene under Weimarrepublikken.⁵⁸ Helt fra starten måtte partiet takle gamle spenninger mellom den konservative nasjonalistiske høyrefløyen med sterke røtter i nord og i vest og en progressiv venstrefløy i sør. Partiet utviklet seg likevel ikke i samme retning som søsterpartiet FPÖ i Østerrike.

Hamburg – SPD-dominans

I løpet av 1946 ble det holdt lokale valg i de fire okkupasjonssonene av politikere som kunne samarbeide med de militære myndighetene. I Hamburg vedtok det provisoriske byrådet som den britiske militærregjeringen hadde dannet en forfatning, og i oktober samme år fant for første gang siden 1932 et fritt valg sted. Resultatet ble en overveldende seier til SPD, med 83 av 110 plasser i bystyret.⁵⁹

---

⁵⁶ I delstaten Bayern har CDU et søsterparti kalt CSU. Disse to partiene har inngått en avtale hvor CDU ikke stiller lister i Bayern og CSU ikke stiller lister i andre delstater. CSUs profil ligner på den til CDU, men CSU er regnet for være mer konservativ og nasjonalistisk.

⁵⁷ Berntzen og Heidar 1998, s. 217.

⁵⁸ op.cit.

⁵⁹ Grunnen til dette var den daværende valgloven, basert på britisk sedvane. Denne ble avskaffet ved det påfølgende valget i 1949, og en endelig valglov ble vedtatt i 1952. Hamburg ble for øvrig egen delstat ved forbundsrepublikkens dannelse i 1949.

SPD styrte byen alene frem til 1953, da en storcoalisjon ledet av CDU greide å få et knapt flertall. Denne regjeringen varte kun frem til 1957, hvorfra SPD styrte alene frem til 1974. Siden har de i en periode som varte helt frem til valget i 2001, styrt i koalisjon med ulike partier, først med FDP, deretter med GAL.

Vi kan med andre ord trygt å påstå at Hamburg lenge var en SPD-bastion. Årsakene til dette er mangefaseterte: For det første har Hamburg, som de andre store tyske byene, hatt en sterk arbeiderklasse som tradisjonelt har støttet SPD; og i tillegg fikk byen gjennom sin første borgermester etter krigen, Max Bauer. Han var en Gerhardsen-lignende figur som ble et slags symbol for gjenreisningen av byen og som dermed kan ha vært med på å styrke SPD sin profil som et folkeparti.⁶⁰ Et annet aspekt som også trekkes frem har vært at CDU i Hamburg rett og slett ikke har vært i stand til å gi SPD noen kamp om makten. Klessmann uttrykker at selv om SPD etter 1971 ikke har kommet med sterke borgermestere og regjeringsmedlemmer, så hadde de ingenting å frykte fra opposisjonen. CDU, mene han, var i samme periode preget av mangel på politiske visjoner, nytenkning og de hadde fargeløse politikere.⁶¹ Holger Stürenburg går enda lenger i sin kritikk, og anklager CDU for å ha vært elitistiske og for rett og slett å ha ignorert grasrota innenfor partiet.⁶²

Fra begynnelsen av 80-tallet fikk de etablerte partiene en ny utfordring gjennom GAL. Kort oppsummert kan man kalle det et protestparti som retter seg mot den så kalte vekstideologien som de mener kjennetegner de andre partiene.⁶³ Partiet har stått sterkt blant unge og høyt utdannede i byene. I Hamburg har de siden de deltok for første gang i 1982 ligget rundt 10 % i alle delstatsvalgene, og satt i perioden 1997 til 2001 i regjering sammen med SPD. GAL har gjennom hele sin historie hatt relativt store interne konflikter, ofte mellom pragmatikere, som har gått inn for samarbeid med andre partier (primært SPD), og idealister som i mindre grad tror at tradisjonelle politiske kanaler er veien å gå. Denne konflikten blusset opp i forbindelse med Natos bombing av Serbia i 1999, hvor Tyskland med GAL i forbundsregjeringen deltok på Nato sin side. Dette gjorde at flere meldte seg ut av partiet. I Hamburg dannet disse en ny gruppe kalt *Regenbogen Koalition*. Denne fraksjonen har for øvrig her hatt sterke bånd til det

---

⁶⁰ Klessmann, s. 619.

⁶¹ Klessmann, s. 607-608.

⁶² Stürenburg er av den oppfatning at CDU sin elitisme er delvis årsak til *Schill-Parteis* fremvekst. Stürenburg, som selv tidligere var medlem av PRO, mener sistnevnte, i motsetning til CDU, representerte en konservativ politikk for "vanlige" folk.

⁶³ Berntzen og Heidar 1998, s. 219.

alternative miljøet i bydelen Schanzenstern.⁶⁴

FDP har i perioden etter 1974 ligget rundt sperregrensen på 5 % i hvert valg. Den dårlige oppslutningen har likevel ikke forhindret dem i å spille en viktig rolle, da de både i perioden fra 1974 til 1978, så vel som fra 1986 til 1991 satt i senatet⁶⁵ sammen med SPD. Det er likevel en kjensgjerning at partiet har opplevd en vedvarende krise, som de på tross av enkelte anstendige valgresultater ikke har greid å komme seg ut av.

Høyrepopulistiske og høyreekstreme partiers kår i Tyskland

Hvorfor har ingen partier til høyre for CDU/CSU fått fotfeste i Tyskland? Den østerrikske journalisten Hans-Henning Scharsach mener at en sentral årsak til dette har vært CDU/CSUs evne til å absorbere potensielle fanesaker.⁶⁶ Mary Fulbrook går enda lenger, og påstår at CDU/CSU i perioder har latt seg presse på enkeltsaker av høyreekstreme krefter - spesielt på 1980-tallet, hvor vanlige konservative politikere med på å skape et miljø hvor det i økende grad ble akseptert å uttrykke mer ekstreme synspunkt.⁶⁷ Dette kan sammenfalle med hva tidligere kanslerkandidat for CDU/CSU, Franz Josef Strauss, uttalelse om at det aldri måtte oppstå et legitimt alternativ til høyre for dem.⁶⁸

Høyrepopulistiske partier

Da PRO slo igjennom i Hamburg var altså Tyskland ett av de landene hvor fenomenet høyrepopulisme ennå ikke hadde slått igjennom. Årsakene til dette er flere, blant annet påpeker Frank Decker at “skyggene fra fortiden” eller “arven fra nazismen” har påvirket den politiske kultur i Tyskland slik at alle som beveger seg til høyre for de etablerte partiene befinner seg innenfor et historiske belastet område. Det gjør at media er spesielt engstelig for å befatte seg med dem, og medfører at de alltid står i fare for å bli sammenlignet med nazismen.⁶⁹ Denne ”arven” kan også delvis ha vært årsak til at de etablerte partiene har hatt en berøringsangst i forhold til alle typer partier som ligger til høyre i landskapet. På den andre

---

⁶⁴ Dette miljøet representerte i stor grad en samfunnsutvikling som Schill mente var gal. Flere av hans mest fremtredende konflikter, både som dommer og politiker, var derfor med dem. Disse gruppene blir nærmere beskrevet i kapittel 4.

⁶⁵ I Hamburg brukes begrepet senat om byregjering.

⁶⁶ Scharsach identifiserer ytterligere tre elementer som han mener er sentrale for høyrepopulistiske partiers manglende suksess i Tyskland: 1) Den historiske arven etter nazismen; 2) de høyre-radikale partienes manglende evne til å organisere seg; og 3) og at det venstrepopulistiske partiet PDS har greidd å absorbere misfornøyde velgere i tidligere DDR.

⁶⁷ Fulbrook 2002, s. 233.

⁶⁸ Stürenburg 2002, s. 30

⁶⁹ Decker 2004, s. 149.

siden har det ikke hindret dem i å absorbere saker fra dem når det har virket opportunt.⁷⁰

Av de sporadiske forsøkene som har vært på slike gjennombrudd, kan STATT Partei trekkes frem. Det er spesielt interessant fordi det i likhet med PRO var baserte i Hamburg, og dermed gir oss en pekepinn for det eksisterende potensialet for slike partier. Partiet ble dannet i 1993 og besto primært av personer som var frustrerte over den daværende politiske situasjonen i Hamburg og enkelte tidligere CDU-medlemmer. Partiet profilerte seg som et protestparti som paradoksalt nok ikke ville se på seg selv som et politisk parti (det tyske ordet STATT betyr i stedet for). Videre hadde partiet programfestet at det skulle være uten en politisk ideologi, men i stedet støtte folkelige initiativer, folkebevegelser og folkeavstemninger.

Bakgrunnen for dannelsen av partiet var at delstatsvalget i 1991 ble erklært ugyldig, da CDU ikke hadde benyttet seg av demokratiske metoder i valget av sine kandidater. Vedkommende som var ansvarlig for å sende inn klagen som resulterte i dommen, tidligere CDU-medlem Markus Wegner, stiftet 80 dager før nyvalget i 1993 nye STATT Partei. Partiet fikk 5,6 % av stemmene og gikk inn i en koalisjon med SPD.

Partiet opplevde etter hvert store interne problemer, blant annet trakk Markus Wegner seg midt i perioden, og ved valget i 1997 greide de ikke å komme over sperregrensen. Etter dette har det i stor grad eksistert i periferien av det politiske landskapet, og verken forsøk på å redefinere seg programmessig eller å få fotfeste i andre tyske delstater har vært vellykkede.

I følge Frank Decker er det flere årsaker til dette skjedde. For det første eksisterte det en manglende grad profesjonalitet blant partifunksjonærene, som både gjorde partioppbygging og regjeringsansvar vanskelig. Videre manglet de et program som gikk utover det ene temaet. En ytterligere utfordring var Markus Wegners autoritære lederstil, da han viste manglende interesse i å inkludere partibasens ønsker om mer deltakelse.⁷¹ I så måte viste partiets manglende grad av organisering og deres sentrering rundt en person å bli et problem. Samtidig kan dette, hvis vi skal forstå STATT Partei som et høyrepopulistisk parti, ha vært noen av årsakene til at de oppnådde det gode resultatet i 1993.

---

⁷⁰ Heller ikke SPD har sluppet unna slike beskyldninger. Otto Schily, innenriksminister i Gerard Schröders regjering, ble ved flere tilfeller anklaget for å stå for en reaksjonær linje. Blant annet møtte hans forslag om en ny og strengere innvandringslov i 2001 mye kritikk.

⁷¹ Decker 2004, s. 153.

Høyreekstremer partier

Andre forsøk på å etablere partier som kan forstås som høyrepopulistiske – et eksempel var BFD som primært rettet seg mot EU – har heller ikke lyktes i å oppnå en bred og vedvarende støtte i befolkningen. Istedenfor har de hatt en sporadisk karakter hvor de tidlig har møtt tilsvarende problemer som STATT Partei. Dette kan være en årsak til at man i Tyskland ennå har relativt sterke høyreekstremer partier, som tidvis har hatt gode valgresultat.

Kort oppsummert har de viktigste partiene i denne gruppen vært NPD, DVU og REP. Førstnevnte parti ble dannet i 1964, og skal opprinnelig ha hatt sterke bånd til nazistiske grupperinger. De gjorde det godt ved flere delstatsvalg på andre halvdel av 1960-tallet. Dette skyldes blant annet at det hadde oppstått nye grupper og bevegelser på den politiske venstresiden og at Vest-Tyskland opplevde sin første økonomiske nedgangstid siden krigen. Denne trenden opphørte imidlertid ved valget i 1969, med nye økonomiske oppgangstider og at NPD opplevde interne stridigheter.⁷² NPD har for øvrig gjort det godt i senere år i enkelte delstater i tidligere DDR, som Sachsen og Mecklenburg-Vorpommern.

I 1971 dannet redaktøren for det høyreekstremer bladet *Deutsche National-Zeitung*, Gerard Frey partiet DVU. DVU kjempet med NPD om å dominere det ytre høyre i Tyskland gjennom hele 1970-tallet. Partiet har kommet over sperregrensen ved flere delstatsvalg. Blant annet fikk de 6,2 % av stemmene ved valget i Brandenburg i 2004. For øvrig har DVU og NPD tidvis hatt gjensidige avtaler hvor de ikke stiller lister ved de samme valgene.

REP ble dannet i 1983 av Franz Schönuber, en tidligere CSU-medlem. Partiet ser på seg selv som nasjonalistisk og konservativ, og har hatt sterkest fotfeste i delstatene Bayern og Baden-Württemberg. Fanesaker har vært motstand mot innvandring, og før murens fall et samlet Tyskland. Partiet har videre vært preget av ideene fra “det nye høyre”, og engasjerte seg sterkt i debattene som foregikk i Tyskland omkring revidering av historiefaget⁷³ og av grensene mot øst. Partiet gjorde det godt ved enkelte valg til Europaparlamentet, og hadde seter ved delstatsforsamlingen i Baden-Württemberg helt frem til 2001. Etter at Schönuber forsvant som leder har de ikke greidd å oppnå samme (relative) suksess som NPD.

---

⁷² Winkler og Schumann 1998, s. 96-97.

⁷³ På 1980-tallet oppsto en debatt i tyske aviser om hvordan Holocaust skulle tolkes og hvilken rolle den burde spille i tysk historie. Denne debatten, kjent som *Historikerstreit*, foregikk som navnet antyder primært mellom akademikere og intellektuelle. Den fikk likevel svært mye oppmerksomhet, og spilte direkte på enkelte kjerneområder av REP sitt politiske program. Spesielt gjaldt dette ideen om å ”avkriminalisere” tysk historie.

Det har vært gjort forsøk fra slike partier på å stille en samlet liste, men dette har ikke lyktes, og det finnes faktisk eksempler på at det motsatte har skjedd.⁷⁴ Det ekstreme høyres fragmentering i Tyskland virker delvis å være en forklaring på at de ennå ikke har hatt et nasjonalt gjennomslag. I Hamburg, hvor disse partiene tradisjonelt ikke har stått spesielt sterkt, oppnådde likevel høyreekstreme partier en samlet oppslutning på over 6,5 % ved delstatsvalget i 1997, noe som hadde gitt dem plass i senatet.⁷⁵ Disse partiene har stått spesielt sterkt i de fattigere bydelene som Harburg og Hamburg-Mitte, hvor det er høy arbeidsledighet og mange innvandrere. I 1997 fikk for øvrig DVU 4,9 % av stemmene og var altså svært nære å komme inn i delstatsforsamlingen.⁷⁶

Et interessant aspekt er å sammenligne STATT-Parteis velgerprofil med den til de høyreekstreme. Førstnevnte parti gjorde det særlig sterkt i den velstående bydelen Altona, som tradisjonelt har vært et område hvor CDU har vært størst, mens de høyreekstreme altså har gjort det godt i de fattigere områdene. Dette er en indikasjon på at det har eksistert en misnøye med de etablerte partiene i flere samfunnslag, og at det derfor eksisterer et relativt stort velgergrunnlag for et parti som kan nå ut til alle disse gruppene. Dette medfører at vedkommende bør være en balansekunstner, da han eller hun på den ene siden må kunne appellere til potensielle velgere fra det ekstreme høyre, men samtidig ikke må støtte fra seg frustrerte velgere fra de etablerte partiene. Dette dilemmaet blir enda tydeligere hvis det eksisterer ambisjoner om å komme i regjering.

Oppsummering

Høyrepopulistiske partier har ikke opplevd en tilsvarende suksess i Tyskland som i flere andre vesteuropeiske land. Det har vært tilfeller hvor de har gjort gode enkeltvalg, som STATT-Partiet, men disse har som regel vært sporadiske og ikke greid å etablere seg på nasjonalt nivå. Dette viser seg også i forhold til de høyreekstreme partienes relative styrke, som ved flere tilfeller har hatt en samlet oppslutning som har vært over sperregrensen. Disse har for øvrig blitt marginalisert ved at de etablerte partiene tidvis tatt til seg deres saker og retorikk.

---

⁷⁴ Under en valgkamp i 1987 anmodet den daværende partiformannen i det høyreekstreme partiet DVU, sine velgere om ikke å stemme på NPD, på tross av at de selv ikke stilte lister.

⁷⁵ Det av disse partiene som har hatt høyest oppslutning i Hamburg er REP, som i ved valget 1993 fikk 4,9 %, noe som nesten medførte at de kom inn i delstatsforsamlingen.

⁷⁶ Ved valget i 1982 ble det dannet et initiativ som lå tett opp til NPD kalt *Hamburger Liste für Ausländerstopp*. Forsøket ble ikke en suksess.

Man har sett en tilsvarende tendens i Hamburg, hvor STATT-Partei gjorde et godt valg i 1993, for så å forsvinne fire år senere. Samtidig har de høyreekstreme partiene også hatt en høy oppslutning, og NPD var senest i 1997 svært nære i vinne ett mandat til delstatsforsamlingen.

Hvis man ser samlet på oppslutningen til STATT Partei og de høyreekstreme partiene er det tydelig at det har eksistert et velgerpotensial i Hamburg for høyrepopulistiske partier. Utfordringen lå i å kunne appellere til grupperinger fra ulike samfunnslag. Dette aspektet vil det for øvrig blitt gjort grundigere rede for i kapittel 5.

Kapittel 4. Ronald Schills bakgrunn og vei inn i politikken

PRO var i stor grad sentrert rundt partilederen Ronald Schill. Utgangspunktet for partiet var en aksjon som hadde blitt igangsatt for å få han inn i politikken, og bortsett fra Schill var alle de andre sentrale medlemmene ukjente for allmennheten. Videre var hele valgkampen deres sentrert rundt han: Det var han som stilte opp på valgmøter og debatter, det var hans fjes som var på alle flygebladene, det var han som var i media, og i tillegg var partiprogrammet nesten utelukkende basert på hans tankegods. Med dette tatt i betraktning, er det nødvendig å beskrive både Ronald Schills bakgrunn og hans vei inn i politikken for å kunne forstå partiet og dets suksess.

I dette kapittelet vil jeg først kort oppsummere Schills bakgrunn og yrkeskarriere, for så å konkret å gå inn på de enkeltsakene som gjorde at han ble allment kjent. Her vil det være sentralt å få frem hans forhold til media og det bilde som ble tegnet av han der. Spesielt viktig er det ideologiske aspektet som kom til uttrykk i både domsavsigelsene og i intervjuer han ga. I disse lå det både implisitt og eksplisitt kritikk av rådende samfunnsforhold og hvordan, i følge Schill, politikere og kolleger i stor grad var dominert av "68-generasjonens" tankegods. Avslutningsvis vil det bli fokusert på en rettssak hvor Schill selv satt på tiltalebenken. Dette blir gjort fordi denne saken rommer både en ideologisk og politisk konflikt som preget hele Schills politiske virke. Videre var den med den store oppmerksomheten den fikk, medvirkende til å drive Schill vekk fra sin dommergjerning og inn i politikken.

Ronald Schill: Bakgrunn

PROs grunnlegger, navngiver og partileder var altså Ronald Schill. Han ble født i Hamburg den 23. november 1958, og avla embetseksamen i jus i 1988. Fem år senere ble han utnevnt til strafferettsdommer i samme by.

Ronald Schills verdensanskuelse

Schill vokste opp rett ved Schanzenviertel i Hamburg. Dette var et område av byen som Carini og Speit beskriver som utpreget småborgerlig-proletarisk i de første tiårene etter krigen.⁷⁷ Utover på 70-tallet skjedde det derimot en forandring: Schanzenviertel begynte da å

---

⁷⁷ Carini og Speit 2002, s. 19.

utvikle seg til å bli et senter for en stor alternativ scene kalt "Rote Flora"⁷⁸, videre ble det et område hvor det foregikk utstrakt salg av narkotika.⁷⁹ Carini og Speit mener at for Schill var denne utviklingen et symbol for sammenbruddet på en verden som en gang hadde vært preget av orden og idyll; et sted hvor alle kjente alle, hvor alle delte et felles verdisyn og ikke minst hvor alle hadde respekt for loven og ordensmakten.⁸⁰ De som hadde skyld i denne utviklingen var "68-generasjonen". Disse hadde, i motsetning til Schill, tro på at alle mennesker er gode, noe som har medført at man i Hamburg bedrev beskyttelse av gjerningsmennene i stedet for ofrene for kriminalitet; at man i stedet for å hjelpe ordensmakten med å fange disse elementene hadde lagt hindringer i veien for den; og at rettsvesenet ikke ville ta strenge straffer i bruk overfor de kriminelle.⁸¹

Det finnes ingen intervjuer hvor Schill eksplisitt uttrykker at disse opplevelsene utgjorde hans bevegelsesgrunner for å gå inn i rettssystemet. Det er likevel en kjensgjerning at han ved flere tilfeller offentlig gikk ut og kritiserte sine kollegaer for i for stor grad å bruke rehabilitering i stedet for straff, og at dette etter hans mening var en følge av at samfunnet hadde utviklet seg i feil retning. I et intervju med *Hamburger Abendblatt* trakk han frem tre punkter som han mente var feil ved rettsvesenet i Hamburg: For det første var det forestillingen om at gjerningsmannen utelukkende var et produkt av sine omgivelser; videre troen på at enhver forbryter kunne sosialiseres tilbake til samfunnet som en lovlydig borger; og tilslutt den utbredte misforståelsen at harde straffer ikke virket avskrekkende.⁸²

I så måte tegnes et bilde av en person og dommer som ikke bare definerte seg som konservativ, men som ønsket seg tilbake til en annen tid – hans egen barndoms Hamburg. Dette kan illustreres gjennom en tale han ga ved flere valgkampmøter:

"Gehen wir zum Beispiel nach St. Georg. Zur Zeiten meiner Kindheit strahlte dieser Stadtteil nahe des Hauptbahnhofs ein enormes romantisierendes Fluidum aus. Das Deutsche

---

⁷⁸ "Rote Flora" er et tidligere teater som siden slutten av 80-tallet har vært et møtested for ulike alternative grupper og protestbevegelser primært fra den politiske venstresiden. Det er med andre ord lignende det tidligere Blitzhuset i Oslo, som også har vært et samlingssted for politiske protestgrupper. Ved "Rote Flora" foregikk det utenom konserter og politiske møter også loppemarkeder, utstillinger og ulike kulturelle evenement.

⁷⁹ I tillegg har det skjedd en forandring i befolknings sammensetningen, og i dag er ca. 20 % av de som bor der innvandrere eller har innvanderbakgrunn.

http://fhh1.hamburg.de/fhh/behoerden/behoerde_fuer_inneres/statistisches_landesamt/profile/schanzenviertel.htm (lesedato 3. juni, 2008)

⁸⁰ Carini, Speit, 2002, s. 19.

⁸¹ Carini og Speit 2002, s. 40-42.

⁸² *Hamburger Abendblatt*, 13/14. september, 96, s. 2.

Schauspielhaus lud die hanseatische Bevölkerung zu schöner kultureller Unterhaltung ein, nach der Aufführung ging man in eine der vielen umliegenden Bars und Bistros, vielleicht auch weiter ins Hansetheater am Steindamm, einer Straße, in der sich einst feine Spezialgeschäft für Mode, Möbel oder Spielwaren befanden. Wer als Fremder am Hauptbahnhof ankam, dessen erster und bekanntlich entscheidender Eindruck von der Stadt positiv: gute Werbung für den Standort Hamburg. Wenn ich heute so durch St. Georg wandle, sehe ich davon nichts mehr. Kaum durch die Massen am Hauptbahnhof versammelter, staatlich nicht nur geduldeter sondern verwalteter Junkies und Obdachloser gekämpft, zum Steindamm gegangen, stehe ich nun vor den durch Drogen zerstörte Jugendlichen, oft noch Kindern, die ihren Körper feilbieten, um das Geld für den nächsten Schuss zusammenbekommen zu können.“⁸³

”Den nådeløse dommer”

Den 11. november 1996 falt dommen som satte i gang prosessen som skulle gjøre Schill til nasjonal kjendis. ”Agnes B”, en 45 år gammel kvinne ble funnet skyldig i å ha ripet opp lakken på ti biler. Til tross for at hun var sinnslidende og hadde et rent rulleblad, dømte Schill henne til en ubetinget fengselstraff på to og et halvt år. Dette skapte svært sterke reaksjoner og en av de lokale avisene, *Hamburger Morgenpost*, ga han derav kallenavnet ”Richter Gnadenlos” – ”den nådeløse dommeren”.⁸⁴

Dette ble dette beskrevet som en ”usedvanlig streng dom”⁸⁵, og både ”Agnes B” sin forsvarer, Jürgen Rutz og formannen i forbundet for strafferettsadvokater, Otmar Kury, gikk offentlig ut og kritiserte Schill. Hans fremtoning ble også tatt opp i avisene. Blant annet het det i *Hamburger Abendblatt* at han hadde en ”tøff forhandlingsstil og at han ofte tilsidesatte bevis med bakgrunn på egen sakkunnskap.”⁸⁶

---

⁸³ Carini og Speit 2002, s. 30-31: ”Ta for eksempel St. Georg. Da jeg var barn hadde denne bydelen rett ved jernbanestasjonen en enormt romantisk utstråling. Det tyske teater inviterte den hanseatiske befolkningen til vakker kulturell underholdning. Etter forestillingen kunne man besøke noen av de mange barene og bistroene i området, eventuelt kunne man dra til Hanseteateret ved Steindamm. Dette var en gate hvor det den gang fantes mange spesialforetninger for mote, møbler eller leker. Hvis man som fremmed ankom jernbanestasjonen ville første- og som kjent det viktigste inntrykket av byen være positivt – en god reklame for stedet Hamburg. Når jeg i dag går rundt i St. Georg ser jeg ikke dette lenger. Jeg er knapt kommet gjennom folkemassene på jernbanestasjonen med statsstøttede narkomane og hjemløse, før jeg ved Steindamm ser ungdom ødelagt av narkotika. Ofte er disse bare barn som prostituerer seg for å tjene nok til sitt neste skudd.” (egen oversettelse).

⁸⁴ *Hamburger Morgenpost* 13. oktober 1996, s. 9.

⁸⁵ *Hamburger Abendblatt* 12/13. oktober 1996, s. 11.

⁸⁶ *Hamburger Abendblatt*, 14. oktober 1996, s.10.

Holger Stürenburg påstår at kritikken mot Schill hovedsakelig kom fra den politiske venstresiden og av kolleger i rettsvesenet som hadde oppnådd sine posisjoner ”i kraft av sin partibok.” Blant den ”vanlige” mannen i gata, derimot, var det stor forståelse for han.⁸⁷ Hvis man leser dette ut fra antall støtteerklæringer blant leserbrevene i avisene, er det en viss sannhet i den påstanden. “*Richter von Format*”, “*Milde Urteile*” og “*Kein Mitleid für Straftäter*” var bare noen av overskriftene man kunne se. Her ble Schill blant annet rost for å vise sivil mot og for å gi den ”menige mann” tilbake respekten for rettsystemet. Noen ønsket han sågar som justisminister. Videre ble det antydning at ”en så ærlig mann nok kom til å bli fjernet fra stillingen etter trykk ovenfra”.

Men på tross av disse folkelige støtteerklæringene, vil det likevel være en overdrivelse å påstå at det bare var det politiske etablissementet som var uenige med han. Blant leserbrevene kunne man også finne mange som uttrykket seg kritisk. Her ble han blant annet anklaget for å sette tiltaltes rettigheter til side og dermed utgjøre en fare for rettsikkerheten. Videre var det enkelte som oppfattet han som trussel mot demokratiet, da han, påsto de, baserte domsutsigelsene sine mer på intuisjon enn hva loven faktisk påla han.⁸⁸ Selv uttrykte Schill i et intervju med *Focus* at han følte at flere av hans dommerkolleger i for liten grad var i stand til eller villige til å forsøke å sette seg inn i offerets situasjon og opplevelse av den kriminelle ugjerningen, og at de gjennom å sette gjerningsmannens interesser i forgrunnen satt vanlige menneskers følelse av sikkerhet på spill.⁸⁹ I så måte definerte Schill seg altså som folkets mann – vel og merke for den vanlige lovlydige borger.

I *Hamburger Morgenpost* ble Ronald Schill spurt om Hamburg hadde utviklet et ”...*Herz für Verbrecher*” – et hjerte for forbrytere? Dette virket, med tanke på hans rykte, mer som et retorisk spørsmål enn et ønske om å motta en objektiv vurdering, og svaret ble selvsagt ja. I Hamburg, sa han, var påtalemyndighetene bare en ”tannløs papirtiger” - noe som da hadde skjedd grunnet personalpolitikk -, og at straffene som ble gitt til voldsforbrytere var altfor milde. Generelt påsto han at Hamburgs justisapparat favoriserte gjerningsmannen. Han selv,

---

⁸⁷ Stürenburg 2002, s. 44.

⁸⁸ Det er tilfelle at svært mange av sakene til Schill ble revidert i rettssystemets neste instans. Dette var blant annet tilfelle med saken mot ”Agnes B.”. Hun endte opp med ett års betinget, i stedet for de to årene hun fikk av Schill.

⁸⁹ *Focus*, 43, oktober 96, s. 68.

derimot, hadde primært ofrene i tankene,⁹⁰ noe hans kollegaer vel og merke tidligere hadde kunnet stadfeste.⁹¹

Schill ble altså kraftig kritisert av kollegaer innenfor rettssystemet, men dette virket ikke å ha særlig effekt på han. Bare en uke etter rettsaken mot ”Agnes B.” kunne man lese i *Hamburger Abendblatt* at Schill ved to tilfeller i løpet av de siste dagene hadde gått utover det påtalemyndigheten hadde begjært i sine straffeutmålinger.⁹² Ballen var begynt å rulle; alt Schill foretok seg i rettssalen var nå i medias søkelys.⁹³

Kriminalitetsproblemet i Hamburg

Medieinteressen for Schill kan neppe forklares utelukkende av hans strenge domsavsigelser. Temaet kriminalitet hadde også ved tidligere valg i Hamburg vært et viktig tema, og det hadde i stor grad fanget medias oppmerksomhet. I månedene før delstatsvalget i 1997 var avisene fulle av saker som i dystre toner beskrev situasjonen i byen: ungdom – og gjengkriminaliteten var økende,⁹⁴ og i de beryktede områdene rundt Reperbahn og St. Georg økte salget av narkotika i omfang. Nesten daglig kunne man lese om hvordan volden var blitt råere, og hvordan maktesløsheten som både rettsvesenet og ordensmakten viste i møte med dette problemet økte.

Kriminalitet som tema

Undersøkelser viste at både ved valget i 1993 og i 1997 var kriminalitet blant de tre viktigste valgkamptemaene, og det er derfor naturlig å stille spørsmål om hvordan realitetene var? Statistikk viser at Hamburg var (og er) den tyske byen hvor det begås mest lovbrudd.⁹⁵ Videre har byen i lang tid vært kjent for ”Reperbahn”, med sitt prostitusjonsmiljø, og som i dag er et senter for trafficking.⁹⁶ I tillegg er det de tidligere nevnte områdene i og rundt St. Georg og Schanzenviertel hvor altså salg av narkotika i stor grad har fått foregå åpenlyst. Dette er områder som allmuen i stor grad frekventerer - spesielt bydelen St. Georg hvor hovedbanen

---

⁹⁰ *Hamburger Morgenpost*, 12. september 1997.

⁹¹ <http://archiv.mopo.de/archiv/1997/19970204/91679847622115.html> (lesedato: 4. juni).

⁹² *Hamburger Abendblatt*, 19/20. oktober 1996, s. 17.

⁹³ Det forekom hyppig artikler om han i alle de fire store Hamburgavisene: *Bild*, *Die Welt*, *Hamburger Morgenpost* og *Hamburger Abendblatt*. I tillegg ble han også intervjuet av et av de største tyske tidsskriftene, *Focus*. Carini og Speit sier at denne saken gjorde Schill til Hamburgs mest kjente (og mest hatete og elskete) jurist (s.16).

⁹⁴ Denne tematikken ble og adressert av det største tyske tidsskriftet *Der Spiegel*. Rett før valget kunne man lese om ungdomsgjengenes brutale fremferd og hvordan dens påvirkning på sine ofre (se nr. 36, 1997, s. 68-73).

⁹⁵ <http://www.bka.de/index.html> (lesedato: 5. juni 2008)

⁹⁶ *Der Spiegel*, nr. 29, 2001, s. 52.

befinner seg -, og det er med andre ord lett å forestille seg at dette er noe svært mange i Hamburg kan forholde seg til. Det er videre en kjensgjerning at Hamburg har hatt en vekst i kriminalitetsraten de siste årene som har vært over gjennomsnittet.⁹⁷

Man kan likevel stille spørsmålstegn ved enkelte fremstillinger i media. Som sagt, så var og er Hamburg spesielt belastet, men gjennom sitt kraftige fokus på nevnte deler av og narkotika, overfall og en stadig mer brutal ungdomsvold, kan man som leser få inntrykk at å bevege seg innenfor disse områdene av byen nærmest fortøner seg som en risikosport.⁹⁸

Det er likevel ikke tilfelle at det bare er pressen som er ansvarlig for å skape dette inntrykket. Opposisjonen har selvsagt også vært klar over temaet, og under valgkampen i 1997 kom blant annet CDUs borgermesterkandidat, Ole von Beust, i et intervju med *Hamburger Abendblatt* med kraftig kritikk av det daværende regimet. Von Beusts påstand var at senatet bedrev regelrett snillisme i sin behandling av ungdomskriminelle.⁹⁹ Dette var på mange måter identisk med Schills anklager mot de sentrale politikerne og egne kollegaer for i for stor grad å være preget av "68-generasjonens" naivisme, hvor troen på at straff virket preventivt hadde blitt erstattet med troen på det iboende gode i hvert menneske – som da kun hadde blitt kriminelle på grunn av sin oppvekst. Vel så interessant er det at sågar daværende borgermester og SPDs kandidat, Henning Vorscherau, i følge statsviteren Patrick Horst, forsøkte å gjøre 'lov og orden' til en SPD-sak ved samme valg.¹⁰⁰

En "vanlig manns" perspektiv

På dette tidspunktet hadde Schill allerede rukket å bli en gjengangsfigur i Hamburgs tabloidaviser. Foruten å kritisere sine kolleger – som for øvrig hadde vakt mye forargelse -, hadde han uttalt at han ikke ville være i mot dødsstraff hvis det på et tidspunkt ville få flertall i en folkeavstemning. Dette begrunnet han med den høye veksten i kriminalitet som, hvis den fikk lov til å fortsette, kunne komme til å tvinge frem forandringer i rettssystemet.¹⁰¹ Dette var et utsagn som vekket debatt, også utover Hamburgs grenser. Henning Vorscherau uttrykte på

---

⁹⁷ <http://www.bka.de/pks/pks1997/index2.html> (lesedato: 5. juni 2008)

⁹⁸ Dette blir utdypet i kapittel 4 og kapittel 5.

⁹⁹ *Hamburger Abendblatt*, 2. juni 1997, s. 12. Disse anklagene sammenfalt med en sak hvor det hadde kommet frem at personer i en ungdomsanstalt hadde kunnet reise på ferietur på business class. Dette fikk selvsagt stor oppmerksomhet og vakte også stor harme, spesielt da det på samme tidspunkt hadde vært flere saker fremme hvor rå vold begått av mindreårige ble beskrevet.

¹⁰⁰ Horst 2002, s. 47.

¹⁰¹ <http://archiv.mopo.de/archiv/1997/19970903/9168007184190.html> (lesedato: 5. juni, 2008)

et valgkampmøte at en dommer ikke burde kritisere grunnloven offentlig, og at det kanskje kunne være noe i påstandene om at Schill ikke var helt tilregnelig. Videre gikk presidenten for delstatens høyesterettsforbund, Wilhelm Repp, offentlig ut og sa at rettsvesenet i Hamburg var nødt til å ta til motmæle og at det ville være historieløst å støtte et slikt forslag.

Igjen hadde denne type kritikk liten effekt på Schill. Istedenfor understreket han at dette var en debatt som ikke kunne sensureres, og at hans historieforståelse var intakt, da hans bestefar, som hadde vært motstandsmann under 2. verdenskrig, hadde blitt henrettet av nazistene.¹⁰²

Alt i alt var det lite kritikk som virket å bite på Schill. I stedet fortsatte han å bruke rettssalen som podium for å rette kritikk mot der han mente det hørte hjemme. Blant annet benyttet han domsavsigelsen i rettsaken mot en slakter - som han for øvrig dømte for drapsforsøk – til å angripe dommerkollegaer som var for ettergivende i tilsvarende situasjoner. Han påsto at det i dagens klima ikke ville være rom for milde dommer, da dette ville sende ut et feil signal. Spesielt gikk dette utover kollegaene i delstatsdomstolen som da ”aldri dømte noen for verken mord eller mordforsøk.”¹⁰³

Carini og Speit mener at Schill på dette tidspunktet hadde begynt å se på seg selv som talsmann for vanlige folk i deres kamp mot eliten. Han var etter eget utsagn til og med villig til å ofre sin karriere for å fortsette denne kampen.¹⁰⁴ Etter hvert kom frem i media at dette faktisk var mer enn konspiratorisk tankespinn. Der het det at flere av kollegaene hans var lei av hans harde dommer og stadige utbrudd mot dem, og at de derfor ønsket å fjerne han fra strafferetten. Dette ville bli avgjort når presidentskapet for byretten skulle samles i november. Her ble arbeidsfordelingen for byens dommere avgjort, og det var uttrykt ønske om å overføre Schill til domstolene for sivile saker, noe som ville være en klar degradering.¹⁰⁵ Likevel ville dette bli vanskelig da Schill, som Carini og Speit også påpeker, gjennom disse uttalelser ville kunne spille martyrt.

Ronald Schill fikk som sagt mye kritikk, både fra politikere, kolleger og ikke minst fra media. I for eksempel en lederartikkel i *Hamburger Abendblatt* kunne man lese at han hadde et

---

¹⁰² Hamburger Abendblatt, 5. september 1997, s. 13. Dette skulle for øvrig ikke bli siste gang at Schill kom til å bruke bestefaren i offentlig ordskifte. Også senere under hans politiske karriere ble han hyppig referert til.

¹⁰³ Hamburger Abendblatt, 21. august 1997, s. 13.

¹⁰⁴ Carini og Speit 2002, s. 16.

¹⁰⁵ <http://archiv.mopo.de/archiv/1997/19971103/9168013167729.html> (lesedato 7. juni 2008)

oppblåst ego og ikke lenger forholdt seg til loven, men til folkeopinionen.¹⁰⁶ Videre ble det også hevdet fra politisk hold at Schill kunne være utgjøre en trussel mot rettssamfunnet. Likevel hadde de politiske partiene konkurrert med hverandre under valgkampen om hvem som var tøffest mot kriminelle – Vorscherau fikk for eksempel gjennomført en lov som gjorde det lettere å returnere kriminelle utlendinger til hjemland som ennå ikke var definert som trygge,¹⁰⁷ mens von Beust var interessert i å tillate politiet bruk av brekkmiddel overfor personer som var mistenkte for selge narkotika.¹⁰⁸ Pressen som hadde kritisert partiene for å ha vært opportunistisk i forhold til lov og orden tematikken, og som videre i stor grad hadde vært skeptiske til Schills utsagn, mistet plutselig interessen for han etter at valget var over. Det kan derfor virke som om Carini og Speit følgende påstand er riktig: Etter at Schill hadde utfyllt sin rolle i en valgkamp dominert av kriminalitet, så ble han uinteressant.¹⁰⁹ Det skulle for øvrig forbli stille rundt Schill helt frem til våren 1999, da en ny stor sak dukket opp - en sak som kom til å representere hans overgang fra jus til politikk.

Rettsaken mot Schill

Den 19. mai 1999 begynte rettsaken som kom til å avslutte Schills karriere i strafferetten. Utgangspunktet var egentlig relativt trivielt: En mann med tilknytning til ”Rote Flora” stod tiltalt for å ha hindret politiet i å utføre sitt arbeide – det var i dette tilfellet snakk om kontroll av personbevis.¹¹⁰ Likevel var medieoppbudet betydelig da saken begynte, og konsekvensene skulle altså bli langt mer dramatiske enn hva utgangspunktet skulle tilsi.

Carini og Speit påstår, som tidligere nevnt, at utviklingen av en autonom scene i Hamburg, var en kime til stor personlig ergrelse for Schill. Dette miljøet representerte på mange måter de motsatte verdiene av dem han selv stod for. Han uttrykte selv i et intervju med *Hamburger Abendblatt* at han anså seg som konservativ, og bekreftet at han på mange måter lengtet tilbake til tiden før det Schanzenviertel han hadde vokst opp i hadde blitt et senter for ulike autonome grupperinger. Dette sammenfaller med hva Stürenburg skriver i sin bok, hvor han trekker frem ”Rote Flora” som en av de største sikkerhetsrisikoene i Hamburg. Han påstår at disse gruppene i årevis hadde fått drive på som de ville – hvilket i følge han har betydd å bedrive bråk, spre kaos, skitne til det offentlige rom i tillegg til åpenlyst å selge narkotika – alt

---

106 *Hamburger Abendblatt*, 5. september 1997, s.2.

107 *Hamburger Abendblatt*, 3. september 1997, s. 2.

108 Dette var for øvrig et forslag som Schill støttet og som han fikk mye kritikk for.

109 Carini og Speit 2002, s. 18.

110 I Tyskland er man til en hver tid forpliktet til å kunne identifisere når man befinner seg i det offentlige rom.

dette uten at Hamburgs politikere grep inn.¹¹¹ Disse påstandene sammenfaller med mange av de utsagnene Schill kom med i løpet rettsaken – både i rettssalen så vel som overfor media.

Schill hadde for øvrig ikke noe høy stjerne i miljøet rundt ”Rote Flora”. Hans domsutsigelser og kontroversielle uttalelser fordret en politikk og en verdensanskuelse som brøt med det som de stod for. For selv om dette var en gruppering bestående av individer med sprikende ideologisk overbevisning – her var det punkere, anarkister, sosialister, så vel som andre grupper hvis livsstil på mange måter brøt med storsamfunnets konvensjoner -, så kunne de enes om at Schill var en trussel. I forbindelse med rettsaken som kom opp, var det åpenbart at de ikke forsøkte å smiske med dommeren. Blant annet hadde de hengt opp plakater over hele byen som sa: ”Ich trinke Jägermeister, weil alle meine Urteile revidiert werden”.¹¹²

Carini og Speit går så langt som å anklage Schill for gjennom denne rettsaken å forsøke og føre en vendetta mot ”Rote Flora”. De hevder at han forut for den kontaktet media for å informere dem om at de burde komme til hans rettslokale da det der ville gå hett for seg.¹¹³ Da det ikke er noen kilder som bekrefter denne påstanden, forblir dette ren spekulasjon. Det underslår likevel ikke det faktum at både medieoppbudet, så vel som den generelle interessen var oppsiktsvekkende stor. Foruten de lokale aktørene som *Hamburger Morgenpost*, *Hamburger Abendblatt*, *Bild* og *Die Welt* - så vel som tv- og radiokanaler -, fikk saken også oppmerksomhet utover byens grenser, som for eksempel fra store og innflytelsesrike tidsskrift som *Der Spiegel* og *Focus*.

Rettsaken ble, som Schill hadde forutsett, dramatisk. *Hamburger Morgenpost* presenterte hendelsene i rettssalen på følgende måte: Schill dømte en tidligere ustraffet mann til femten måneder ubetinget fengsel, han sendte tilskuere i fengsel og han snakket i domsutsigelsen sin om pøbler og forbrytere”.¹¹⁴ Kort oppsummert hadde det forløpt seg på følgende måte: Andreas B. – tiltaltes navn – hadde altså deltatt i en aksjon hvor en gruppe på 15-20 mennesker med tilknytning til ”Rote Flora” hadde omringet tre politimenn og tvunget dem til å levere tilbake identitetspapirer som de hadde tatt inn for kontroll. Disse politimennene

---

¹¹¹ Stürenburg 2002, s. 33-34

¹¹² Carini og Speit 2002, s. 20: ”Jeg drikker Jägermeister, fordi alle mine domsavgjørelser blir revidert”. Dette henspillede til det faktum at svært mange av dommene til Schill ble tilsidesatt i neste instans, noe som blant annet gjaldt saken mot ”Agnes B.” Grunnen til at man referer til drikken Jägermeister, er at det er en type brennevin som man på tysk omtaler som Bitter.

¹¹³ Carini og Speit 2002, s. 19

¹¹⁴ <http://archiv.mopo.de/archiv/1999/19990520/19990520125.html> (lesedato: 5. juni 2008)

hadde deretter trukket seg unna for så å tilkalle forsterkninger. Da forsterkningene ankom hadde de valgt å ikke gjøre noe, for å unngå at situasjonen eskalerte. I rettssalen befant det seg for øvrig over 30 "Rote Flora"-sympatisanter som til en hver tid gjorde seg bemerket med tilrop, applaus og jubel, alt etter hvem som befant seg i vitneboksen. Schill, som allerede hadde 24 betjenter fra ordenspolitiet beredt, gav tilhørerne en advarsel om at denne oppførselen ikke kom til å bli akseptert og truet med å plassere alle i arresten hvis ikke dette opphørte – uten at det hjalp. Det hele toppet seg idet Schill skulle avsi dommen: Flere av tilhørerne nektet å reise seg, hvorpå Schill advarte dem om at dette var å vise forakt for retten. Etter nok en advarsel valgte de fleste å forlate salen, men da de gjenværende fremdeles nektet å følge hans påbud, ba Schill ordenspolitiet om å rydde salen. De som hadde demonstrert ga han en dom på tre dager i arresten for forakt for retten. For en tom rettssal leste han så opp dommen: Andreas B. ble dømt til femten måneder ubetinget fengsel, mot aktors krav på seks måneder med forvaring.

Konsekvensene var umiddelbare. Personer tilknyttet til eller som sympatiserte med "Rote Flora" arrangerte et protesttog, mens statsadvokaten påkjærte dommen. Kolleger som den høyt profilerte advokaten Uwe Maeffert mente at dommen var både grunnlovsstridig og politisk begrunnet.¹¹⁵ Denne oppfatningen ble delt av blant annet *Hamburger Morgenpost*, som påsto at dommen var rettet mot "Rote Flora"-scenen, og ikke Andreas B. som enkeltperson.¹¹⁶ Selv hadde Schill i rettssaken kritisert både politiledelsen og politikerne som han mente ga "Rote Flora" spesialbehandling, og sine kollegaer som opptrådte uansvarlig ved å gi milde dommer i et klima med stadig økende kriminalitet.

Mens Carini og Speit viser til alle reaksjonene mot Schill, peker Stürenburg igjen på at Schill ble møtt med stor forståelse av den "vanlige mannen i gata".¹¹⁷ Dette kommer til uttrykk i leserbrevspaltene, hvor man får inntrykk av at det store flertallet var enige med han.¹¹⁸ Schill selv påsto at måten denne saken hadde utviklet seg på viste at det var sterke krefter i sving som konspirerte mot han. Til *Die Welt* uttalte han at påkjæringen åpenbart kom etter trykk fra øverste politiske hold, og at han regnet med at det ville foretas et nytt forsøk på å få han

---

¹¹⁵ Carini og Speit 2002, s. 20.

¹¹⁶ <http://archiv.mopo.de/archiv/1999/19990520/19990520124.html> (lesedato 4. juni 2008)

¹¹⁷ Stürenburg 2002, s. 50.

¹¹⁸ Dette er mitt inntrykk, etter å ha gått gjennom flere årganger av *Hamburger Abendblatt*. For øvrig kunne man også i *Der Spiegel*, som har en leserkrets som i stor grad har høyere utdanning, var det flere støtteklæringer for Schill.

degradert til sivilretten.¹¹⁹ Den mest presise beskrivelsen mannen kom kanskje *Der Spiegel* med: ”*Bewundert von seinen Anhängern. Verhaft bei seinen Gegnern.*”¹²⁰

Dette var likevel ikke enden på saken, for bare en måned senere tok Andreas Bs. advokater, Andreas Beuth og Ursula Ehrhardt ut tiltale mot Schill for å ha hindret rettens gang og for korrumpert av rettens gang (Rechtsbeugung). Bakgrunnen var at Schill hadde glemt å protokollføre at han plasserte to i arresten, og at han ikke hadde behandlet klagene fra deres advokater før to og en halv dag (av i alt tre dager som de skulle sitte inne) var gått.

Strafferammen var minimum ett års fengsel.

Dette var heller ikke første gang han ble tiltalt for frihetsberøvelse. Tidligere nevnte Uwe Maeffert hadde ved tre tilfeller trukket han for retten for det samme. Likevel hadde denne spesielle saken allerede fått så mye oppmerksomhet og skapt så mye debatt at den fikk en ekstra dimensjon. I en samtale med *Der Spiegel* – som for øvrig sammenlignet hans popularitet med de til en popstjerne - uttrykte han at han så på seg selv som en representant for den ”vanlige mannen i gata”, de som kom bort og ville prate når han reiste på undergrunnen eller gikk gatelangs. Videre lovpriste han den utdannedes sunne fornuft som han med sin bakgrunn kunne kjenne seg igjen i. Han benyttet dessuten anledningen til nok en gang å angripe kollegaer og politikere, samtidig som han roste politiet, som han anså seg som en beskytter av. Angående tiltalen mot han så var dette et forsøk på å sverte han.¹²¹ I oktober samme år uttrykte han for første gang overfor mediene at han kunne forestille seg en overgang til politikken i tilfelle statsadvokaten tok ut tiltale mot han.¹²²

Ut fra slike uttalelser er det ingen overraskelse at han ikke forsøkte å legge seg på en lavere profil, heller tvert i mot. Og sakene hans forekom stadig hyppigere i media. Han påtok seg også en rolle som ekspertkommentator for tv-kanalen RTL, hvor aktuelle saker ble tatt opp, hvor han skulle gi sin kyndige mening om utfallet. Schill var på mange måter på vei til stjernehimmelen.

Den 16. november samme år skjedde det som Schill hadde forutsett to år tidligere, han ble flyttet fra strafferett til sivilrett – åpenbart en degradering. Han lot selvsagt ikke dette gå

---

¹¹⁹ *Die Welt*, 27. mai 1999, s. 12.

¹²⁰ *Der Spiegel*, nr. 25, 1999, s. 63: ”Beundret av sine tilhengere, hatet av sine motstandere” (egen oversettelse).

¹²¹ *Der Spiegel*, 25, 1999, s. 64.

¹²² *Hamburger Abendblatt*, 18. oktober 1999, s.11.

upåaktet hen. Blant annet sa han til *Welt am Sonntag* at hans fiender ikke ville slippe av før de hadde fått han fjernet som dommer.¹²³

Schill hadde altså blitt fjernet fra strafferetten, han stod selv på tiltalebenken og på toppen av det hele var han i fare for å bli suspendert som dommer på grunn av en uttalelse han hadde gjort som ekspertkommentator på RTL. Likevel var han mer kjent og kanskje mer populær enn noen gang – avisene var fulle av leserbrev som støttet han, og han var selv konstant i media. Det virket urealistisk at han nå ville forbli i en anonym tilværelse i sivilretten hvor han måtte håndtere nabotvister og lignende. Den 4. mars kunne *Hamburger Morgenpost* vise til undersøkelser som antydte at minst 8 % av Hamburgs befolkning ville stemme på han hvis han dannet sitt eget parti. Fire måneder senere var partiet *Partei Rechtsstaatlicher Offensive* (PRO) en realitet.

Både Carini og Speit og Stürenburg er enige i at saken mot ”Rote Flora” og den påfølgende tiltalen mot han var helt sentrale for hans vei inn i politikken.¹²⁴ Han hadde allerede gjort seg bemerket i Hamburg tre år tidligere som en streng dommer, men denne saken gjorde at konfliktlinjene kom tydelig frem – både i forhold til den alternative eller autonome scenen, men også i forhold til det politiske regimet i byen. Schill ble – delvis gjennom eget virke, delvis gjennom medias fremstilling av han – et reelt alternativ til de rådende forhold. Han var dommer, han hadde ekspertisen, men samtidig identifiserte han seg med såkalte vanlige folk. Han snakket på en måte som åpenbart appellerte til mange, og det at han da ble utstøtt av etablissementet bare forsterket dette inntrykket.

Oppsummering/konklusjon

Hvorfor greide Schill å bli så populær, så kontroversiell og ikke minst så kjent som han ble, på bakgrunn av at han kun var en byrettsdommer? Her har flere faktorer spilt inn. For det første virker det som om de interne forholdene i Hamburg var gunstige for en som snakket om ’lov og orden’: Kriminalitetsraten var forholdsvis høy, dessuten var det et tema som både mediene skrev mye om og som politikerne flagget høyt under valgkamper. Meningsmålinger viser dessuten at dette var en som opptok velgerne både ved valgene i 1993 og i 1997.

---

¹²³ *Welt am Sonntag*, 22 november 1999, s. 13.

¹²⁴ Carini og Speit 2002, s. 32, Stürenburg 2002, s. 39.

En annen faktor var Schills personlighet. *Der Spiegel* skrev om han at han hadde utseende til en statsmann – høy, atletisk, solbrun og alltid ulastelig antrukket.¹²⁵ Enda viktigere var nok hans evne til å snakke et språk som nådde ut til store deler av opinionen. Retorikken han benyttet var i stor grad kjennetegnet av angrep på enkeltpersoner og på ulike grupper, og bar videre preg av en svart-hvitt-tankegang, hvor man kunne dele verden inn i anstendige og kriminelle mennesker.

Dette gjorde at han ble kontroversiell, men det medførte også for at han fikk mye spalteplass i avisene. Spesielt gjennom en rettssak i 1999, hvor medlemmer av Hamburgs ulike autonome grupperinger stod tiltalt, fikk han en rolle – bevisst eller ubevisst – hvor han representerte de som følte seg truet av den utviklingen disse stod for. Da han senere ble degradert til sivilretten på grunn av denne saken, kunne han fremstille seg som en martyr som hadde ofret seg for flertallets beste. Et slikt utgangspunkt må ha vært gunstig i en by hvor allerede en stor del av velgerne stemte på ulike protestpartier.

---

¹²⁵ *Der Spiegel*, nr. 25, 1999, s. 63

Kapittel 5. PRO – Organisasjon og ideologi

For å forstå et politisk parti må man se på dets ideologi. I forhold til PRO blir de sentrale spørsmålene om det faktisk eksisterte en slik plattform. Videre er det nødvendig å undersøke partiorganisasjonen, og slik forsøke å besvare i hvor stor grad partiet tok sine beslutninger gjennom dette organet, eller om det utelukkende var sentrert rundt Ronald Schill.

Før jeg konkret går inn på disse to spørsmålene, kommer tilblivelsen av partiet til å bli beskrevet. Her vil sentrale aktører bli trukket frem så vel som en aksjonsgruppe som ble dannet for å få Schill inn i politikken. Deretter vil partiets organisering bli tatt i øyesyn. Spesielt viktig er det å få klargjort i hvor stor grad andre enn partilederen hadde innflytelse på partiprogrammet. I forhold til det ideologiske aspektet vil spørsmålet om PRO var et single-issue parti – et parti som kun fokuserte på ett eneste tema -, eller om det faktisk hadde et helhetssyn som gjør det mulig å plassere dem i et partilandskap være sentralt. Et tilbakevendende spørsmål er dessuten om partiets ideologi egentlig bare var Schills ideologi. Videre må også temaet 'lov og orden' undersøkes, og man må forsøke å besvare om dette utelukkende kan forstås som et enkelttema eller om det i seg selv har en bredere ideologisk sprengkraft? Dette betyr at partiets retorikk også bør adresseres, og man kan reise spørsmålet om de i sin kritikk av kriminalitetspolitikken som ble ført i Hamburg også utøvde en mer fundamental samfunnskritikk.

Også i dette kapitlet blir forholdet til media sentralt. Schill hadde allerede forut for partiets dannelse brukt dem som talerør for sine meninger, og da PRO i så stor grad var sentrert rundt han blir et viktig spørsmål i hvor stor grad kommunikasjonen var formet av partiet og i hvor stor grad den var fundert på hans til enhver tids for godt befinnende. På den andre side må man også se på hvor media plasserte sitt fokus i forhold til PRO: Ble det i stor grad synonymt med Ronald Schill, eller tillot de andre sentrale medlemmer å komme til orde?

PRO blir dannet

Den 27. april 2000 kunngjorde Ronald Schill på en pressekonferanse at et nytt politisk parti skulle dannes. Datoen for dette var på dette tidspunktet satt til den 3. oktober 2000,¹²⁶ og de

---

¹²⁶ Den 3. oktober er også gjenforeningsdagen for Tyskland, noe som var en sentral årsak til at de valgte nettopp denne dagen.

kom, kunne Schill meddele, til å stille liste til det påfølgende delstatsvalget. Videre anslo han at de ville få et sted mellom 20 og 30 % av velgerne, at de sammen med CDU ønsket å ta over regjeringsmakten i byen og at de selv satset på å få postene som justisminister og innenriksminister. Partiet ville primært fokusere på temaene innvandring og kriminalitet.¹²⁷ I følge Carini og Speit ble ikke disse ambisjonene tatt helt seriøst av journalistene som var til stede.¹²⁸

De første signalene om at Schill kunne forstille seg en politisk karriere kom allerede i et intervju med *Hamburger Abendblatt* i 1999. På dette tidspunktet virker det ikke som han hadde noen planer om å danne sitt eget parti, men istedenfor sonderter terrenget. Han understreket likevel at han ikke ville samarbeide med ekstremister, og at han utover det var villig til å samarbeide med alle demokratiske partier som var villige til å inkludere ideene hans. Denne uttalelsen inntraff for øvrig på et tidspunkt da trusselen om å havne i sivilretten ennå hang over han, og han presiserte at hvis så skulle skje kom det til å gjøre et slikt karriereskifte enda mer sannsynlig.¹²⁹

Allerede forut dette intervjuet hadde andre partier forsøkt å rekruttere Schill. Blant annet inviterte STATT-Partei han til å delta på landsmøtet deres. Videre hadde han også opptrett taler på enkelte CDU-forsamlinger, og det hadde, i følge Carini og Speit foregått flere samtaler mellom von Beust og Schill.¹³⁰ Men, som han uttalte til *Hamburger Abendblatt*, så syntes han at CDU og von Beust lå for langt til venstre til at han kunne forestille seg å gå inni partiet.¹³¹ Utover dette hadde det også oppstått et borgerinitiativ, "Ich will Schill". Dette var i utgangspunktet ment som en reaksjon mot at Schill hadde blitt overført til sivilretten, men ble i følge Stürenburg på mange måter også utgangspunktet for det senere partiet.¹³²

Den 4. mars 2000 publiserte *Hamburger Morgenpost* en undersøkelse som sa at 8 % av velgerne var klare for å støtte Schill hvis han gikk inn i politikken,¹³³ og fra samme periode

---

¹²⁷ http://www.welt.de/print-welt/article511951/Amtsrichter_Ronald_Schill_will_Hamburger_Innensenator_werden.html (lesedato: 2. august 2008)

¹²⁸ Carini og Speit 2002, s. 45.

¹²⁹ *Hamburger Abendblatt*, 19. oktober 1999, s. 12

¹³⁰ Carini og Speit 2002, 43.

¹³¹ Stürenburg 2002, s. 57.

¹³² Stürenburg 2002, s. 57. Carini og Speit trekker også frem at underskriftslisten, som besto av mer enn 1000 personer, ga partiet et rikt fundament for senere rekruttering: Carini og Speit 2002, s. 45

¹³³ *Hamburger Morgenpost*, 4. mars 2000, s. 10.

mener både Carini og Speit og Stürenburg at det virket uunngåelig at Schill kom til å danne sitt eget parti.¹³⁴ I fremstillingen av prosessen frem mot dannelsen av partiet, trekker ikke Holger Stürenburg frem et spesielt moment som satt det hele i gang. Han påstår at det allerede forut for Schills intervju med *Abendblatt* den 18. oktober 1999 eksisterte planer om å danne et politisk parti, men hvem som eventuelt stod bak dette initiativet – om det var Schill selv, eller noen andre – forblir egentlig uklart. Selv overdriver han kanskje sin egen rolle gjennom å vie to sider til en samtale han hadde med Schill i slutten av 1999, hvor de diskuterte dannelsen av et mulig parti, og hvor Stürenburg fikk muligheten til legge frem sine synspunkt. Det kommer likevel frem at man en eller annen gang i løpet av de første månedene av 2000 hadde begynt det praktiske arbeidet med å få startet et parti. De sentrale personene i dette arbeidet var tidligere sjefssekretær hos Axel Springer Forlag, Magdalene Eberhard, og initiativtaker for ”Ich will Schill”-kampanjen, Peggy Rasch. Senere dukket flere navn opp. Viktigst av disse var Mario Mettbach, en tidligere yrkesoffiser og medlem i CDU og STATT-Partei, som etter hvert skulle få en helt sentral rolle i partiet, og som kom til å stå for mye av den organisatoriske arbeidet.¹³⁵

Hos Carini og Speit eksisterer tilsvarende hull. De påpeker at Schill allerede i 1999 gjorde det klart at han tenkte å gjøre sitt inntog i politikken, men at det på det tidspunktet ennå var uklart om han ville starte sitt eget parti eller om han skulle bli medlem i et allerede eksisterende ett. Først i mars 2000 ble det klart at det allerede lenge hadde vært jobbet i kulissene med å starte et nytt parti.¹³⁶

Partiets organisasjon

I forskningen som har blir gjort om PRO har det vært vanlig å påpeke at det var dårlig organisert, noe som gjerne blir brukt som delforklaring på hvorfor partiet raknet så fort etter Schills eksklusjon.¹³⁷ Det er videre, som beskrevet i avsnittene ovenfor, litt uklart hvilken rolle de ulike aktørene spilte i dannelsen av partiet. Litteraturen og de kildene jeg har tilgang til tillater jeg likevel å si noe hvordan partiet var organisert og hvilken rolle de forskjellige medlemmene hadde.

---

¹³⁴ Stürenburg 2002, s. 57, Carini og Speit 2002, s. 43.

¹³⁵ Stürenburg 2002, 44-61, og Hartleb 2004, s. 188.

¹³⁶ Carini og Speit 2002, s. 44.

¹³⁷ Se Decker, Raschke og Tils og Hartleb.

Utviklingen av partiet – det første arbeidet og rollefordeling

Etter den første offisielle kunngjøringen om at Schill ville danne sitt eget parti, begynte man arbeidet med å utvikle en partiorganisasjon og en politisk plattform. Dette ble gjort av en gruppe bestående av 17 personer - derav navnet ”17-er Runde”. Av sentrale medlemmer trekker Stürenburg frem allerede nevnte Mario Mettbach, Schills daværende samboer Katrin Freund, medisintekniker Michael Schumacher, de tidligere CDU-funksjonærene Björn Neumann og Franz-Joseph Underberg og den pensjonerte lektoren Karl-Heinz Winkler.¹³⁸ Etter hvert delte denne gruppen arbeidet inn i 9 arbeidskretser – indre sikkerhet, samferdsel, finans/økonomi, skole, familie/sosial, partigrunnlov, marketing, statutter og partifinansiering –, hvor ledelsen av de ulike kretsene ble gitt til de overfor nevnte personene.

Mens Stürenburg beskriver denne gruppen som et demokratisk fellesskap hvor ideer fikk myldre fritt og hvor ansvaret for de ulike arbeidekretsene ble fordelt dem i mellom, mener Carini og Speit at Mario Mettbach benyttet denne perioden til å ta over organiseringen av partiet. Mettbach, som både var tidligere CDU-funksjonær og hadde vært med på å grunnlegge STATT-Partei, var den eneste med bred politisk erfaring, og denne, mener de, benyttet han til å kunne fungere i kulissene som en slags ”grå eminense”.¹³⁹

Det er ting som tyder på at det kan være en viss sannhet i denne påstanden, for allerede 14. juli 2000, en dag etter partiet offisielt ble grunnlagt, kunne man lese i *Abendblatt* at partisekretæren Magdalene Eberhard hadde meldt seg ut av partiet. Årsaken var at hun følte seg forbigått av ledelsen – hun hadde ønsket å bli partimanager. Stürenburg medgir at det innad i partiet tidlig oppsto en reformfløy som mente at Mettbach hadde fått for mye makt.¹⁴⁰ Dette kom blant annet til uttrykk gjennom Michael Schumanns, tidligere ansvarlig for arbeidskretsen indre sikkerhet, og Franz Joseph Underbergs utmeldelse fra partiet. Denne prosessen ble for øvrig til en offentlig skittentøyvask: Schumann uttalte til *Morgenpost* at man hadde lagt ned arbeidet hans innenfor arbeidskretsen ’indre sikkerhet’, fordi Mettbach fryktet at han skulle komme til å bygge opp en egen maktblokk innenfor partiet.¹⁴¹ Underberg kom med lignende påstander, og uttrykte at innenfor PRO var det Mettbach som styrte skuta, Schill

---

¹³⁸ Stürenburg 2002, s. 60-61.

¹³⁹ Carini og Speit 2002, s. 45.

¹⁴⁰ Stürenburg 2002, s. 75.

¹⁴¹ *Hamburger Morgenpost*, 25. oktober 2000, s. 10.

fungerte bare som en gallionsfigur.¹⁴² Dette inntrykket forsterkes ytterligere gjennom at i Schill i stor grad valgte å overlate det praktiske arbeidet til Mettbach.¹⁴³ Selv uttrykte Schill overfor *Morgenpost*:

”Wir haben jetzt über 400 Mitglieder. Das Parteileben ist ein ständiges Kommen und Gehen. Eine Partei müsst straff geführt werden; ich bin Herrn Mettbach dankbar, dass er die Leute zusammenhalte!“¹⁴⁴

Men at Mettbach holdt folket sammen var altså en sannhet med modifikasjoner, da flere sentrale partimedlemmer allerede på dette tidspunktet hadde forlatt partiet på grunn av han.

Om Carini og Speit påstår at Mettbach var den eneste utenom Schill som hadde reell innflytelse i partiet, var det i følge en artikkel i *Der Spiegel* to kvinner som også var i en posisjon til å påvirke han. Den ene var Katrin Freund, den andre var Elfi Horak, psykolog og personlig venn av Schill og Freund, som fungerte som personlig rådgiver for han. I følge nyhetsmagasinet hadde sistnevnte som oppgave å hjelpe han med å oppnå en mer kontrollert og nøktern opptreden – mer som en statsmann.¹⁴⁵ Ellers, mente *Der Spiegel*, bestod partiet mest av politiske ”nobodies”, som ikke kom til å skaffe partiet en eneste stemme. Schill medgikk overfor dem at PRO faktisk kunne komme til å mangle kandidater hvis de skulle gjøre et veldig godt valg.¹⁴⁶ Likevel innrømte tidsskiftet at medlemmene med tidligere politisk erfaring kunne bli nyttig for partiet i en eventuell regjering.¹⁴⁷

De første landsmøtene: Reformbevegelser og interne stridigheter

Det første landsmøtet fant sted den 26. november 2000. På dette tidspunktet hadde de fått over 500 medlemmer¹⁴⁸ – flere enn for eksempel FDP. I følge flere aviser påførte dette enkelte problemer da partivedtektene krevde at halvparten av medlemmene måtte være tilstede for at

---

¹⁴² Det var for øvrig Underberg som først brukte uttrykket ”den grå eminense” om Mettbach. Med dette mente han åpenbart Mettbach var den som egentlig dro i alle tråder, men at dette skjedde utenfor offentlighetens lys.

¹⁴³ Se Stürenburg 2002, s. 71-81 og Carini og Speit 2002, s. 45. I følge Stürenburg var det Mettbach som mer eller mindre på egen hånd organiserte de to første landsmøtene.

¹⁴⁴ ”Vi har nå over 400 medlemmer. Partiet er i stadig forandring. Et parti må ha en stram ledelse; jeg er takknemlig overfor herr Mettbach fordi han holder partiet samlet.” (Egen oversettelse).

¹⁴⁵ Dette hang sammen med et valgkampforsaling PRO hadde i bydelen i Eimsbüttel hvor det oppsto en heftig krangel mellom Schill og noen tilhørere. Schill mottok kraftig kritikk i ettertid for sin oppførsel, både i media og fra de andre partiene. Se for øvrig kapittel 5.

¹⁴⁶ Dette var et noe overdrevet ”problem”, da *Schill-Partei* stilte 50 kandidater og det er 121 seter i senatet i Hamburg.

¹⁴⁷ *Der Spiegel*, nr.36, 2001, s. 44. Her ble spesielt Mettbach trukket frem, men også Frühauf, Nockemann og Silbermann ble nevnt som personer med den nødvendige bakgrunnen for å kunne jobbe i en eventuell regjering. Frank Decker uttrykker også at selv om partiet manglet kjente ansikt, så var den politiske erfaringen og kunnskapen som flere av disse tok med seg nyttig i oppbygningen av partiet (se side 14).

¹⁴⁸ I oktober 2000 ble de første bydelslagene dannet. Dette ble i følge Stürenburg gjort fordi man hadde så mange medlemmer at det virket naturlig å delegere makten nedover.

man skulle kunne stemme over endringer i partiprogrammet. Resultatet var forsinkelser da det ikke var et tilstrekkelig antall tilstedeværende medlemmer da møtet startet.¹⁴⁹

Forut for dette møtet hadde en reformbevegelse oppstått i partiet. Denne gruppen bestod av Björn Neumann, Peggy Rasch og Gerda Wittuhn-Fritz, hvor de to førstnevnte hadde vært involvert i partiet fra begynnelsen. Disse la frem et forslag om å utvide partistyret fra fem til syv, noe de begrunnet med at den store veksten i medlemsmassen.¹⁵⁰ Både Carini og Speit og Stürenburg mener at det lå en annen agenda bak. Det eksisterte visstnok blant mange av de yngre medlemmene en frykt for at Katrin Freund og Ronald Schill ville fungere som en blokk i styret og at de sammen med Mario Mettbach til enhver tid kunne få gjennom viljen sin. Dette forslaget skal ikke ha gledet Mettbach, som uttrykte at konsekvensen ville bli at de ville komme under sperregrensen på 5 %.¹⁵¹ Her må man likevel ikke miste av synet at han også ville miste innflytelse hvis dette forslaget skulle gå i gjennom. Resultatet ble uansett at Mettbach oppfordret delegatene til å utsette og stemme over dette forslaget til neste landsmøte, en oppfordring som ble tatt til etterretning.

Det påfølgende landsmøtet, den 28. januar 2001, begynte med at Ronald Schill stod frem foran forsamlingen for å gi reformgruppen en offentlig reprimande. Her het det at disse, sammen med sentrale medlemmer fra STATT Partei og protestpartiet PRO DM¹⁵², skulle ha konspirert for å avsette Mettbach og å erstatte han med Peggy Rasch. Videre ble det påstått at reformgruppene hadde arbeidet for at PRO skulle slås sammen med de to andre partiene, og at de hadde planlagt å fjerne Schill fra førsteplassen på valglisten. Følgende melding ble opplest foran de fremmøtte:

”Als parteischädigend ist nicht der Informationsaustausch für sich genommen anzusehen, sondern daß er mit Vertretern zweiter konkurrierender Parteien und einer weitem politischen Gruppierung vorgenommen wurde. Hervorzuheben ist, daß hier ein Austausch mit einer führender Vertreter der PRO DM Partei in Hamburg stattfand, die gegen die Partei Rechtsstaatlicher Offensive nur drei Tage zuvor eine einstweilige Verfügung erwirkt hatte. Wegen des umfangreichen, in den Händen vieler Personen befindlichen Werbematerials und der damit verbundenen Auferlegung hoher

---

¹⁴⁹ *Hamburger Morgenpost*, 27. november 2000, s. 10.

¹⁵⁰ Dette styret bestod av Dirk Nockemann, Nobert Frühauf, Mario Mettbach, Katrin Freund og Ronald Schill.

¹⁵¹ Stürenburg 2002, s. 75, Carini og Speit 2002, 50

¹⁵² PRO DMs politiske plattform var i all hovedsak fundert på protest mot innføringen av den da nye myntenheten, Euro. Partiet var sentrert rundt den karismatiske millionæren Bolko Hoffmann, og etter hans død i 2006 ble PRO DM oppløst. Mange utstøtte medlemmer fra PRO gikk for øvrig til dette partiet, blant annet Ronald Schill som stilte en delt valgliste med dem etter at han ble utstøtt fra eget parti i 2003.

Ordnungsgelder ist die Partei Rechtsstaatlicher Offensive in ihrer Existenz gefährdet.”¹⁵³

Bakgrunnen for utsagnene om bøter var at partiet på dette tidspunktet hadde vært i konflikt med PRO DM angående bruken av forkortelsen PRO. Resultatet var at man ikke lenger fikk bruke denne betegnelsen, og hvis så skulle inntreffe måtte de betale PRO DMs partileder Bolko Hoffmann en bot på 500 000 DM, noe som ville bety økonomisk ruin. Dette innebar at alt eksisterende materiell med denne logoen måtte fjernes. Likevel hadde dette nederlaget en fordel for sentralstyret, da det ga dem et påskudd for å kvitte seg brysomme medlemmer. Et flertall av partiets medlemmer stemte for deres forslag om å ekskludere de tre ”reformistene” og følgelig ble det ingenting av deres forslag om å utvide sentralstyret.

Ved dette landsmøtet skulle, ved siden av saken om navneskifte,¹⁵⁴ valgprogrammet for de påkommende delstatsvalget i Hamburg også vedtas. Dette ble ikke viet mye oppmerksomhet i media, som i stedet valgte å fokusere på konflikten rundt ”reformistene” og striden med PRO DM.¹⁵⁵ I forbindelse med partiprogrammet trekker Stürenburg frem arbeidet til de ulike arbeidskretsene, hvis frukter, påstår han, kom til uttrykk i det endelige resultatet. Han innrømmer likevel at partiet manglet kompetanse innenfor området økonomi og sosialpolitikk, og at programmet bar preg av dette.¹⁵⁶ Carini og Speit mener selv om de ble nevnt ble ingen andre temaer utover lov og orden-perspektivet problematisert. Viktige områder som arbeid- og utdanningspolitikk ble knapt berørt, og løsningene for problemer innenfor sosialpolitikk og økonomi ble redusert til å løse kriminalitet og -innvandringsspørsmålet.¹⁵⁷ Og angående disse spørsmålene var det Schill som hadde satt sitt stempel.¹⁵⁸ Slik sett ser det altså ut til at programmet i stor grad er preget av hva Schill mente om disse tingene.

Den 17. februar 2001 kom medlemmene på ny sammen for å stemme på kandidater for valglisterne, og for å avgjøre hvordan det nye forkortelsen av partinavnet skulle se ut. Styret hadde i denne forbindelsen satt opp en liste med som medlemmene skulle stemme på. Styrets

---

¹⁵³ ”Det som er spesielt ille er ikke informasjonsutvekslingen i seg selv, men at dette skjedde med representanter fra to konkurrerende partier og en politisk gruppering. Spesielt må det fremheves at en utveksling fant sted med et ledende medlem av PRO DM i Hamburg, som bare tre dager tidligere hadde forsøkt å få midlertidig disposisjon over partiet. På grunn av mengden reklamematerial disse personene har og de dertil forbundene høye bøter var Partei Rechtsstaatlicher Offensive eksistens truet (egen oversettelse).

¹⁵⁴ Det ble vedtatt at man skulle erstatte PRO med Schill på valglisterne.

¹⁵⁵ Se Carini og Speit 2002, s. 52, Stürenburg 2002, s. 84. Det er for øvrig også mitt inntrykk etter å ha gått gjennom flere avisartikler om dette landsmøtet.

¹⁵⁶ Stürenburg 2002, s. 82.

¹⁵⁷ Carini og Speit 2002, s. 59.

¹⁵⁸ Stürenburg 2002, s. 96.

fremgangsmåte i denne forbindelsen møtte kraftig kritikk av media så vel som enkelte medlemmer, da det ikke var satt opp noen motkandidater. Blant annet anklaget *Die Welt* PRO for manglende partidemokrati og trakk frem hvordan Schill hadde instruert delegatene til å stemme på styrets kandidater.¹⁵⁹ Blant medlemmene hadde de som valgte å stille som motkandidater blitt tatt til side av Schill for en ”samtale under fire øyne”. Dette mener, Stürenburg, var en gest som medlemmene skjønnte, og styrets kandidat ble i disse tilfellene alltid valgt med stort flertall. Han kan videre berette at Mettbach igjen ble syndebukken blant de misfornøyde medlemmene. I samtaler med enkelte av disse ble det påstått at han ved en tidligere anledning hadde uttrykt at alle de deltakende i de ulike arbeidskretsene ville bli spurt om de kunne tenke seg å stille som kandidat, og hvilke kvalifikasjoner de eventuelt ville ta med seg. Videre hadde han lovet at det skulle bli arrangert seminarer hvor interesserte kunne delta for å få opplæring i hvordan arbeidet i senatet foregikk. Dessuten skulle styret sende ut lister til alle medlemmer med navnene til de aktuelle kandidatene, slik at alt ville foregå demokratisk. Dette hadde da ikke skjedd, og i stedet hadde styret satt sammen en liste med 50 navn, som ingen verken fikk lov til å kopiere eller å sitere fra. Listen hadde blitt delt ut til medlemmene bare noen minutter før den første stemmegivningen skulle finne sted, visstnok med Schills påfølgende kommentar til forsamlingen¹⁶⁰:

”Ich habe eine Liste erstellt, weil ich Leute brauche die mir den Rücken stärken und nicht solche, die mir den Rücken fallen.”¹⁶¹

Angående navnespørsmålet ble det avgjort at i stedet for å sette PRO på stemmesedlene skulle man bruke ”Schill”. På offisielt partimateriale skulle det stå: ”Mit Sicherheit Schill”.¹⁶² I utgangspunktet skulle dette bare være midlertidig, og det var meningen at man ved nyåret 2002 skulle finne et nytt navn, noe som for øvrig aldri skjedde. Carini og Speit mener at dette var noe styret ønsket å gjennomføre fordi partiet allerede var kjent som ”Schill-Partei”.¹⁶³ Mens Mettbach innrømte at dette nok kunne minne om ”personkultur”, uttrykte Schill at han ikke støttet dette forslaget fordi han ønsket det, men på grunn av at det var nødvendig for partiet.

---

¹⁵⁹ *Die Welt*, 29. januar 2001, s. 20

¹⁶⁰ Stürenburg 2002, s. 85-87. Også Carini og Speit mener at Mettbach ble syndebukk blant misfornøyde medlemmer: Carini og Speit 2002, s. 59.

¹⁶¹ *Hamburger Abendblatt*, 19. februar, 2001 s. 10: ”Jeg har satt sammen en liste fordi jeg trenger folk som kan støtte meg, ikke slike som faller meg i ryggen” (egen oversettelse).

¹⁶² Dette kan både oversettes til ”For sikkerhet Schill” og ”Med sikkerhet Schill”. Med andre ord fungerer det som et ordspill som forteller velgerne hvem de bør stemme på så vel som hva partiet står for.

¹⁶³ Carini og Speit 2002, s. 51.

Det virker altså som om vi kan påstå at PRO på dette tidspunktet var et parti hvor det i stor grad var styret som dikterte både program og valglistene. Forsøk på å gå i mot disse ble som regel møtt med utstøting, enten ved at vedkommende trakk seg fra partiet eller at han eller hun ble ekskludert. Videre ser det ut som om makten i stor grad var fordelt mellom Mettbaach og Schill, hvor Mettbaach tok seg av det praktiske arbeidet mens Schill fungerte som ansiktet utad i tillegg til å stå for det ideologiske aspektet.¹⁶⁴ Maktforholdet mellom disse to er likevel uklart, selv om altså Schill var partileder, ansiktet utad og navnebærer. Partiet hadde en organisasjon på dette tidspunktet som også eksisterte på bydelsplan, i tillegg til et partikontor. Det er likevel vanskelig å se at noen utenom Schill og Mettbaach hadde noen særlig form for innflytelse på partiet.

PRO: Forståelsen av partiet og dets ideologi

Ved valget i Hamburg i 2001 var PRO et parti hvis eneste vedtatte politiske dokument var et valgprogram på 44 sider, hvorav 29 av disse omfattet temaet 'lov og orden', og hvor det hovedsakelig bare var Ronald Schill som uttalte seg om politiske saker. En slik sentrering rundt en person og det utpregete fokuset på ett enkelt tema gjør det vanskelig å plassere partiet innenfor en *tradisjonell* høyre-venstre akse, og fordrer derfor et annet perspektiv. Dette krever for øvrig at flere grep blir gjort: For det første må konkrete kjennetegn bli redegjort for. Det er også nødvendig å se på forholdet til andre partier, både de etablerte så vel som de mer ytterliggående på høyresiden. Dette gjelder for øvrig også velgersiden, hvor spørsmålet angående hvilke partier, demografiske grupper og sosiale sjikt de rekrutterte fra må besvares. Både spørsmål om velgeridentitet, det retoriske aspektet og fokuset på temaet 'lov og orden', vil direkte berøre spørsmålet om PRO kan forstås som noe utover en single-issue bevegelse.

PRO - kjennetegn

Joachim Raschke og Ralf Tils mener at PRO kan defineres ut fra fire kjennetegn: 1) at de var sentrert rundt en karismatisk leder, 2) at de mente de representerte vanlige folks kamp mot eliten, 3) at de bedrev radikale forenklinger og 4) at de bevisst spilte på fordømmer og angst, og at enkeltgrupper ble brukt som syndebukker. Dette, mener de, er kjennetegn som de har til felles med en rekke av de nye høyrepartiene som har oppstått i Europa i løpet av de siste årene.¹⁶⁵

---

¹⁶⁴ Carini og Speit uttrykker at denne duoen var den som bestemte partiets videre skjebne, da med Mettbaach som "grå eminens" i bakgrunnen og Schill som frontmann stadig i medias søkelys.

¹⁶⁵ Raschke og Tils 2003, s. 53.

I forhold til PRO er det vanskelig å argumentere mot det første punktet. Selv om det Mario Mettbach styrte mye av det organisatoriske arbeidet, så var både partiets utgangspunkt og profil i så stor grad knyttet til personen Ronald Schill at det umulig å se for seg at de kunne ha eksistert uten han. Vi ser videre at Schill spilte både på en generell politikerforakt så vel som en skepsis mot deler av den så kalte eliten. For eksempel uttrykte Schill i tidligere nevnte intervju med *Der Spiegel*, at han identifiserte seg med den vanlige mannen i gata hvis fornuft og rettferdighetsfølelse ofte var langt mer utviklet enn det man kunne finne hos hans kollegaer og hos politikerne.¹⁶⁶ Det eksisterer også en konsensus i litteraturen på at de svarene PRO hadde til utfordringene innenfor kriminalitet var preget av svart-hvitt tenkning og stor tro på at relativt enkle grep vil medføre drastiske forbedringer. Her kan man blant annet trekke frem Schills utsagn forut valget om at han ville halvere kriminaliteten innenfor en periode på 100 dager hvis han ble innenriksminister. Det er heller ikke til å komme bort fra at frykt var et sentralt element. For eksempel brukte Schill å avslutte alle valgkamparrangementer med å fortelle tilhørerne at han håpet de ville komme trygt hjem og unngå å bli ranet.¹⁶⁷ I forhold til dette siste punktet må det likevel understrekes at også media spilte en vesentlig rolle. Blant annet kalte ukemagasinet *Focus* Hamburg for forbryternes hovedstad, og den lokale pressen brukte også tidvis svært mye plass for å beskrive farene man møtte i byen. Videre er det heller ikke til å komme bort fra at utlendinger ble trukket frem som et spesielt problem i forhold til kriminalitet. Blant annet understreket PRO i valgprogrammet sitt at dette var en spesielt belastet gruppe, og at man derfor burde sette inn spesielle ressurser overfor dem.¹⁶⁸

Disse fire elementene peker på strategier og velgeridentifisering, men unngår likevel det ideologiske elementet. Det sier med andre ord lite om hva partiet stod for. Raschke og Tils er selv kritiske til fremstillingen av PRO som et rent medieparti. Partiet hadde, innrømmer de, både en organisasjon og et program.¹⁶⁹ Ronald Schill uttalte selv at han ønsket at partiet skulle bli et "CSU des Nordens".¹⁷⁰

---

¹⁶⁶ *Der Spiegel*, 25, 1999, s. 64.

¹⁶⁷ Hartleb 2002, s. 195.

¹⁶⁸ Valgprogram PRO 2001, side 6 og side 21-25.

¹⁶⁹ Raschke og Tils 2003, s. 57-58.

¹⁷⁰ *Focus*, 21. januar, 2002.

Appell hos velgerne – PRO vs. det ekstreme høyre

Med dette var det tydelig at han forsøkte å appellere til verdikonservative velgere, samtidig som han ville gjøre det klart at de distanserte seg fra høyreekstreme partier.¹⁷¹ Det siste ser ut til at de kan ha lyktes med det, for blant de som stemte på dem hadde 17 % støttet SPD ved forrige valg og 31 % CDU. Videre hadde 18 % vært hjemmesittere, mens 14 % hadde stemt på de høyreekstreme partiene Republikaner eller DVU.¹⁷² I forhold til velgermassen var det visse likheter med høyreekstremistiske partier, gjennom at det gjorde det spesielt godt i sosialt svakere bydeler. Men i motsetning til disse hadde de også gjennomslag i alle samfunnslag. Dessuten var bare 55 % menn, og de gjorde det best blant de over 45, begge deler svært uvanlig hos høyreekstreme partier hvis velgergruppe i stor grad består av yngre menn.¹⁷³ Blant velgerne deres var det kun 20 % som kunne tenke seg å støtte et høyreekstremt parti, og selv om dette er et høyere tall enn hva man fant hos de andre etablerte partiene så avkrefte det likevel myten om at partiets velgere i stor grad kom fra denne gruppen.

I avisen *Die Zeit* kunne man lese at høyrepopulistiske partier – en kategori hvor PRO ble inkludert - ikke bare rekrutterte fra ytterliggående grupper, men også hadde resonans i samfunnets midtsjikt. Det som knyttet disse gruppene sammen, skrev avisen, var at de på tross av ulik sosial bakgrunn delte visse verdier og holdninger, og at de følte at de tilhørte en gruppe som har tapt i forhold til den generelle samfunnsutviklingen. Denne følelsen hadde skapt et inntrykk av at man konstant er truet, noe som har gitt høyrepopulistiske partier et spillerom.¹⁷⁴ Dette sammenfaller til en viss grad med hva samfunnsforskerne Thorstein Faas og Andreas Wüst skriver i sin artikkel, ”The Schill Factor in the Hamburg State Election”. Her trekker de frem at det som kjennetegnet Schills velgere var en generell følelse av misnøye, noe som blir begrunnet med frustrasjon med de to store partiene. Likevel, påstår de, anså disse velgerne ikke PRO som en løsning, da de utelukkende hadde tiltro i forhold til spørsmål omkring kriminalitet. I så måte var de heller å anse som et protestparti.¹⁷⁵

---

¹⁷¹ I startfasen av partiet ble det jobbet mye med å unngå at partiet ble tatt over av høyreekstreme elementer. Blant annet ble hvert enkelt potensielt medlem sjekket for å finne ut om vedkommende hadde en slik bakgrunn.

¹⁷² Disse tallene er hentet fra FORSA sine valgundersøkelser. De ulike valgforskerinstituttene operer med ulike tall, for eksempel hos Infratest dimap utgjør velgerne fra SPD en nesten like stor andel som de som kom fra CDU (36 000 mot 37 000). Tendensen er likevel lik hos samtlige, den største gruppen kom fra de to store folkepartiene og fra tidligere sofasittere.

¹⁷³ Faas og Wüst 2002, s. 13-17.

¹⁷⁴ *Die Zeit*, 22. august 2002, s. 6.

¹⁷⁵ Faas og Wüst 2002, s. 16-17. Dieter Ohr og Markus Klein kommer frem til en tilsvarende konklusjon i deres artikkel ”Der Richter und sein Wähler. Ronald B. Schills Wahlerfolg als Beispiel extremer Personalisierung der Politik”. Her blir det understreket at velgerne kom fra alle sosiale lag, og at det som gjorde dette mulig var at

Faas og Wüst forklaring er etter min mening noe manglende, da den ikke i tilstrekkelig grad tar PROs evne til ikke bare å kapitalisere, men også forsterke velgernes angst for nettopp kriminalitet til etterretning. Carini og Speit kan fortelle at bare et halvt år før valget svarte 34 % av byens befolkning at kriminalitet var det viktigste temaet, mens dette tallet steg til 59 % noen uker før valget. Dette skjedde, understreket de, uten at kriminalitetsraten hadde steget i samme tidsperiode.¹⁷⁶ Videre understreker de to tyske statsviterne, Markus Klein og Dieter Ohr, at dette temaet hadde vært sentralt også under valgkampen i 1997, uten at noen av partiene hadde maktet å gjøre dette til sin valgsak.¹⁷⁷ Det var videre en kjensgjerning, at senatet hadde hatt fått kritikk for sin håndtering av dette temaet, og at innens senator, Hermut Worcklage hadde blitt tvunget til å gå etter tidvis kraftige angrep fra både media og opposisjonen. Forstått på denne måten hadde PRO en korrigerende effekt i den forstand at de tok tak i et tema som hadde blitt neglisjert av den daværende regjeringen, og satt den på dagsordenen.

En undersøkelse foretatt av meningsmålingsinstituttet FORSA viste dessuten at velgerne til PRO i stor grad var politisk interesserte mennesker, og at sannsynligheten for å stemme på dem økte i takt med hvor viktig de anså temaet 'lov og orden' og hvor kompetent de eventuelt mente Ronald Schill ville være som innens senator.¹⁷⁸ Med andre ord var det som mobiliserte disse velgerne både temaet 'lov og orden' og partiformannens kompetanse innenfor dette temaet. I så måte var ikke partiet et rent protestparti, men dets suksess var heller et symptom på hvor viktig "'lov og orden' var i denne valgkampen.¹⁷⁹

PRO og media

I forhold til PROs suksess er det vanskelig å undervurdere medias rolle, noe det også er bred enighet om i den eksisterende litteraturen.¹⁸⁰ Et viktig moment som allerede har blitt nevnt er medias fokus på kriminaliteten i Hamburg, og deres tendens til å krisemaksimere. Dette ga åpenbart en kontroversiell og kritisk dommer som Schill et forum, et forum som han selv også visste å benytte seg av. Dieter Ohr og Markus Klein sier at Schill, etter han ble kjent som "Richter Gnadenlos", bevisst forsøkte å holde seg i media, og at han på den måten brukte

---

partiet hadde tiltro i forhold til temaet kriminalitet, i tillegg til at Ronald Schill behersket bruken av media. Samtidig hadde SPD større tiltro på alle andre områder.

¹⁷⁶ Carini og Speit 2002, s. 75.

¹⁷⁷ Ohr og Klein 2002, s. 70-71.

¹⁷⁸ Ohr og Klein 2002, s. 73-75.

¹⁷⁹ Raschke og Tils mener at det var de etablerte partiene selv som var skyld i PROs suksess, da de over lang tid hadde neglisjert kriminalitetsproblemet byen hadde. Raschke og Tils 2002, s. 49.

¹⁸⁰ Se Carini og Speit 2002, s. 65-73, Hartleb 2004, s. 186-190, Horst 2002, 50-54, Raschke og Tils 2002, s.58

dem. Samtidig passet han inn i tabloidavisenes seleksjonskriterier, hvor tendensen er en stor grad av personifisering og konflikt. All oppmerksomheten han mottok var dessuten med på å gjøre han kjent. Da PRO ble dannet i 2000 var faktisk Schill et like kjent navn som partilederne for de to store folkepartiene, CDU og SPD.¹⁸¹

Oppfatningen av og fremstillingen av Schill og PRO varierte i media. Kort oppsummert har Hamburg fire store dagsaviser, *Hamburger Abendblatt*, *Hamburger Morgenpost*, *Bild* og *Welt*. Av disse er alle utenom *Hamburger Morgenpost* eid av ett forlag, Axel Springer. Det eksisterer en oppfatning at sistnevnte avis var mer kritisk til Schill og PRO enn tilfellet var med de andre tre.¹⁸² Det viste seg blant annet at spesielt de som regelmessig leste *Bild* i stor grad støttet PRO (26 %), mens dette skjedde i mindre grad med lesere av *Hamburger Morgenpost*.¹⁸³

Dette betydde likevel ikke at avisene til Springerforlag ikke var kritiske, blant annet var man fra lederplass i *Hamburger Abendblatt* tidvis fordømmende overfor Schill og hans utsagn.¹⁸⁴ Dessuten var det, i følge Stürenburg, *Hamburger Morgenpost* som først ga Schill et forum.¹⁸⁵ Carini og Speit trekker frem at selv om (i følge dem) alle de store medieaktørene i stor grad var kritiske, så var de samtidig med på å flytte den politiske diskursen, både gjennom sitt fokus på og vinklingen av kriminalitet.¹⁸⁶ Eksempelvis kunne man ett og samme nummer av *Hamburger Abendblatt* lese på lederplass at Schill var en opportunist, samtidig som man på samme side etterspurte bruk av brekkmiddel mot dealere og utvidete fullmakter til politiet.¹⁸⁷ Begge disse sakene var det Schill som hadde brakt inn i valgkampen. Likevel var kanskje illustrasjonene de mest betegnende: Under overskriften ”*Drogenhauptstadt Hamburg geht es ganz anders...*” (I narkotikahovedstaden Hamburg er ting ganske annerledes...) ble man presentert for en sammenligning mellom situasjonen i Hamburg og i München og i Frankfurt. Ikke bare var denne sammenligningen som hentet rett ut av en hvilken som helst Schill-tale.¹⁸⁸ Bildene man benyttet for å illustrere var hentet fra de respektive stedenes jernbanestasjoner.

---

¹⁸¹ Ohr og Klein 2002, s. 73-75.

¹⁸² Se Horst 2002, s. 52.

¹⁸³ Ohr og Klein 2002, 74.

¹⁸⁴ Se blant annet leder i *Hamburger Abendblatt*, 21/22. juli, 2001 Her anklager man Schill for å være en høyrepopulist, som bare snakker velgerne etter munnen og hvis politikk ikke har rom for nyanser.

¹⁸⁵ Stürenburg 2002, s. 53.

¹⁸⁶ Carini og Speit 2002, s. 68.

¹⁸⁷ *Hamburger Abendblatt*, 21/ 22. juli, 2001, s. 10.

¹⁸⁸ Schill trakk gjerne frem Stuttgart og Frankfurt, og ikke minst München i CSU-styrte Bayern, som eksempler på steder hvor man gjennom å slå hardt ned på dealere hadde oppnådd mye bedre resultater enn i Hamburg.

Fra de to førstnevnte ble leserne presentert for en relativt idyllisk virkelighet, med familier på handletur. I Hamburg, derimot, kunne man kun se narkomane og prostituerte.

I så måte virker det som en kjensgjerning at PROs ekstreme personifisering og Schills kontroversielle utsagn passet ypperlig for byens tabloidpresse. Dette, sammen med det fokuset som var på temaet 'lov og orden', gjorde at det eksisterte en gjensidig interesse mellom disse to aktørene i forhold til å bruke hverandre. Schill var et interessant objekt, uavhengig om de ulike redaksjonene var kritiske til han, og han selv hadde allerede forut sin politiske karriere benyttet seg av dem for å uttrykke egne ideer, og spesielt til å ytre kritikk mot maktapparatet.

Retoriske kjennetegn - tabubrudd

En måte Schill fikk oppmerksomhet på var gjennom å bryte tabuer. Gjennom stadig å rette kritikk mot det så kalte "politisk korrekte meningsstyranniet", som han mente styrte den offentlige debatten, skapte han ytterligere blest rundt egen person og etter hvert eget parti. Florian Hartleb trekker frem at dette er et typisk trekk med populistiske bevegelser, og at det gjerne bedrives bevisst for å oppnå ekstra medieoppmerksomhet.¹⁸⁹ Schills utsagn om dødsstraff, eller kastrering av seksualforbrytere, passer godt inn i et slikt skjema. De reaksjonene som kom etter slike påstander, avfeide Schill gjerne som forsøk på å kvele det frie ord.

Videre hadde partiets fokus under valgkampen på innvandrer- og integreringsproblematikken et lignende preg. Spørsmålene de stilte, som hvor mange innvandrere mottok sosialhjelp, hvor stor andel av ungdomsforbryterne var utenlandske og i hvor stor grad asylsøkere var delaktige i narkotikahandelen, var ikke rasistiske, men rettet seg i stor grad mot det de oppfattet som et tema de etablerte partiene hadde forsøkt å unngå.¹⁹⁰ PRO understreket at dette ikke var ment for å stigmatisere innvandrene som gruppe, men at det var nødvendig at dette ble tatt opp da utlendinger var overrepresenterte i statistikken, og i så måte representerte en spesiell utfordring.¹⁹¹ Dette betyr likevel ikke at partiet ble oppfattet og fremstil slik av meningsmotstandere; beskyldningene mot dem varierte fra grupper av autonome og venstreradikale som kalte dem for fascistiske, til ulike aktører innenfor de etablerte partier og

---

¹⁸⁹ Hartleb 2004, s. 79.

¹⁹⁰ Hartleb 2004, s. 184. I Norge har vi sett noe lignende med FrPs så kalte "innvandringsregnskap".

¹⁹¹ Se blant annet Valgprogram PRO 2001, side 21. Her blir for øvrig hele 7 sider viet til utlendingskriminalitet.

media som mente at om de ikke var rasistiske, så flørtet de i alle fall med fremmedfrykt.¹⁹² I motsetning til hva PRO påsto, var det deres oppfatning at dette partiet gjennom å så generell tvil om asylsøkeres motiv om opphold, knytte salg av narkotika opp mot afrikanske menn og å forklare den økende ungdomskriminaliteten med den kraftige innvandringen byen hadde opplevd de siste tiårene, spilte på fordommer i befolkningen. Hvis man ser på valgresultatene til de to store høyreekstreme partiene, REP og DVU, er det i alle fall ingen tvil om at PRO mobiliserte velgere som ellers ville støttet disse to: Ved valget i 1997 fikk REP og DVU over 5 % til sammen, mens den samlede oppslutningen i 2001 var under 1 %. Nesten samtlige av disse velgerne hadde forflyttet seg til PRO. Med andre ord greide PRO, uavhengig av deres eventuelle intensjoner, å flytte velgere som ellers ville ha støttet fremmedfiendtlige partier.

Florian Hartleb mener at motstand mot det multikulturelle samfunn var et sentralt aspekt ved PRO sitt verdisyn. Blant annet trekker han frem hvordan de fremstilte Tyskland som offer for masseinnvandring, og at det fantes tilfeller hvor islamisme ble sidestilt med fundamentalisme. Her må det understrekes at Hartlebs konklusjoner er baserte på et valgprogram for parlamentsvalget i 2002. Det eksisterer ikke slike utsagn i valgprogrammet fra 2001, og i følge Stürenburg var det på dette tidspunktet ennå ikke avklart hvordan partiet skulle forholde seg til dette. Som aktiv medlem i partiet mente han at PRO burde ha en tøffere linje hvor man stilte strengere krav til integrering, og han er derfor skeptisk til Katrin Friends utsagn til *Hamburger Abendblatt* om at både hun og samboeren hadde flere venner med en ikke-tysk bakgrunn, og at de på ingen måte var motstandere av et multikulturelt samfunn.¹⁹³ I forhold til denne uklarheter har Stürenburg et poeng, for de fleste av Schills mest innvandrerkritiske utsagn virker å ha kommet etter han inntrådte som innensensor, og i mindre grad forut for og under valgkampen i 2001.¹⁹⁴

En annen gruppe som stod i senter for kritikken til PRO, var dommerstanden og byens politikere. Disse var, i følge PRO, de som var ansvarlig for den daværende tilstanden i byen. I forhold til denne gruppen kunne Schill uttale seg svært konspiratorsk. Som dommer hadde han ved flere tilfeller antydnet at "man" kom til å forsøke å kvitte seg med han, fordi han gjennom sin kritikk hadde blitt en byrde for byens politikere og dommerstand.

---

¹⁹² Se blant annet *Hamburger Abendblatt*, 2. august 2001.

¹⁹³ *Hamburger Abendblatt*, 25/26. august 2001, s. 12.

¹⁹⁴ Dette blir beskrevet i kapittel 7.

PROs selvforståelse

På dette tidspunktet hadde ingen av partiets medlemmer bakgrunn fra høyreekstreme partier.¹⁹⁵ Dette var noe man hadde jobbet bevisst med siden startfasen, da man var redd for at tilknytning til slike grupperinger kunne sette partiets ry på spill.¹⁹⁶ Hartleb trekker frem at det var vanskelig for politiske motstandere å stigmatisere Schill som en høyreekstremist: Som dommer og medlem av byens borgerskap representerte han på ingen måte de stereotypene som man forbandt med høyreekstreme grupperinger.¹⁹⁷ Det er videre en kjensgjerning at han, ved siden av de organisatoriske grepene som ble foretatt,¹⁹⁸ aktivt arbeidet for å unngå denne merkelappen. Han tok avstand i media fra enkelte av de tyske høyreekstreme partienes kjernesaker: Han uttalte blant annet at han ikke hadde noen intensjoner om å revidere grensene østover, og han så heller ikke så behovet for en ny debatt i om hvordan man skulle fremstilte tysk historie.¹⁹⁹ Videre lot han heller ikke muligheten gå fra seg til å nevne sin bestefar som hadde blitt henrettet av nazistene under krigen, fordi han var motstandsmann.²⁰⁰ I følge Carini og Speit brukte Schill gjerne Hitler som eksempel på et individ som ikke kunne sosialiseres tilbake til samfunnet, og hvor derfor bare strenge straffer ville fungere. På denne måten forsøkte han å gi egne argumenter ytterligere kredibilitet.²⁰¹

I valgkampprogrammet blir tilsvarende tanker eksplisitt uttrykt i innledningen, hvor det står[...] *Jegliche Art von politischem Extremismus wird aufs schärfste verurteilt.*²⁰² Videre heter det i artikkel 1 i partivedtektene at en forutsetning for å kunne leve sammen i et samfunn, er at man har gjensidig respekt for hverandre, uavhengig av personlig overbevisning og kultur. Utover dette understreker de i artikkel 6 at man må akseptere asylretten, og i artikkel 10 at man må bekjempe alle former for ekstremisme – også den som retter seg mot

---

¹⁹⁵ Etter valget ble det påstått i enkelte aviser at fremstående medlemmer i blant annet Mecklenburg-Vorpommern kom fra NPD. Se for øvrig Decker side 14.

¹⁹⁶ For å bli partimedlem måtte man fylle inn et søknadsskjema som blant annet spurte om politisk bakgrunn. Tidligere medlemmer av blant andre partier som Republikaner, DVU og NPD ble ikke tillatt inn i partiet.

¹⁹⁷ Hartleb 2004, s. 195. Her blir begrepet "Salongfähig" benyttet, hvilket betyr at han var en person som også kunne omgås byens elite.

¹⁹⁸ I det tidlige arbeidet for partiet var det også to personer med utenlandsk bakgrunn, en tysk-ghaneser og en med tyrkisk bakgrunn. Carini og Speit mener at disse to ble brukt for å kunne avkrefte anklager om at partiet var rasistisk (45-46), mens Stürenburg tolker det dit hen at partiet også hadde støtte hos lovlidige borgere blant de med en ikke-tysk bakgrunn.

¹⁹⁹ Se kapittel 3.

²⁰⁰ I tillegg til dette meldte Schill seg inn i en støtteforening for Israel rett før valget, da med den begrunnelsen at han støttet deres rett til å beskytte seg mot terrorister. På den måten slo han to fluer i et smekk, han kunne både forsterke imaget som tøff på 'lov og orden', samtidig som han gjorde det ytterligere vanskeligere å stemple dem som antisemittiske

²⁰¹ Carini og Speit 2002, s. 37.

²⁰² Valgprogram PRO 2001, s. 3: "Hver form for politisk ekstremisme blir fordømt på det kraftigste" (egen oversettelse).

innvandrere.²⁰³ PRO virker i så måte ikke bare å mangle, men aktivt å forsøke å bekjempe ekstremistiske elementer som man kan finne hos enkelte høyrepopulistiske partier slik som VB eller FN.

Når det gjaldt fremstillingen blant politiske motstandere, varierte oppfatningene av PRO. Koalisjonspartnerne var naturlig nok de som hadde mest forståelse for han. Blant annet uttalte Ole von Beust i et intervju med *Hamburger Abendblatt* at selv om han og Schill ikke var enige i alle politiske saker, så anså von Beust ikke han som en ekstremist. I stedet mente han at dette var en mann man kunne diskutere med, og man kunne derfor ikke Schill å sammenligne med for eksempel Jürg Haider i Østerrike.²⁰⁴ Partilederen for FDP i Hamburg, Rudolf Lange, hadde mindre til overs for Schill. Han påsto at PRO kun hadde ett tema, og at Schill var en populist uten plass for nyanser i sin politikk.²⁰⁵ Dette var anklager som også Schill ble konfrontert med. I et intervju med *Junge Freiheit* - en ukeavis med en profil i gråsonen mellom konservatisme og ekstremisme - uttalte han at han syntes sammenligningen med Haider var upassende og at forsøkene på å stemple PRO som høyrepopulistisk var en bevisst taktikk fra hans politiske motstandere for å få dem til å virke uspiselige. Selv ville han ikke karakterisere partiet slik. I stedet kalte han seg liberal og nektet å plassere seg verken på den politiske høyresiden eller venstresiden. Det han søkte var løsninger som tok hensyn til folks behov og politikere som lyttet til deres meninger.²⁰⁶

Dette kan samsvare med hva Florian Hartleb kaller ”dyrkingen av den lille manns kult” innenfor populistiske bevegelser. Med dette mener han at slike grupper som regel definerer seg som for ”folket” og mot ”eliten”.²⁰⁷ Hvem dette ”folket” er og hvem ”eliten” består av varierer, men ”folket”²⁰⁸ blir alltid definert som ”oss her nede” mens ”eliten” er en gruppe som undertrykker dette ”folket”.²⁰⁹ Hvem ”folket” representerte for Schill var den såkalte ”vanlige lovlydige mannen i gata”, hvis sikkerhet ble satt på spill av politikere og en dommerstand fordi disse var mer bekymret over de kriminelles rettigheter enn de til

---

²⁰³ Valgprogram PRO 2001, side 3-5

²⁰⁴ *Hamburger Abendblatt*, 25. juli, 2001, s. 12.

²⁰⁵ *Hamburger Abendblatt*, 25. juli, 2001, s. 12.

²⁰⁶ <http://www.jungefreiheit.de/Archiv.364.0.html> (lesedato 20.08.08). Stürenburg hevder at Schill i en samtale med han i april 1999 var positiv da forfatteren sammenlignet han med Haider, men at han etter hvert ble tvunget til å ta avstand fra han på grunn av det Stürenburg mener var feilinformasjon som hadde blitt spredd i Tyskland om den daværende partilederen for det østerrikske FPÖ.

²⁰⁷ Hartleb 2004, s. 60-64.

²⁰⁸ ”Folket” i denne sammenhengen samsvarer med hva Paul Taggard kaller ”an idealized heartland within the community”. Se for øvrig kapittel 2.

²⁰⁹ Hartleb 2004, s. 142-143..

førstnevnte gruppe. Schill uttrykte selv i flere intervjuer at han aldri hadde ønsket å bli politiker, da politikk var en skitten affære. I stedet hadde han blitt tvunget inn i yrket fordi tilstandene i Hamburg var så håpløse.²¹⁰ Slik identifiserte han politikere og de ”uvillige” innenfor domsstolene som sine hovedmotstandere - de som aktivt kjempet imot fellesskapets interesser.

Det er i stor grad et sentralt moment blant populistiske bevegelser at de ser på seg som en representant for folkedypet.²¹¹ Hartleb påstår at et typisk kjennetrekke blant nyere populistiske bevegelser er at de definerer seg som mot etablissementet (noe som defineres som de som har makten innenfor det sosioøkonomiske og det politiske område i samfunnet). Dette beveger seg innenfor et moralsk todeling mellom ”folket” på den ene siden og en korrump ”elite” på den andre. Innenfor denne parameteren figurerer politikk som en skitten affære som de må tre inn i på grunn av behov og ikke etter eget ønske. Deres jobb er da å utfordre en gruppe av ”pseudointellektuelle”, og forsøke å rive ned privilegiene til den ”herskende klassen.” Populistene klager videre over at den sosiale eliten sammen med media er ignorant overfor dem, og bevisst forsøker å holde dem utenfor det ”gode selskap”. På denne måten benytter de en strategi, hvor begrepet ”elitær” blir benyttet i en stigmatiseringskampanje.²¹²

Dette passer sammen med Schills retorikk mot politikere, domsapparatet og mot 68-generasjonen generelt. Disse, mente han, var de skyldige i Hamburgs mislige forhold, og spesielt sistnevnte gruppe var gjennom sine systemkritiske og antiautoritære forestillinger ansvarlige for dagens politiske kultur. I så måte er politikken verken rettet fremover eller konservativ, men fokuserer heller på en idealisert fortid. Dette kommer blant annet til syne i Schills sammenligning mellom situasjonen i nåtidens Hamburg med den som var da han vokste opp. Her blir nåtid og fortid satt opp mot hverandre, hvor fortiden representerer det positive og nåtiden det negative. Årsaksforholdene her er for Schill ukompliserte, det er 68-generasjonens og deres tankegods som har rasert det gamle samfunnet og etterlatt et kaos.

Innenfor dette virkelighetsbilde er det altså eliten som har tillatt denne utviklingen. Det er likevel ikke de som begår de kriminelle handlingene. I Schills argumentasjon er dette de som av ulike grunner ikke passer inn i hva Paul Taggard kaller populistiske bevegelsers

---

²¹⁰ Se for eksempel <http://www.planet-interview.de/interviews/pi.php?interview=schill-ronald> (lesedato 3.4.2006).

²¹¹ Se for eksempel Pühle 2003, s. 9.

²¹² Hartleb 2004, s. 75-77.

”heartland”, eller Hartleb uttrykker som ”de der ute” (die-da-draußen). Denne gruppen blir beskyttet av ”eliten”, i Hamburgs tilfelle gjennom uvilje mot å innføre straffetiltak mot de kriminelle. De som Schill henvender seg til er det han kaller for det ”lovlydige flertallet i befolkningen”. Det er denne majoritetens velferd som blir truet av de der ute, og på grunn av elitens manglende vilje til å gjøre noe med denne trusselen får de ikke den beskyttelsen de har krav på.

Slik sett kan man tolke Schills virkelighetsoppfatning dit hen at ”de-der-ute” er et symptom på hvordan samfunnet har utviklet seg i feil retning, som har blitt tillatt av maktøverne. I følge Hartleb er det et typisk kjennetegn for populistiske bevegelser at de i stedet for å representere en spesiell klasse eller interessegruppe, heller utpeker bestemte syndebukker som står ansvarlige for problemene til ”den anstendige majoriteten”. Mens eliten representerer de ressurssterke og mektige, består ”de der ute” ofte av samfunnets svakeste, og i PROs tilfelle i stor grad av såkalte kriminelle utlendinger.

Vi kan dermed se at PROs virkelighetsoppfatning i stor grad var svart-hvitt, i den forstand at det er en gruppe som representerer det gode - ”det anstendige flertallet” - mens man på den andre siden har en elite som både handler i egen interesse, og som gjennom misforstått toleranse aksepterer den kriminelle adferden til en utenforstående gruppe, og dermed ignorerer velferden til det ”anstendige flertallet”. Som Schill selv uttalte det i et intervju: *”Wir wollen, dass sich Politik an den Bedürfnissen der rechtschaffenen Bevölkerung orientiert und nicht an Interessen von Minderheiten”*.²¹³

Dette gjør også forsøk på å forstå PRO som single-issue parti for manglende. Hvis vi følger den nederlandske statsviteren Cas Mudde’s definisjon av begrepet single-issue bevegelse, forstår han det som følgende: 1) Deres velgerbase er uten noe sosial struktur, 2) de mottar støtte pga. en enkelt sak, 3) de har ikke et ideologisk program, og 4) de adresserer kun et tema.²¹⁴

Ser man på punkt nummer to, tre og fire virker det å være en klar sammenheng mellom PRO og slike bevegelser. Schill uttalte selv på den første pressekonferansen rett etter at partiet ble

---

²¹³ Carini og Speit 2002, s. 57: ”Vi ønsker at politikk skal tjene den rettskafne befolkningens interesser, og ikke den til et mindretall” (egen oversettelse).

²¹⁴ Mudde 1999, s. 183.

dannet at hovedtemaet deres i valgkampen kom til bli kriminalitet, og la dermed ikke skjul på hvor fokuset lå. Videre ser vi, som Markus Klein og Dieter Ohr påpeker, at det som primært beveget PROs sine velgere hvor viktig de anså temaet 'lov og orden' og hvor kompetent de mente at Schill ville være som innensentor. I tillegg hadde det eneste politiske dokumentet de hadde forfattet, valgprogrammet for 2001, et overveldende fokus på 'lov og orden', og berørte andre temaer bare overfladisk.

Der PRO bryter med denne fremstillingen er på punkt en. I forhold til velgersammensetning var det ikke tilfeldig hvem PRO appellerte til – dette gjaldt både kjønn, alder og sosial status. Det er mulig å argumentere for at dette har å gjøre med hvem som primært er berørt av temaet, men det er etter min oppfatning et mangelfullt perspektiv da det overser partiets retorikk og hvordan de identifiserer seg. Som Carini og Speit trekker frem overførte Schill sitt språk fra temaet 'lov og orden' og over til mer generell politikk.²¹⁵ Som det har blitt vist var det ikke tilfeldig hvem PRO henvendte seg til, og kanskje i like stor grad i forhold til hvem de definerer seg i mot. Man kan argumentere for at det i Schills retorikk ligger en mer fundamental kritikk mot den generelle utviklingen av samfunnet, og hvor man istedenfor å søke konkrete løsninger heller tegner fiendebilder og leter etter syndebukker. I så måte preges de ikke av mangel på ideologi, men heller en anti-ideologi. Dette kommer også til uttrykk i Schills aversjoner mot alt som har med etablerte partier å gjøre, da dette er en skitten affære, og noe han bare befatter seg med fordi tingenes tilstand var så ille som de er.

I så måte kan det være naturlig å stille spørsmålet om den forståelsen som ble gitt av høyrepopulisme i kapittel 2 er mer anvendelig for å kunne forstå dette fenomenet. Fordelen med det perspektivet er at det tar utgangspunkt i slike partier som fenomener som oppstår i samfunn hvor store grupper føler at den generelle utviklingen ikke har gagnet dem. Det er mulig å forstå Schills kritikk mot status quo innenfor en slik ramme. Sett på denne måten er ikke valget av 'lov og orden' tilfeldig, men det er likevel ikke tilstrekkelig for å forstå partiets appell hos deler av velgermassen. Dette spørsmålet vil det for øvrig vendes tilbake til i kapittel 8, som er oppgavens konklusjon, hvor de ulike sidene av høyrepopulisme som ble presentert i kapittel 2 vil bli sammenlignet med de funnene som har kommet frem i de andre kapitlene.

---

²¹⁵ Carini og Speit 2002, s. 52.

Oppsummering

Allerede fra begynnelsen var PRO preget interne konflikter som resulterte i ekskluderinger av flere medlemmer fra partiet. Vi har også sett at dette var et autoritært parti, i den forstand at svært få personer satt med nesten all makten. Dette gjaldt spesielt Mario Mettbach og Ronald Schill. Maktforholdet mellom disse to har ikke blitt avklart. Schill var selve personifiseringen av PRO og partiets politiske profil var i stor grad bare en forlengelse av det imaget han allerede hadde skapt. Likevel hadde Mettbach mye makt innad i partiet, og det var han som i stor grad stod for den organisatoriske delen. Det forekom dessuten beskyldninger fra enkelte medlemmer i PRO om at det var Mettbach som egentlig trakk i tråene.

I forhold til partiets ideologi har det blitt slått fast at de hadde et utpreget fokus på temaet 'lov og orden'. Dette gjenspeilte seg i at det for velgerne var hvor viktig de anså dette temaet å være som den avgjorde om de kom til å stemme på PRO. På den andre siden hadde PRO et nedslagsfelt som beveget seg utover de tradisjonelle støttespillerne for slike partier. Her fikk de for øvrig god hjelp fra den lokale pressen, som hadde vært delaktige i å krisemaksimere situasjonen. Men man kan likevel stille spørsmål om Ronald Schills utpregede "oss mot dem" retorikk hvor han stadig kom med angrep på både enkeltpersoner og grupper også rommet en bredere ideologisk dimensjon som gjør at de må forstås som noe mer enn bare et single-issue parti.

Kapittel 6. Valgkampen

I det påfølgende kapittelet kommer valgkampen i sin helhet til å bli undersøkt.

Hovedmomentet blir å forsøke å forklare hvordan PRO greide å oppnå det gode resultatet. I den sammenheng er det flere aspekter som må forklares: Siden vi allerede har slått fast at PRO i stor grad var sentrert rundt 'lov og orden', må dette temaets posisjon i valgkampen bli ytterligere gjort rede for. Et annet element ved PRO var at de i usedvanlig stor grad var sentrert rundt partilederen, Ronald Schill. Det er derfor viktig å få svar på hvordan han ble ansett i den befolkningen, i tillegg til hvilken rolle han spilte i forhold til å trekke velgere til partiet. Her vil medias rolle, både i forhold til personifisering og fokus på lov og orden, bli sentralt. Videre vil jeg gå nærmere inn på ett annet av oppgavens viktigste spørsmål, nemlig forholdet PRO hadde til de etablerte partiene. I den forbindelse vil spesielt to aspekter bli trukket frem: For det første hvordan disse oppfattet dem, og for det andre hvordan og i eventuelt i hvilken grad PRO greide å påvirke politikken deres. I denne forbindelse må både generelle uttalelser i media bli belyst, så vel som i konkrete saker bli belyst.

11. september

Valgkampen i 2001 i Hamburg ble på mange måter uvanlig: Ikke bare hadde PRO i løpet av svært kort tid rukket å bli en aktør på den politiske arena; men bare 12 dager før befolkningen skulle avgi sine stemmer krasjet to fly inn i tvillingtårnene i New York, noe som sendte sjokkbølger over hele verden. Disse hendelsene gjorde at redaksjonene i de ulike avisene, med støtte av valgforskere, antok at den fremgangen PRO hadde opplevd på meningsmålingene kom til å stoppe opp. Dette ble begrunnet med at slike massive trusselbilder hadde en tendens til å favorisere sittende regjeringer.²¹⁶ Denne prognosen skulle først vise seg å stemme: Den 20. september trykket *Hamburger Abendblatt* en undersøkelse hvor PRO for første gang siden partiet ble dannet, opplevde en nedgang. Tilbakegangen gjaldt både i forhold til reelle stemmer så vel som potensielle, og instituttet som hadde gjennomført undersøkelsen antydte at selv om opinionen holdt Schill som kompetent i kampen mot dopdealere og småkriminalitet rundt St. Georg, så var ikke dette nødvendigvis tilfelle mot et verdensomspennende terroristnettverk. Han var en lokal skikkelse, og med den nye situasjonen som hadde oppstått kom derfor nedgangen til å fortsette. På selve valgdagen, den 23. september 2001, viste dette

---

²¹⁶ Se *Hamburger Abendblatt*, 20. september 2001, s. 8.

seg likevel ikke å stemme: Mens PRO hadde vokst seg opp til ca. 15 % rett før 11. september, fikk de nå 19,4 % av stemmene. Sjøkket fra New York hadde med andre ord ikke ødelagt for den politiske nykommeren. Tvert imot, hadde det hatt en effekt, så hadde den vært positiv.

Hvorfor tok så mange eksperter feil angående konsekvensene av disse hendelsene? Det er ikke vanskelig å forestille seg at man i et klima preget av frykt og usikkerhet, er mindre tilbøyelig til å støtte et helt nytt parti uten noen form for regjeringserfaring. Forventningene var, som sagt, at befolkningen på dette tidspunktet heller ville vende seg mot det vante og trygge, og ikke støtte en politisk nybegynner hvis tematiske fokus var geografisk begrenset. Det er i lys av disse hendelsene grunn til å stille spørsmål om man hadde undervurdert PRO, eller rett og slett misforstått hele fenomenet. Det er i alle fall vanskelig å forestille seg at nesten hver femte velger bare knapt to uker etter et slikt angrep ville stemme på et parti som de egentlig hadde liten eller ingen tiltro til. Hvis vi aksepterer påstanden om at hendelsene 11. september skapte en utbredt følelse av angst og utrygghet, og at folk flest tenderer mot det kjente i slike situasjoner, hvordan kan man så forklare PROs suksess?

Person eller parti?

”Hamburgs første moderne valgkamp”, kaller Dieter Ohr og Markus Klein delstatsvalget i 2001. Aldri tidligere, påstår de, har noen lokal valgkamp i Hamburg fått så mye oppmerksomhet fra media som denne. Årsaken til dette var den ”ekstreme individualisering av deler av velgermassen og tilsvarende personifisering av den politiske kommunikasjonen”, som passet mediebildet svært godt. Utgangspunktet for denne påstanden var hvordan store deler av velgermassens forståelse av politikk og politiske saker ikke lenger var knyttet opp til partiene, men istedenfor var forbundet med enkeltpersoner. Dette, mener de, hadde gjort det mulig for PRO, til tross for at nesten ingen av velgerne kjente til noen andre sentrale medlemmer enn Schill, å få opp mot 20 % av stemmene.²¹⁷

Patrick Horst er av samme mening. Han har gjennomført en undersøkelse for å forsøke å besvare hvilke av de tre faktorene – publikums oppfattelse av partileder, partiers evne til å løse problemer eller langsiktig partiloyalitet – som var av størst betydning i valg av parti i ved dette valget. Konklusjonen var at inntrykket av partileder uten sammenligning var viktigst.²¹⁸

---

²¹⁷ Klein og Ohr 2002, s. 64-73.

²¹⁸ Horst 2002, s. 50-54.

I så måte må man anta at det inntrykket velgerne hadde av Ronald Schill var svært viktig i forhold til hvilken oppslutning PRO fikk.

Dette henger sammen med Ronald Schills posisjon i Hamburg - som tidligere nevnt var han allerede forut for dannelsen av PRO like kjent som lederne for CDU og SPD, Ole von Beust og Ortwin Runde. Årsaken var at Schill allerede hadde en definerte rolle i media som en slags enfant terrible innenfor byens justisvesen. Dermed var det på mange måter naturlig at det var byens kanskje mest kjente kritiske røst av tilstanden innenfor temafeltet 'lov og orden', og ikke det unge partiet, som man forbandt med dets eneste utviklede saksfelt.

I en annen undersøkelse gjort av FORSA kommer det frem at Schill fikk en høy score i forhold til hans evne til å snakke et språk som publikum forstår, og at han motsetning til Runde var flink til å beherske tv-mediet. Det er interessant å merke seg at han ikke gjorde det bedre enn SPD sin toppkandidat på noen saksområder utenom kriminalitet, og til og med her var ikke forskjellen spesielt stor. Von Beust fikk en høyere score i samtlige saksområder, inkludert kriminalitet. Han var derimot, som Runde, ikke like flink til å formidle sitt budskap på en klar og tydelig måte.²¹⁹

I så måte danner det seg en profil av PRO som helt avhengige av Schills evner som kommunikator, men uten noe særlig innhold. Denne påstanden unngår å ta to sentrale forhold til etterretning: For det første hvor sentralt temaet lov og orden faktisk var i denne valgkampen, og for det andre hvor polariserende partiet virket på velgerne. Det virker likevel å være tilfelle at det var Schill, og ikke partiet som stod sentralt hos velgerne.²²⁰

Its not the economy, stupid

"Its the economy, stupid" var et slagord som ble brukt med stor suksess i Bill Clintons valgkampkampanje i 1992, og som skulle uttrykke at den viktigste parameteren for politisk suksess var tilstanden i økonomien. Det vil med andre ord si at hvis den går bra så blir du gjenvalgt, hvis den går dårlig, så taper du.²²¹ I forbindelse med valget i 2001 skal den sittende regjeringen i Hamburg først ha forsøkt seg på en lignende strategi: Den økonomiske veksten i

---

²¹⁹ Ohr og Klein 2002, s. 67-71

²²⁰ Frank Decker påpeker at det var Schills utstråling og populistiske begavelse som gjorde at de nådde ut til befolkningen, mens både Florian Hartleb og Klein og Ohr understreker at resten av partiet var mer eller mindre ukjente for velgerne. Decker 2004, s. 54, Hartleb 2004, s.188 og Klein og Ohr 2002, s. 64.

²²¹ <http://www.telegraph.co.uk/news/newstopics/byelection/article2015038.ece> (lesedato: 1. november 2008).

byen hadde over de siste årene ligget over gjennomsnittet for Tyskland, og arbeidsledigheten var nede i 7,9 %, mot 13 % 4 år tidligere. Den tyske historikeren Eckart Klessmann skriver dessuten i sin byhistorie om Hamburg at dette var det stedet i Tyskland hvor innbyggerne hadde størst kjøpekraft.²²² Med andre ord burde det sittende senatet kunne gå inn i valgkampen med svært gode forutsetninger.²²³

Det ble likevel tidlig klart at dette ikke kom til å bli tilfelle. I perioden fra midten av mai til ut juli var avisene fulle av artikler om regjeringens forsømmelser innenfor saksfeltet indre sikkerhet. I tillegg hadde historier om ansettelsesprosesser som var preget av kameraderi, begynt å lekke ut.²²⁴ Blant annet kunne man den 25. mai lese i *Hamburger Abendblatt* om hvordan embeter innenfor byens politivesen hadde blitt gitt til personer utelukkende basert på at de hadde "partiboken i orden".²²⁵ Som konsekvens av disse avsløringene besluttet Runde å sparke den sittende innensenator, Hartmut Wrocklage. Dette ble ansett som en seier for opposisjonen, og da spesielt for PRO. Ronald Schill, som selv hadde vært svært kritisk overfor han, uttalte til *Hamburger Morgenpost* at:

"Mit seinem Rücktritt hat Herr Wrocklage das erste Mal in seiner Amtszeit wirklich Verantwortung übernommen und so weiteren Schaden von der Stadt abgewendet."²²⁶

I samme artikkel uttalte FDPs leder, Rudolf Lange, at dette var et tegn på hvor rådløse senatet var i forhold til dette temaet, og anklaget dem for å ha forsøkt å neglisjere indre sikkerhet fullstendig i valgkampen.²²⁷

Også aktører utenfor politikken oppfattet dette som et forsøk på å ta igjen tapt terreng. Professor i statsvitenskap ved universitetet i Hamburg, Michael Greven, uttalte overfor *Hamburger Morgenpost* at dette ble gjort for å motvirke en stadig mer utbredt oppfattelse om at Hamburg trengte et nytt senat, og at man derfor hadde gitt denne stillingen til Olaf Scholz som var en langt mer profilert politiker enn Wrocklage.²²⁸ Scholz gjorde seg også umiddelbart bemerket. Allerede dagen etter innsettelsen gikk han ut i media for å gjøre det klart at han kom til å gå hardt ut mot kriminelle. Blant annet ville han prioritere kampen mot byens

---

²²² Klessmann 2002, s. 618.

²²³ http://www.zeit.de/2001/39/Wirtschaft_hervorragend_Stimmung_miserabel?page=2 (lesedato: 13. september, 2008)

²²⁴ Horst 2002, s. 49

²²⁵ *Hamburger Abendblatt*, 25. mai 2001, s. 11.

²²⁶ "For første gang i Wrocklages regjeringstid tar han ansvar, og unngår slik å påføre byen ytterligere skade." (egen oversettelse)

²²⁷ <http://archiv.mopo.de/archiv/2001/20010529/200105291223.html> (lesedato: 20. september, 2008)

²²⁸ Se <http://archiv.mopo.de/archiv/2001/20010530/20010530123.html> (lesedato: 20. september, 2008)

narkotikamiljø, og ville han sørge for at politiet fikk bedre rammevilkår. Spesielt ønsket han å fokusere på yngre gjengangsforbrytere.²²⁹

Carini og Speit beskylder SPD, gjennom å innsette Scholz som innensenator, å danse etter Schills pipe. Deres påstand er at Wrocklage ble ofret, ikke fordi han ikke kunne vise resultater, men fordi han var klosset i media og fordi han slet med et image som for liberal. Dessuten var ikke SPD foreberedt på at indre sikkerhet skulle bli et valgkamptema, og ble dermed tvunget til å ta i bruk drastiske midler. Det Scholz ga dem var en som behersket media gjennom å fremstå som handlingssterk, og ikke minst, som ikke slet med Wrocklages image som en liberal. På den måten var løsningen de presenterte på trusselen som hadde oppstått gjennom PRO, i stor grad å kopiere dem.²³⁰

Selv om påstanden om at Wrocklage egentlig gjorde en god jobb er omstridt,²³¹ virker det å være hold i at Scholz fungerte som en direkte respons på den fremgangen PRO hadde hatt. Schill hadde lenge vært talsmann for mer ressurser til politiet og en tøffere linje overfor ungdomsforbrytere, og nå – plutselig, vil noen påstå – begynte SPD å gå inn for de samme løsningene. Spesiell oppmerksomhet fikk ett av de første forslagene Scholz kom med, nemlig tillate politiet å ta i bruk brekkmidler overfor mistenkte narkotikalangere.²³² Schill hadde allerede fire år tidligere hadde foreslått det samme i et intervju med ukemagasinet *Stern*, men den gang ble det møtt med massiv kritikk, blant andre fra samme SPD fordi det mente dette ville bryte med vedkommendes grunnleggende rettigheter.²³³ *Hamburger Abendblatt* spurte derfor på lederplass om årsakene til denne helomvendingen utelukkende var å vinne stemmer, og uttrykte at regjeringen ville få et forklaringsproblem overfor velgerne.²³⁴

Resultatet av Scholz inntreden var, i følge Horst, at valgkampen utviklet seg til å bli en duell mellom Scholz og Schill - en duell som Scholz egentlig var dømt til å tape. Årsaken til dette var at selv om Scholz praktiserte det Schill prekte, så ble det likevel av velgerne oppfattet,

---

²²⁹ Se blant annet se <http://archiv.mopo.de/archiv/2001/20010530/20010530123.html> og <http://archiv.mopo.de/archiv/2001/20010531/dpa/20010531-1211-1183.html> (lesedato: 20.september, 2008)

²³⁰ Carini og Speit 2002, 81-92

²³¹ Klein og Ohr mener at posisjonen som innensenator tidligere hadde vært nedvurdert av regjeringen både partilederne i FDP og CDU uttrykte lettelse over at han gikk og politiets interesseorganisasjon mente at senatet i hans tid ikke hadde prioritert temaet. Klein og Ohr 2002, s. 61.

²³² <http://archiv.mopo.de/archiv/2001/20010530/20010530123.html> (lesedato: 9. september 2008). Årsaken var at det var kjent at flere langere svelgde stoffet forut for en pågripelse.

²³³ *Hamburger Abendblatt*, 29. august 1997, s. 10

²³⁴ *Hamburger Abendblatt*, 5. september 2001, s. 2

som Abendblatt uttrykte, som et forsøk på å vinne deres gunst.²³⁵ Schill kommenterte Scholz på følgende måte i et intervju med Die Zeit:

”Er glaubt, mich kopieren zu können. Aber das nimmt einem SPD-Politiker niemand mehr ab. Ich brauche gar nichts mehr zu tun. Ich muss nur da sein.”²³⁶

Det kan virke som om Schill hadde et poeng med denne spydigheten. En valgkamp som SPD hadde forsøkt å få til å handle om økonomi, var nå nesten utelukkende fokusert på kriminalitet – og der var det Schill og PRO som var premissleverandørene.

”Ich muss nur da sein”

Carini og Speit mener at innsettelsen av Scholz kan ha virket preventivt i forhold til ytterligere tap av stemmer for SPD.²³⁷ Selv om dette forblir spekulasjoner - resultatene fra meningsmålingene gir ikke rom for slike konklusjoner -²³⁸ er det likefullt tilfelle at av de etablerte partiene, var SPD de eneste som ikke gikk tilbake i forhold til valget i 1997. Dette gjaldt også for FDP, men det hadde, som Patrick Horst påpeker, siden 1970-tallet vært svært svake i Hamburg, og kun ved to tilfeller kommet seg over sperregrensen.²³⁹

Med tanke på denne Schill-effekten var GAL paradoksalt nok det av regjeringspartiene som tapte stemmer. De gikk tilbake over 5 % - fra 13,9 % til 8,6 % –, noe som resulterte i at de Rød-grønne mistet flertallet, og dermed også senatet. Årsaken var ikke at mange av deres tidligere tilhengere hadde forflyttet seg til PRO – av samtlige store partier var det GAL PRO hentet færrest stemmer fra. Det store stemmetapet gikk isteden til regjeringspartneren SPD, som fikk over halvparten av de velgerne som forlot GAL.²⁴⁰ Her har nok flere faktorer spilt inn. For det første hadde GAL, som aldri tidligere hadde sittet i regjering, opplevd tidvis opprivende interne stridigheter. At det neststørste stemmetapet gikk til PRO kan, med tanke på deres ulike politiske profiler, også tyde på at det som opposisjonsparti hadde vært i stand til å absorbere protestvelgere. Mest sentralt er nok likevel den politikken som hadde blitt ført. Klein og Ohr trekker frem at selv om alle GAL sine tre senatorer – innenfor byutvikling, skole

---

²³⁵ Horst 2002, s. 48.

²³⁶ http://www.zeit.de/2001/37/Ein_Suehneengel_in_Sankt_Georg?page=7 (Lesedato: 13.oktober, 2008). ”Han tror han kan kopiere meg, men dette er ikke troverdig fra en SPD-politiker. Jeg trenger ikke å gjøre noen ting. Jeg må bare være til stede” (egen oversettelse).

²³⁷ Carini og Speit 2002, s. 84.

²³⁸ Det endelige valgresultatet til SPD ble 36,7 %, noe som i liten grad avvek fra hvor de hadde ligget på meningsmålingene forut Wrocklages avgang.

²³⁹ Horst 2002, s. 44.

²⁴⁰ Infratest dimap WAHLREPORT 2001, side 39.

og miljø – fikk relativt gode skussmål, så ble partiet likevel kritisert for å ha måttet svelge mange kameler.²⁴¹ Det er dessuten ikke sikkert at det for et parti som i spesielt Hamburg hadde hatt en anti-borgerlig profil, og hvis velgergruppe i stor grad identifiserte seg med anti-materialistiske verdier, var en god ide å føre en valgkamp som primært skulle funderes på byens økonomisk vekst under senatets fire år.²⁴²

SPD fikk altså svært mange stemmer fra GAL, noe som forhindret at de gikk tilbake i forhold til forrige valg. Resultatet på 36,7 % var likevel bare 0,5 % bedre enn i 1997, noe som hadde vært det dårligste valget partiet hadde gjort siden krigen. Konsekvensene av at SPD for første siden 1957 ikke skulle sitte ved makten var at den daværende borgermesteren, Ortwin Runde, umiddelbart valgte å trekke seg.²⁴³ Videre resulterte det i både indre stridigheter så vel som selvransakelse. Spesielt ble partiets manglende strategi i forhold til lov og orden og deres deretter sene reaksjon på PROs inntreden trukket frem. Man kunne likevel spore en viss grad av optimisme hos den nye partilederen, Olaf Scholz, som med dette så en sjanse til å fornye partiet profil. Til Hamburger Morgenpost uttalte han:

"[...]Nach vier Jahren Opposition kann uns niemand mehr mit dem Filzvorwurf kommen."²⁴⁴

Nettopp disse anklagene mot SPD var ikke nye i Hamburg. Eckart Klessmann mener at det fra 1980-tallet oppsto en stadig økende politikerforakt i byen, noe som hang sammen med de mange politiske skandalene Hamburg opplevde. Disse omhandlet korrupsjon og nepotisme.²⁴⁵ Konsekvensen var lav valgdeltakelse, men også at mange uttrykte sin frustrasjon gjennom å stemme på protestpartier. I følge Patrick Horst hadde denne andelen vært usedvanlig høy – ved valgene i 1993 og i 1997 sågar på over 15 %. Spesielt valget i 1993 bar preg av være et protestvalg, noe som klart ble manifestert gjennom STATT Partei, som hadde oppstått nettopp som en reaksjon på den påståtte selvinteressen som hersket i politikken.²⁴⁶ Men også ekstreme partier som DVU og Republikaner hadde hatt relativt sterk støtte, og hadde oppnådd en samlet oppslutning på mellom 6 og 7 % ved begge valg.²⁴⁷

---

²⁴¹ Horst 2002, s. 46.

²⁴² Betz 1991, s. 16 og Karlheinz Niclauß 1995, s. 94.

²⁴³ Dette var en tendens som hadde startet allerede i 1993 (se for øvrig Klessmann 2002, s. 619).

²⁴⁴ <http://archiv.mopo.de/archiv/2001/20010929/20010929122.html> (lesedato: 29. september, 2008). "Etter fire år i opposisjon kan ingen lenger anklage oss for å mele vår egen kake".

²⁴⁵ Klessmann 2002, s. 608-609.

²⁴⁶ Decker 2004, s. 152-153.

²⁴⁷ Horst 2002, s. 47. DVU fikk 4,97 % ved valget i 1997, dermed var det bare tilfældigheter som gjorde at de ikke kom seg iver sperregrensen på 5 %. De greide likevel å vinne seter i fire av Hamburgs sju

Dette reiser et annet spørsmål, nemlig hvorfor det andre store folkepartiet i Tyskland, CDU, ikke greide utnytte denne misnøyen. Partiet hadde ingen regjeringsslitasje - de hadde ikke sittet i senatet siden 1957 -, men likefullt hadde de, akkurat som SPD, opplevd en kontinuerlig nedgang siden midten av 1980-tallet. Ved valget i 1993 var det dessuten de som ble den store taperen. Bare 25 % valgte å støtte dem – en nedgang på hele 10 % fra forrige valg.²⁴⁸

Tidvis opprivende interne stridigheter hadde skapt ytterligere problemer for CDU (som nevnte med Wenger).²⁴⁹ Videre har det blitt fremstilt som et parti uten ideer,²⁵⁰ og for å være for preget av høyborgerlighet.²⁵¹ Stürenburg anklager dessuten partiet for å ha vært mer liberalt enn konservativt, og mener at de slik har mistet mange potensielle velgere.²⁵² Her må det innvendes at CDU forsøkte, både i 1997 og i 2001, å sette 'lov og orden' på dagsordenen gjennom å rette kritikk mot den snillismen som de mente dominerte den rådende politikken, men uten at de hadde oppnådd mye troverdighet på dette området. De hadde også forsøkt å nå ut til velgere på det ytre høyre fløy. Det skjedde blant annet under valgkampen i 1997, hvor von Beust foreslo å favorisere tyske familier med hensyn til tildeling av sosialboliger i enkelte områder av byen.²⁵³ Likevel lyktes CDU i mindre grad enn på nasjonalt plan å absorbere potensielle velgere fra protestpartier og det ekstreme høyre.²⁵⁴

Et ytterligere hinder for CDUs sjanser til å komme i regjering har vært FDPs svakhet i byen. Dette begynte med GALs inntreden på den politiske arena, og siden deres første delstatsvalg i 1982 har FDP kommet seg over sperregrensen bare ved to anledninger. På grunn av at GAL har hele tiden har ligget rundt 10 %, og fordi de gjort det klart at de ikke vil sitte i regjering

---

bydelsforsamlinger (se for øvrig

http://fhh1.hamburg.de/fhh/behoerden/behoerde_fuer_innere/statistisches_landesamt/Info/SMH07.pdf).

²⁴⁸ Bakgrunnen for det dårlige valget i 1993 var at man hadde oppdaget fusk i CDU sin nominasjonsprosess i forbindelse med valget i 1991. En forfatningsdomstol hadde derfor erklært resultatet for ugyldig, og man måtte kalle inn til nyvalg. I denne forbindelse oppsto STATT Partei, som på tross av en profil som var rettet mot kameraderi og korrupsjon innad i senatet, nesten utelukkende hentet stemmene sine fra CDU.²⁴⁸ Årsaken til dette var nok at partiets leder og ansikt utad, Markus Wegner, selv var avhopper fra CDU og hadde fungert som en av hovedanklagerne mot dem i forfatningsdomstolen. Man kan dermed anta at STATT oppnådde en profil nettopp som motpol til CDU. Dette er for øvrig beskrevet i kapittel 3.

²⁴⁹ Horst 2002, s. 45.

²⁵⁰ Se Klessmann 2002, s. 607-608.

²⁵¹ Se Horst 2002, s. 45.

²⁵² Stürenburg 2002, s. 26-40.

²⁵³ *Hamburger Abendblatt*, 28. august 1997, s. 12.

²⁵⁴ Angående CDU/CDU evne til å absorbere slike velgergrupper, se kapittel 2.

sammen med noen andre enn SPD,²⁵⁵ har dette egentlig gitt sistnevnte et carte blanche i forhold til makten i byen.

CDU ble i 2001 valgets andre store taper. Med 26,2 % greide de bare så vidt å oppnå et bedre resultat enn i 1993, som altså hadde vært et valg som i stor grad var preget av nettopp CDU-skandaler. Partiet var ved siden av SPD, de som klart mistet flest stemmer til PRO,²⁵⁶ men i motsetning til SPD, greide de ikke å ta tilbake det tapte fra andre partier. I stedet for tapte partiet også stemmer til FDP, og maktet heller ikke å mobilisere tidligere hjemmesittere. Som tidligere nevnt hadde de også forsøk å basere valgkampen sin rundt lov og orden, men heller ikke i dette hadde partiet lyktes å vinne velgernes gunst.²⁵⁷

Lederen for CDU-fraksjonen i parlamentet, Ole von Beust, hadde innehatt denne posisjonen siden 1997. Han hadde den gang kommet som et nytt fjes, og gjennom å distansere seg fra enkelte korrupsjonsbeskyldte partikolleger håpte man både å kunne hjelpe partiet å nå ut til nye velgere, og å tilføre den nødvendige distansen til partiskandalene. CDU gikk opp 5 % ved delstatsvalget samme år, og selv om dette ikke var nok til å ta over senatet hadde man tiltro til at von Beust var rette mann til å lede partiet videre.²⁵⁸ Valget i 2001 skulle likevel vise seg å bli en delt opplevelse: På den ene siden hadde man endelig, etter 44 år i opposisjon greid å ta tilbake makten, på den siden var oppslutningen på 26,2 % det nest dårligste valgresultatet noensinne. Faktisk var det bare 1,1 % bedre enn i 1993, hvor omstendighetene altså hadde vært usedvanlig lite gunstige for dem.

Ole von Beust hadde allerede i januar 2001 uttalt at CDU kunne sitte i en regjering med PRO. Han gjorde det klart at selv om partiet lå til høyre, så var de ikke ekstremister. CDU ville derfor ikke avskrive muligheten for å regjere med dem, som de ikke ville gjøre med noe demokratisk parti.²⁵⁹ Senere samme år gikk de til valg med løfte om å danne en koalisjon med PRO, så sant FDP var villige til å delta.²⁶⁰ Dette ble i stor grad støttet av von Beusts partikolleger i parlamentet,²⁶¹ og også blant CDU sine velgere var majoriteten for en slik

---

²⁵⁵ Horst 2002, s. 44.

²⁵⁶ Infratest dimap 2001, s. 33.

²⁵⁷ Klein og Ohr 2002, s. 62.

²⁵⁸ *Die Welt*, 24. september 2001, s. 37

²⁵⁹ http://www.welt.de/print-welt/article430919/Hamburgs_Buergerblock_nimmt_Konturen_an.html (lesedato: 13. mai 2008)

²⁶⁰ Infratest dimap 2001, s. 61.

²⁶¹ *Hamburger Abendblatt*, 24. juli 2001, s. 1.

koalisjon.²⁶² Likevel er det trolig at von Beust dermed ga PRO ytterligere legitimitet da de nå ikke bare hadde gjennomslag hos store deler av byens befolkning, men også hadde fått en velsignelse fra landets største parti, som mente at PRO kunne ikke anses som ekstremister, men heller som et demokratisk alternativ.

Med tanke på at CDU tapte omentrent 5 % av stemmene fra forrige valg til dem, kan dette virke som en underminering av egen posisjon. Dette var noe von Beust var bevisst over. Likevel anså han alternativet for verre. Blant annet uttalte han i et intervju med *Die Welt* at for CDU ved valget i 1997 ikke hadde greid å komme med et alternativ innenfor 'indre sikkerhet' som velgerne fant tilstrekkelig tilfredsstillende, ville det å forsøke å slå hånden av PRO nå bare ville medføre et større stemmetap. Dessuten var det viktigste at man fikk et nytt senat.²⁶³ Like fullt opplevde partiet valgresultatet som svært skuffende, og allerede den 24. september kunne man lese om svært blandete følelser blant CDUs medlemmer. På den ene siden var de fornøyde med at den borgerlige siden hadde fått flertall, men samtidig tilkjennega man at styrkeforholdet mellom dem og PRO var så jevne, at forhandlingene ville by på store utfordringer.²⁶⁴

Den andre koalisjonspartneren, FDP, var langt mer avventende overfor PRO. Som tidligere nevnt, hadde de etter GALs inntreden på den politiske arena hatt problemer med å komme seg over sperregrensen. I 1997 hadde de kun greid å få 3.5 % av stemmene, noe som hadde medført at de skiftet toppkandidat, fra Wolfgang Joop til Rudolf Lange. Dette var, i følge Stürenburg, også et skifte fra en utpreget liberalistisk linje til en som var mer konservativ. Rudolf Lange, en tidligere admiral, gikk inn for å gjøre 'indre sikkerhet' til ett av FDPs hovedtemaer i valgkampen.²⁶⁵

Lange var likevel langt mer negativt stemt mot Schill og PRO enn sin kollega i CDU. I et intervju med *Hamburger Abendblatt* kalte han Schill en opportunist som kun hadde ett tema. PROs popularitet, mente han, skyldtes utelukkende at det sittende senatet hadde forsømt

---

²⁶² *Hamburger Abendblatt*, 12. juli 2001, s. 1

²⁶³ *Die Welt*, 24. september 2001, s. 37.

²⁶⁴ *Hamburger Abendblatt*, 24. september 2001, s. 2.

²⁶⁵ Stürenburg 2002, s. 31. Stürenburgs bruk av begrepet "liberal" er gjennomgående brukt for å fremstille personer og grupper negativt, og ikke for å si noe om vedkommendes politiske ideologi. Dette kommer til uttrykk gjennom måten han veksler mellom ordene "liberal" og "Schiki-Micki" (som er det motsatte av å være folkelig). I så måte forsøker han gjennom å bruke liberal, å fremstille politiske meningsmotstandere som elitistiske. Angående ulike ideologiske grupperinger innenfor FDP, se kapittel 2.

'indre sikkerhet'.²⁶⁶ Videre var FDP heller ikke villige til tilkjennegi hvilken koalisjon de eventuelt ville støtte, men uttalte at de helst så for seg en med CDU.²⁶⁷ I februar samme år hadde Lange sågar utelatt muligheten med en koalisjon bestående av dem, CDU og PRO.²⁶⁸ Verken SPD eller PRO var fornøyde med dette standpunktet: Scholz uttalte at han mente FDP skyldte velgerne å stå frem med hvem de ville støtte, mens Schill noen dager senere stod frem med samme oppfordring.²⁶⁹

For CDU og PRO var dette en uheldig situasjon, da FDP fra mars 2001 hadde greid å stabilisere seg over sperregrensen. Et eventuelt samarbeid fra deres side med de Rød-grønne kunne dermed medføre at det daværende senatet ville bli sittende. Von Beust og Schill reagerte ulikt på denne situasjonen. Førstnevnte advarte FDP mot ikke å gi et klart svar, og uttrykte samtidig at FDP fort kunne miste sin profil i en koalisjon med GAL. Samtidig forsøkte han å gi partiet en utstrakt hånd gjennom å gjøre det klart at FDP var deres førstevalg som koalisjonspartner, mens han i en mulig gest til FDP, kritiserte PRO for utelukkende å fokusere på ett tema.²⁷⁰ Schill, som vel og merke hadde vært utsatt fra ganske harde angrep fra Lange, var langt mindre forsonlig. I et intervju i slutten av august uttalte at han nå heller så for seg et regjeringssamarbeid som bare besto av dem og CDU, og ikke FDP som hadde vist seg å være uansvarlige overfor velgerne.²⁷¹

Den 5. september kunne man lese i blant annet *Die Welt* at Lange og FDP hadde bestemt seg for at de ville gå inn for en regjering bestående av dem selv, CDU og PRO.²⁷² Lange begrunnet dette med at den rådende stemningen i byen var for et regjeringsskifte, dessuten hadde de mer til felles med CDU enn med SPD. Om et samarbeid med PRO, uttalte han at FDP gjennom sin deltakelse i regjeringen ville redusere Schill til det han egentlig var, nemlig en politisk lettvekt. De, derimot, skulle bringe karakter inn i politikken.²⁷³

Man kan likevel spekulere i om ikke den egentlige årsaken til at FDP plutselig endret mening, var en undersøkelse som ble trykket bare to dager i tidligere, og som viste at velgerne ikke

---

²⁶⁶ *Hamburger Abendblatt*, 26. juli 2001, s. 12.

²⁶⁷ *Infratest dimap* 2001, s. 63.

²⁶⁸ *Hamburger Abendblatt*, 19. februar 2001, s. 10.

²⁶⁹ *Hamburger Abendblatt*, 8. august 2001, s. 10.

²⁷⁰ *Hamburger Abendblatt*, 4. september 2001, s. 10.

²⁷¹ *Hamburger Abendblatt*, 20. august 2001, s. 11.

²⁷² *Die Welt*, 5. september 2001, s. 4.

²⁷³ *Hamburger Abendblatt*, 5. september 2001, s. 1.

satte pris på FDPs manglende vilje til å forplikte seg til ett regjeringsalternativ.²⁷⁴ Denne tendensen viste seg også i valgundersøkelser, hvor de i juni hadde vært helt opp mot 8 %, mens de i august beveget seg ned igjen mot sperregrensen. Det var åpenbart at de gode prognosene partiet hadde fått på vårparten hadde gitt det en helt ny selvtillit. Dette kunne man blant annet se i Rudolf Langes utsagn til Focus den 27. august:

”Ohne uns läuft es keine Koalitionsbildung”²⁷⁵

FDP hadde videre vært offensive i forhold til kravene fra andre partier om at det måtte tilkjennegi hvem det ville støtte. Blant annet uttalte partiledelsen om CDUs koalisjonsplaner med PRO at det var et symptom på CDU ikke hadde tro på eget program(en påstand som et synes å være en viss sannhet i, med tanke på von Beusts tidligere nevnte innrømmelser overfor *Die Welt*), mens de selv ville gå til valg utelukkende på eget program.²⁷⁶ Dette var en strategi som FDP likevel ikke lyktes med, og det er nærliggende å tro at de forandret mening på grunn av at velgerne ikke satte pris på deres opprinnelige plan. Det var nemlig ingenting som skulle tilsi at forholdet deres til CDU og SPD i perioden rundt den 5. september plutselig hadde forandret seg. Videre hadde meningsmålingene allerede gjennom flere måneder antydnet at et flertall i befolkningen ønsket seg et regjeringsskifte.

Det er vanskelig å si noe sikkert om avgjørelsen om å støtte et regjeringsalternativ med PRO straffet seg blant velgerne. Det er uansett en kjensgjerning at FDP tapte svært få stemmer til PRO. Faktisk var dette tallet lavere hos dem enn hos GAL. Det er også mulig at det har vært noe taktisk stemmegivning som har gått til deres fordel, da de i perioden rett før valget hadde ca. 5 % på meningsmålingene. Resultatet på valgdagen var i hvert fall 5.1 %, noe som var en oppgang på 1.6 % fra 1997, og enda viktigere, akkurat nok til at de kom over sperregrensen.

Hvis vi oppsummerer valgkampen til de andre partiene kan man nesten få inntrykk av at PRO ikke trengte å drive valgkamp selv, eller som Schill selv uttrykte i det overfor nevnte sitatet til *Die Zeit*:

”Ich brauche gar nichts mehr zu tun. Ich muss nur da sein.”

Dette vil selvsagt ikke si at dette stemte, for av samtlige toppkandidater var Schill blant de mest aktive. Dessuten var det flere tilhørere ved PRO sine valgkamparrangement enn hos

---

²⁷⁴ *Hamburger Abendblatt*, 3. september 2001, s. 12.

²⁷⁵ ”Uten oss blir det ingen koalisjon” (egen oversettelse).

²⁷⁶ *Hamburger Abendblatt*, 25. juli 2001, s. 12.

noen av de andre partiene. Likevel viste det seg at SPD, gjennom å ignorere dem, og FDP og GAL ved gjennom gjentatte anledninger å fordømme dem, ga dem ytterligere oppmerksomhet. Dette henger selvsagt sammen med hvordan valgkampen utartet seg, hvor fokuset i så stor grad ble satt på kriminalitet. Taktikken til spesielt SPD kan i alle fall ikke ha virket underminerende på PRO. Tvert i mot, innsettelsen av Scholz ble oppfattet som et forsøk på å kopiere dem.²⁷⁷ Med CDU hadde det vært motsatt, deres toppkandidat hadde vært tidlig ute med en utstrakt hånd til PRO, og hadde også selv forsøkt å gjøre 'indre sikkerhet til et valgkamptema. Dette hadde, som von Beust selv innrømte, ikke slått an blant velgerne, og CDU ble, ved siden av GAL, valgets andre store taper.

Fremstillingen og oppfattelsen av PRO

Med tanke på at både CDU og SPD, til tross for deres ulike strategier, tapte så mange stemmer til PRO, kan man få inntrykk av at det var likegyldig hva de hadde gjort, PRO ville ha stjålet mange stemmer fra dem. Dette fordrer at man må innta et annet perspektiv, og både se på meningsklimaer som dominerte under valgkampen, og hvem som støttet dem. I forhold til det første, spilte media en helt sentral rolle. Det er derfor nødvendig først å undersøke hvordan media påvirket valgkampen, for deretter å gå inn på Schills profil.

Medias rolle

I følge en undersøkelse gjort av Infratest dimap mente et klart flertall av både journalister og politikere at media aktivt hadde arbeidet for et regjeringsskifte. Spesielt ble de tre avisene til Springerpressen trukket frem. Mer enn 70 % av politikerne og over 80 % av journalistene selv beskyldte disse tre for dette. Derimot var det bare 34 % av politikerne og bare 7 % av journalistene som mente det samme om *Hamburger Morgenpost*. Også de lokale fjernsyns- og radiostasjonene kom lenger ned på listen.²⁷⁸

Det var i og for seg ingen hemmelighet at Springerpressen ikke ville at det sittende senatet skulle fortsette. Samtlige tre aviser hadde fra lederplass uttrykt at de ønsket at den borgerlige siden skulle ta over. Samtidig hadde *Hamburger Morgenpost*, som var mest kritisk overfor Schill, flagget sin støtte til de Rød-grønne. Det sentrale i denne kritikken er nok likevel ikke de respektive avisenes offisielle holdning til de ulike regjeringalternativene, men hvilke nyheter som ble formidlet og hvordan. Horst trekker i sin artikkel ikke frem

---

²⁷⁷ Horst 2002, s. 50.

²⁷⁸ Horst 2002, s. 52-54.

enkeltilfeller, men det er nærliggende å anta at samtlige avisers sterke fokus på kriminalitetsproblemet i byen hadde vært sterkt medvirkende til å gjøre dette til det viktigste temaet i valgkampen. Videre ville dette, med tanke på Schills profil, mest sannsynlig ha virket til hans fordel.

Pressen brukte, som beskrevet i kapittel 4, tidvis en fremstillingsmetode som kunne minne om Schills. Et konkret eksempel omhandlet spørsmålet om innføring av brekkmiddel, hvor man i tidligere nevnte sak ”*Drogenhauptstadt Hamburg geht es ganz anders[...]*”, brukte Frankfurt og München som eksempler på hvor dette var tillatt. Måten denne saken ble illustrert på gjennom idylliske bilder av de to nevnte byene på den ene siden, og et bybilde av Hamburg preget av uteliggere og narkomane på den andre, hadde mange likhetstrekk med Schills retorikk. Ikke bare benyttet han seg av disse to byene som eksempler som Hamburg burde etterstrebe, fremstillingen av Hamburg som et skittent sted hvor man var omringet av narkomane, langere og horer lignet svært mye på hans valgkamptaler, hvor området rundt jernbanestasjonen ble fremstilt som et sted hvor man ”knappt kom seg gjennom massene[...]med narkomane og hjemløse[...]”²⁷⁹

Her må det likevel understrekes at dette ikke var nytt for valgkampen i 2001. Går man tilbake til 1997, var det også da svært sterkt fokus på dette temaet. Den daværende borgermesteren og toppkandidat for SPD, Henning Vorscherau, hadde selv forsøkt å gjøre dette til et SPD-tema²⁸⁰, noe som hadde fått *Der Spiegel* til å døpe han ”der rote Sheriff” (den røde sheriffen).²⁸¹ Dette hadde ikke blitt godt mottatt av pressen, som umiddelbart anklaget han for opportuniste.²⁸² Mottagelsen blant velgerne var heller ingen suksess - SPD gjorde sitt dårligste valg noensinne, noe som medførte at Vorscherau måtte trekke seg. Heller ikke CDU greide å profitere på dette, noe von Beust selv innrømte.

Det virker altså som om pressen i Hamburg gjennom sitt svært sterke fokus på kriminalitet var delaktig i å sette temaet høyt oppe på dagsordenen, og at de to store partiene, CDU og SPD, hadde forsøkt overgå hverandre i forhold til hvem som hadde den tøffeste politikken. Likevel virker det ikke som velgerne fant dette spesielt troverdig. For SPD var dette sannsynligvis

---

²⁷⁹ Se kapittel 3, s. 3

²⁸⁰ Horst 2002, s. 46.

²⁸¹ *Der Spiegel*, nr. 27, 1997, s. 34-36.

²⁸² Se blant annet *Hamburger Abendblatt*, 30. juli 1997, s. 11.

fordi de satt med makten, mens det for CDU gjaldt at det kanskje fremdeles hadde et troverdighetsproblem etter skandalen i 1993.

Når det gjaldt medias dekning av temaet ”indre sikkerhet” var dette i 2001 ansett som et langt viktigere tema enn i 1997, på tross av at dekningen ved begge valgkamper hadde vært preget av både intensitet og en stor grad av tabloidisering. Det virker derfor å være en plausibel påstand at PRO sin inntreden utgjorde en stor forskjell. En grunn til dette ligger trolig i at uavhengig av hva de andre partiene syntes om han, og uavhengig av hvordan avisene beskrev han, så fikk han spalteplass. Et søk på Hamburger Morgenpost sine nettsider viser at innenfor valgkampperioden får man flere treff ved å bruke ”Ronald Schill” som stikkord enn ”Ole von Beust”.²⁸³ Tallet er litt høyere for Ortwin Runde, men det gir oss likevel en indikasjon på at selv om SPD og GAL lenge forsøkte å ignorere PRO, og selv om partiet ikke engang fikk delta i de første tv-debattene, så var de, eller rettere sagt Schill, likefullt svært interessante å skrive om.

Årsakene til dette kan være, som Markus Klein og Dieter Ohr påstår, at Schill passet svært godt til tabloidpressens seleksjonskriterier: Hans kombinasjon av svart-hvitt fremstillinger av saker og angrep på både enkeltpersoner og grupper var godt konfliktmateriale.²⁸⁴ Denne konflikten var det likevel ikke bare Schill som søkte, også partiets politiske motstandere gjorde sitt for å angripe hans og partiets troverdighet. Både GAL og SPD hadde lenge nektet å delta i debatter med dem, og valgte isteden å konfrontere PROs politikk gjennom media. Da denne strategien ikke virket, gjorde de helomvending, innsatte Scholz som innensensor og erklærte Schill for politisk hovedmotstander.²⁸⁵

Innenfor dette skjemaet passer også det som Florian Hartleb referer til som høyrepopulistiske partiers tendens til tabubrudd. Schill var kontroversiell både blant de andre politiske partiene og blant velgerne, og dette hang sammen med det som må karakteriseres som en ganske kontroversiell oppførsel. Under valgkampen hadde han ved flere tilfeller kommet med uttalelser og utbrudd som gjorde han ganske unik i forhold til sine kolleger. Ved for eksempel et tilfelle hadde det utviklet seg tumulter ved en valgkampforsamling i bydelen Eimsbüttel.

---

²⁸³ Tidspunktet valgkampen ble bedrevet i er definert ulikt i litteraturen, men som regel gjelder det fra månedsskiftet mai/juni og frem til valgdagen, den 23. september (se for eksempel Horst 2002, s. 49). Jeg har derfor her søkt i perioden fra 1. juni og frem til 23. september.

²⁸⁴ Klein og Ohr 2002, s. 73-75.

²⁸⁵ *Hamburger Abendblatt*, 31. august 2001, s. 12.

Bakgrunnen var at grupperinger fra byens autonome scene hadde annonsert en demonstrasjon i den forbindelse, og det var derfor et sterkt politioppbud til stede. Da flere demonstranter enn ventet kom hadde politiet valgt å stenge holde huset hvor dette møtet fant sted. De hadde likevel – av frykt for opptøyer - tillatt noen inn i salen, noe som gjorde at ca. 1/3 av de fremmøtte faktisk var motstandere av Schill. Møtet utviklet seg etter hvert til en ren krangel mellom han og de oppmøtte demonstrantene, og fornærmelsene skal, i følge en beretning ha fløyet i begge retninger. Etter hvert som det hele utartet seg ytterligere, begynte Schill å komme med beskyldninger mot politiet som han mente beskyttet de gale menneskene. Han påsto videre at det hele var politisk motivert, da politisjefen, i følge han, skulle ha fått ordre fra Scholz selv om la dem "ta han". Avslutningsvis skal han ha uttalt at dette som hadde skjedd var Hamburg i et nøtteskall, hvor et mindretall fikk diktere flertallet. Samtidig lofte han at når han kom til makten skulle det bli slutt på den slags oppførsel. "Dere har 3 måneder igjen til å få være kriminelle[...]"²⁸⁶

Saken fikk etterspill i media, *Hamburger Abendblatts* journalist Peter Meyer mente blant annet at Schills avslutningssekvens egentlig var et angrep på fundamentale borgerretter, og at dette ikke var verdig oppførsel fra en kandidat til posten som innensensor.²⁸⁷ Von Beust forsikret senere i et intervju at dette bare var et uhell, og utelukkende var et resultat av manglende erfaring.²⁸⁸ Likevel, på tross av redaksjonenes kollektive fordømmelser av hans oppførsel, ble denne saken beskrevet i samtlige aviser, noe som ikke var tilfelle med for eksempel CDUs valgarrangement samme kveld. Dessuten ble ikke Schills utbrudd møtt med en unison fordømmelse av byens befolkning. Blant leserbrevene var det mange som uttrykte frustrasjon over mediene som de mente gikk etter Schill og ikke bråkmakerne, og flere uttrykte at han hadde taklet saken på en god måte.²⁸⁹

For Schill selv var saken en utmerket anledning til å la konfliktlinjene komme tydelig frem. Her skulle partiet og deres tilhengere ha en helt lovlig tilstelling, som da blir sabotert av pøbler. Politiets reaksjon er, på grunn av dette er en gruppe som det er politisk ukorrekt å røre, å ikke bare la disse være i fred, men faktisk å beskytte dem. Det er dette Schill vil til livs, og det var slik hendelsen åpenbart ble tolket av mange. All oppmerksomhet er ikke alltid god

---

²⁸⁶ *Hamburger Abendblatt*, 12. juli 2001, s. 10.

²⁸⁷ *Hamburger Abendblatt*, 12. juli 2001, s. 12.

²⁸⁸ *Hamburger Abendblatt*, 26. juli 2001, s. 13.

²⁸⁹ Se for eksempel "nicht objektiv", "nur provoziert": *Hamburger Abendblatt*, 14. juli 2001.

oppmerksomhet, men oppmerksomhet kan være til nytte for noen selv om avisene selv ikke tror det.

Schill lot seg dessuten ikke stoppe her. Bare to uker senere var han i avisene med nye anklager. Denne gangen ba han velgerne om å holde øynene åpne når de gikk for å avlegge sine stemmer, da han fryktet at det ville forekomme juks. Dette begrunnet han med at han hadde hørt fra enkelte kilder at noe slikt kanskje kunne skje. SPD-politikeren Dirk Reimers som var ansvarlig for den praktiske gjennomføringen av valget, oppfordret Schill til å komme med en formell klage, noe Schill svarte med et dårlig skjult angrep på Reimers:

”Mich nun gerade an den Landeswahlleiter der SPD vertrauensvoll zu wenden, daß ist eine Sache, über Die man so oder so denken kann.”²⁹⁰

I Hamburg, hvor man hadde hatt skandalen i 1993, i tillegg til både beskyldninger og faktiske tilfeller av kameraderi innenfor forvaltningen, kunne slike konspiratoriske teorier ha et visst gehør. Det er likevel en ganske ekstrem påstand Schill kom med, men den passet samtidig inn i hans retoriske skjema.

Schills profil

Schill var også kontroversiell blant befolkningen. En undersøkelse trykket i *Hamburger Abendblatt* den 6. september viste at hele 60 % ikke ønsket han som innensensor,²⁹¹ og i juli kunne man lese at av samtlige toppkandidater fikk Schill den klart dårligste karakteren.²⁹² Det denne derimot ikke viste var hvor splittende Schill virket på befolkningen. I følge en undersøkelse foretatt av FORSA viste at mens han blant de som ikke kunne tenke seg å stemme på han hadde svært lav troverdighet på samtlige saksområder og i forhold til hans karakter, så stod han svært sterkt blant de som sympatiserte med han. Her var kontrastene langt mindre hos Ortwin Runde og Ole von Beust.²⁹³ I en valgkamp preget hvor politikken i stor grad hadde blitt personifisert, og publikums oppfattelse av partiet derfor var uløselig knyttet til enkeltpersoner, var det åpenbart en fordel for PRO at deres toppkandidat hadde en så tydelig profil.

---

²⁹⁰ *Hamburger Abendblatt*, 26.juli 2001, s. 15: ”For meg å skulle ha tiltro til valglederen fra SPD er noe man kan tenke det ene eller det andre over” (egen oversettelse).

²⁹¹ *Hamburger Abendblatt*, 6. september 2001, s. 1.

²⁹² *Hamburger Abendblatt*, 12. juli 2001, s. 11.

²⁹³ Klein og Ohr 2002, s. 66-67.

Carini og Speit skriver om hvordan Schills valgkamp opptredener, uavhengig av hvor i byen de fant sted, alltid var fulle av mennesker, og at de kom for å høre en som snakket fra ”levra”.²⁹⁴ I *Stern* beskrives et møte fra Hotell Zeppelin i Hamburg-Schnelsen, hvor Schill skapte nærmest euforisk stemning blant de oppmøtte.

”Was kann man tun gegen das Verbrechen?”, fragt Schill[...] “Aufhängen“, brüllt vorn neben dem Rednerpult ein weißhaarige Senior[...] “Wie kann man Jugendlichen Grenzen setzen?”, fragt Schill. „Hintern voll Hauen“, brüllt der Greis hintern seinem Pilsglas.”²⁹⁵

Schills fremføring var på ingen måte typisk for en politiker. Istedenfor inkluderte han sitt publikum gjennom å blande fagprat, fargerike anekdoter og altså retoriske spørsmål hvor tilhørerne fikk anledning til å overby hverandre.

Her var kontrasten slående til von Beust, som ble oppfattet som noe høyborgerlig, og Runde, som slet med et stempel som litt tørr. Carini og Speit skriver at PRO ikke behøvde noe valgkampmaterial eller informasjon om partiet. De hadde Schill og han fikk oppmerksomhet uansett.²⁹⁶

Oppsummering

Valgkampen ble en annen enn det sittende senatet hadde ønsket seg. Hamburg hadde i løpet av den siste fireårsperioden opplevd en økonomisk vekst i tillegg til en nedgang i arbeidsledighet som var over landsgjennomsnittet. Byen var også av samtlige delstater den som hadde høyest kjøpekraft per innbygger. Det ble likevel fort klart at valgkampen ikke kom til å handle om disse temaene, men om ’lov og orden’.

Her var situasjonen for Hamburg en annen. Dette var det stedet i Tyskland hvor det ble begått flest lovbrudd per innbygger, og tendensen var motsatt av økonomien. Temaet hadde også vært viktig ved de to forrige valgene, men uten at noen av de etablerte partiene greide å profitere nevneverdig på det.

I en valgkamp hvor dette ble det dominerende temaet, oppnådde det nye partiet, PRO, å bli premissleverandør. SPD, som tidligere hadde boikottet dem, snudde helt om, og innsatte en

---

²⁹⁴ Carini og Speit 2002, s. 78-79.

²⁹⁵ *Stern*, nr. 38, 2001, s. 66: „Hva kan man gjøre med forbrytere?“, spør Schill[...] ”Heng han!!”, roper den hvithårede pensjonisten ved siden av talerstolen[...] ”Hvordan skal vi lære de unge å sette grenser?“, spør Schill. ”Ris de bak!”, brøler den gråhårede mannen fra bak sitt ølglass.” (egen oversettelse).

²⁹⁶ Carini og Speit 2002, s. 81.

innensenator som hadde en lignende profil som Schill. Det andre store folkepartiet, CDU, hadde derimot vært tidlig ute for å invitere PRO til et regjeringssamarbeid, uten at det hjalp dem på meningsmålingene. Det langt mer kritiske FDP sluttet seg etter hvert også motvillig til dette samarbeidet.

Årsakene til PROs posisjon virker å ha vært at det på tross av at det var kontroversielt, likevel maktet å distansere seg fra grupper ytterst til høyre. I stedet for var det sentrert rundt en tidligere dommer som det var vanskelig å forsøke å stigmatisere som ekstremist.

En annen sentral aktør var media. Spesielt de tre store avisene fra Springer Konsernet ble anklaget for aktivt å jobbe for et regjeringsskifte. Videre sammenfalt deres fremstillingsmetode av kriminalitetsproblemet i byen i stor grad med det til PRO.

Valgkampen fortonte seg, i følge Klein og Ohr, som den første moderne av sitt slag i Hamburg. Dette hang sammen med at det ikke lengre var partiene som var viktig, men at velgerne nå knyttet politisk kommunikasjon opp mot enkeltpersoner. Dette ga PRO en stor fordel, da deres profil uløselig var knyttet til deres frontfigur, Ronald Schill.

Kapittel 7. Epilog

Delstatsvalget i Hamburg den 23. september 2001 representerte et klart brudd med normal velgeradferd i byens etterkrigshistorie. PROs inntog resultat førte til at 44 år med uavbrutt SPD-styre nå var over. Men det mest iøynefallende var valgresultatet til PRO, som var unikt for både byen og landet som helhet. Aldri tidligere hadde noe nytt parti gjort det så godt ved deres første valg. Schill virket å ha blitt, som Stürenburg kalte han, ”der Eisbrecher” (isbryteren). PRO hadde greid å etablere seg som et legitimt alternativ til høyre for CDU, samtidig som det var deres evne til å ta stemmer fra SPD som hadde gjort maktskiftet mulig. Spørsmålet som mange stilte seg, var om partiet også kunne få fotfeste i resten av forbundsrepublikken.²⁹⁷

Det skulle tidlig vise seg at partiets fremtid ikke ville bli like lys som dets ledelse hadde håpet - og som Stürenburgs tittel antydte. Manglende resultater i regjering, mislykkede forsøk på å etablere seg i andre delstater, interne stridigheter og skandaler gjorde at det raskt mistet den troverdigheten det hadde oppnådd. Verken PRO eller Schill ble vedvarende politiske alternativer, men forsvant isteden nesten like fort som de hadde oppstått. I dette kapittelet vil tiden fra valget og frem til regjeringen ble oppløst beskrivet. Her vil enkelte sentrale episoder bli trukket frem, i håp om at de vil kunne belyse årsakene til at PRO bare ble et midlertidig fenomen.

Regjeringsforhandlingene

Det var grupper i CDU som, som nevnt i kapittel 5, var bekymret for at PROs svært gode valgresultat ville gjøre forhandlingene med dem krevende. PRO hadde med sine 26 seter i parlamentet bare 8 færre enn CDU, og det ville derfor bli vanskelig for dem å behandle PRO som en ren juniorpartner. Videre hadde den andre koalisjonspartneren, FDP, vært sterkt kritiske til PRO under hele valgkampen, og kun to uker før valget motvillig kommet med koalisjonsløfter. Rudolf Lange uttalte, som nevnt i forrige kapittel, at FDP skulle være med i regjering for å passe på Schill, og avsløre han som den politiske lettvekteren han var. Med andre ord virket ikke forutsetningene å være de beste før samtalene om et regjerings samarbeid tok til.

---

²⁹⁷ Se for eksempel *Der Spiegel*, nr. 52, 2001, s. 22.

Likevel viste den første fasen av deres samarbeid å gå relativt smertefritt for seg. Den 19. oktober, 10 dager etter at forhandlingene hadde startet, var senatet på plass. Dette hadde skjedd uten noen form verbale angrep eller åpne stridigheter mellom partiene. Blant annet forholdt det tidligere så kritiske FDP seg nå heller tause om PRO.

Av de elleve senatorposter fikk PRO tre: Schill ble Innensenator – og ble dermed ansvarlig for indre sikkerhet og politi -, Mario Mettbach ble ansvarlig for samferdsel og byutvikling og den langt mindre profilerte Peter Rehaag fikk posten for miljø, helse og forbrukerrett. Videre fikk FDP to poster, CDU fem, mens to senatorer var uavhengige. Ellers ble Ole von Beust borgermester, mens Schill ble tildelt vervet som viseborgermester. Dette betydde at han i von Beusts fravær ville lede senatet.

Carini og Speit mener årsaken til at samarbeidsplanene gikk såpass knirkefritt igjennom var at i alle tre partier var ønsket om å komme i en maktposisjon sterkere enn de ideologiske forskjellene. Dessuten viste FDP og spesielt CDU vilje til å inkludere en stor del av PRO sine saker innenfor 'indre sikkerhet'. Blant annet ble det foreslått å innsette 250 nye politibetjenter, å innføre tiltak slik at politiet skulle bli mer synlige i gatebildet og de gikk med på å innføre videoovervåkning ved spesielt belastede områder. Videre hadde CDU og PRO, mot FDPs vilje, fått gjennomført et krav om "Regelanfragen" ved tildeling av statsborgerskap,²⁹⁸ noe som betydde at myndighetene kunne etterforske om søkeren hadde deltatt i former for aktivitet som kunne utgjøre en trussel mot rikets sikkerhet.

Det at forhandlingene gikk bra, forandret likevel ikke den kjensgjerning at virkeligheten som kom med regjeringsansvar ble utfordrende. For Schill, som hadde profilert seg som anti-politiker, ble realitetene spesielt krevende. Den motvillige politikeren som tidligere hadde kommunisert sitt budskap med så stor gjennomslagskraft, slet plutselig med å finne overbevisende svar til pressen. Blant annet modererte han et løfte om at de ville innsette 2000 nye politibetjenter, og isteden uttrykte han at det konkrete tallet ikke var interessant. Det befolkningen var interessert i, var at de opplevde at ting beveget seg i riktig retning. Et enda mer ekstremt eksempel var da han konfrontert med et løfte om en halvering av

---

²⁹⁸ Carini og Speit, 98-99

kriminalitetsraten innenfor 100 dager, svarte at han ikke hadde konkretisert hvilke 100 dager det var snakk om - det trengte ikke å være de 100 første dagene av deres regjeringstid.²⁹⁹

Det er ikke unaturlig at politikere modererer løfter når de går fra opposisjon til en maktposisjon, og det er heller ikke uvanlig at de blir straffet for dette på meningsmålingene; men for Schill ble denne overgangen en ekstra belastning fordi han i så stor grad hadde spilt på politikerforakt, og fordi han hadde profilert seg som en som hevet seg over deres spill og intriger. Nå var han selv fanget i dette nettet og det er derfor ikke vanskelig å forestille seg at den påfølgende tiden skulle bli utfordrende.

Skandaler og skuffelser

Som sagt ble det tidlig klart for Schill og PRO at det ville bli vanskelig å holde de løftene som de hadde gitt under valgkampen, og tross enkelte forsøk, greide de ikke å opprettholde den entusiasmen som hadde eksistert rundt han og partiet. Tidlige forsøk på å rekruttere politibetjenter fra andre delstater kunne ikke gjennomføres - og ble dessuten dårlig mottatt av innenriksministerne i disse delstatene. Andre tiltak, som utdanning av flere politibetjenter, ble dessuten stoppet fordi det rett og slett ikke eksisterte midler til å gjennomføre dem.³⁰⁰

Under disse omstendighetene ble Schill hardt presset, *Der Spiegel* trykte en artikkel titulert "Hundert Tage Peinlichkeit".³⁰¹ Her ble tonen slått an allerede i ingressen: Aldri tidligere hadde en regjering mistet sin anseelse så fort. Schill - avbildet sammen med sin voldsdømte livvakt - hadde profilert seg som en som skulle rydde opp i kriminalitet og politisk grums, men var nå selv involvert i en serie av tilsvarende skandaler. Blant annet skulle han ha hatt omgang med personer med mafiatilknytning og han hadde angivelig også brukt kokain.³⁰² Videre hadde pressen i Hamburg nå gått fra å kalle han "Richter Gnadenlos" til å fremstille han som en partysenator.³⁰³ De manglende resultater og det økte antallet riper i lakken kom også til uttrykk på meningsmålingene, hvor trenden var nedadgående.

---

²⁹⁹ Hartleb 2004, s. 195.

³⁰⁰ Se *Der Spiegel*, nr. 24, 2002, s. 49 og *Der Spiegel*, nr. 43, 2001, s. 61.

³⁰¹ "Hundre dager med pinligheter" (egen oversettelse).

³⁰² Schill tok selv affære med kokainryktene og tok en test som renvasket han. Denne saken har for øvrig på nytt dukket opp i tysk presse i 2008, da avisen Bild fikk tilgang til en video hvor Schill som angivelig bruker kokain. I denne videoen beretter han også om hvordan denne testen i 2001 visstnok hadde en så høy feilmargin at den på tross av at han hadde brukt stoffet, ble negativ. Ytterligere kontrovers oppsto fordi Schill der uttrykker at han i løpet av sin karriere som dommer bevisst idømte mørkhudete personer strengere straffer enn andre.

³⁰³ *Der Spiegel*, nr. 6, 2001, s. 43.

Det var dessuten ikke bare i Hamburg at PRO hadde problemer. Som sagt hadde det i media blitt spekulert i om partiet kunne bli en størrelse også i tysk politikk, en ide som Schill ikke hadde vært fremmed for. Allerede en måned etter valget ble det første lokallaget dannet i Schleswig-Holstein, og kort tid etterpå dukket tilsvarende opp i Niedersachsen og i Bremen.³⁰⁴ Det første delstatsorganisasjonen hadde likevel blitt dannet i Sachsen-Anhalt. Her valgte de allerede i april 2002 å stille i delstatsvalget.

I Sachsen-Anhalt ble partiet tidlig offer for interne konflikter. Valget av forretningsmannen Ulrich Marseille som førstekandidat på listen var omstritt, og det ble blant annet stilt spørsmål om hans motiver primært handlet om å fremme egne forretningsinteresser.³⁰⁵ Selv om Schill ga han sin fulle støtte, så hindret ikke det at en gruppe brøt med PRO og dannet sitt eget parti, RBP. Valgresultatet på 4,5 % var også en skuffelse. I en delstat hvor det høyreekstreme partiet DVU hadde vunnet 13 % av stemmene ved forrige valg, greide et parti som hadde ambisjoner om å utfordre de store partiene ikke å komme over sperregrensen.

Utover selve resultatet mener Frank Decker at dette sendte ut et uheldig signal, fordi man ved ikke å gjenta suksessen også mistet mye av den entusiasmen som hadde fulgt partiet. I stedet for ble det skapt et inntrykk av at PRO hadde nådd sitt maksimale potensial. Et ytterligere problem var at man hadde vært for utålmodig i å forsøke på å bli en nasjonal størrelse. Ved landsmøtet i juli i 2002 ble det bestemt at man skulle delta i valget til Forbundsdagen allerede i september samme år. Schill var vel og merke motstander av dette, og uttalte til pressen at man innad i partiet hadde hva han kalte et problem med kverulanter. Resultatet var like fullt at PRO kun hadde tre måneder til å sette sammen lister for de ulike delstatene, og da de i flere av disse ikke engang hadde etablert lokallag mistet man raskt kontrollen over prosessen. Kandidatene partiledelsen i Hamburg ønsket seg, ble i flere tilfeller enten satt til side av delstatslagene eller at man måtte gjennom flere valgrunder for å få sine ønsker i gjennom.³⁰⁶

Resultatet i september 2002 ble samlet i Tyskland på 0,8 % og 4,2 % i Hamburg, hvilket Decker mener forsterket den allerede eksisterende oppfatningen av at det var et ubetydelig

---

³⁰⁴ Carini og Speit 2002, s. 161.

³⁰⁵ *Der Spiegel*, nr. 7, 2002, s. 56.

³⁰⁶ Decker 2004, s. 13

parti.³⁰⁷ Man kan også stille seg spørsmålet om Schill fra og med dette mistet sin posisjon som en karismatisk leder. Det virker hvert fall som han istedenfor å ta grep over situasjonen, valgte å innta en lav profil. I følge Florian Hartleb ble det praktiske arbeidet hans overlatt statssekretæren, Walter Wellinghausen, og han la alt program- og organisasjonsarbeid til side.³⁰⁸ Decker påpeker at årsaken til dette ikke bare handlet om valgresultatene i Sachsen-Anhalt og til Forbundsdagen, men også at han rett og slett manglet evnen til å konstruere et ideologisk fundament.³⁰⁹ Det var uansett en kjensgjerning at den tidligere kontroversielle og populære Ronald Schill, hadde mistet mye av sin popularitet. Støtten i befolkningen var nedadgående, i pressen var han gått fra å være ”nådeløs” til ”partyløve”, og innad i eget parti hadde han gradvis begynt å miste kontrollen. Men om Schill hadde mistet mye av sin popularitet, var evnen til å skape kontrovers fremdeles intakt.

Schills tale i Forbundsdagen

Den 29. august 2002 holdt Ronald Schill en tale i den tyske forbundsdagen som fikk så mye negativ oppmerksomhet at sågar partikolleger fordømte den. I aviser som *Bild* ble den referert til som Schill-skandale i forbundsdagen. *Die Welt* gikk til det skritt å si at den som nå ville regjere sammen med Schill ikke lenger bevegde seg innenfor demokratisk territorium. Borgermester Ole von Beust – som til da hadde vært forsiktig i sine uttalelser om innensensatoren - sa at han var sjokkert; mens hans kollega i FDP, Rudolf Lange, mente at Schill med sitt uverdige skuespill hadde skadet senatets renome.³¹⁰

Årsaken til dette oppstyret var at Schill – som i kraft av sitt embete som viseborgermester kunne tale i Forbundsdagen - skulle uttale seg i forbindelse med flomkatastrofen som på dette tidspunktet herjet i deler av Sentral-Europa, blant annet i de østlige delstatene i Tyskland. Allerede i den flittig siterte åpningsreplikken satt han standarden:

”Die Deutschen sind die tüchtigsten Menschen, haben aber die unfähigsten Politiker.“³¹¹

Med andre ord begynte han med å hylle det tyske folk, for deretter å gå løs på de inkompetente politikerne. Deretter gikk han over til å kritisere innvandringspolitikken som

---

³⁰⁷ Decker 2003, s. 155.

³⁰⁸ Hartleb 2004, s. 197.

³⁰⁹ Decker 2003, s. 154-156.

³¹⁰ Se *Der Spiegel*, nr. 36, 2002, s. 31. *Der Spiegel* kalte for øvrig talen for en fiasko, og mente at Schill hadde skadet senatet med en pinlig opptreden.

³¹¹ *Der Spiegel*, nr. 36, 2002, s. 31: ”Tyskerne er de dyktigste menneskene, men har de mest inkompetente politikerne” (egen oversettelse).

han mente utgjorde en altfor stor byrde på den tyske statskassen, noe som blant annet gikk ut over ofrene for flommen. Et annet problem var EUs planer om å utvide østover, hvor spesielt polakkene ble trukket frem. Det var likevel etter at talen hadde vart langt utover de tillatte 15 minuttene, at den nådde sitt virkelige klimaks. Etter at Forbunds dagens visepresident, Anke Fuchs, flere ganger, uten hell, hadde bedt han om å avslutte, skrudde man av mikrofonen hans. Schills reagerte umiddelbart med å anklage henne for å vise forakt for grunnloven, da hans taletid, mente han, var ubegrenset, og truet til og med med å anmelde visepresidenten til forfatningsdomstolen.³¹²

Selv om det ikke skjedde, var reaksjonene på hjemmebane altså kraftige. Lederen for CDUs byrådsgruppe, Michael Freytag, mente at man hadde nådd en smertegrense, og i *Hamburger Morgenpost* kunne man lese om en mulig regjeringsskisse. Von Beust uttrykte, med dårlig skjult adresse, at alt hadde sin pris, men avviste likevel påstandene om at samarbeidet skulle avsluttes.³¹³

Frank Decker kaller dette Schills siste forsøk på å etablere seg som nasjonal størrelse. Resultatet ble likevel, mener han, det motsatte.³¹⁴ Det viste seg i forholdet til koalisjonspartnerne som ble ytterligere forverret, og ikke minst i forhold til mediene, hvor aktører som *Die Welt* og spesielt *Bild*, som tidligere til en viss grad hadde sympatisert med han, nå tok fullstendig avstand fra hans utsagn. Men viktigst var selvsagt at det ikke virket å ha noe positiv effekt på velgerne, heller tvert imot: Den nedadgående trenden bare fortsatte og ved valget som fulgte bare noen uker senere fikk de altså kun 0,8 % av stemmene på landsbasis og 4,2 % i Hamburg.

Det interessante er at Schills tale egentlig ikke representerte noe brudd med fortiden. Allerede fra begynnelsen av hadde han gjort seg bemerket med tabubrudd, hvor ofrene for hans utbrudd både hadde blitt beskyldt for korrupsjon så vel som trusler om arrestasjon. Spørsmålet er derfor om man nå følte at han hadde gått for langt, eller om han rett og slett ikke var i en posisjon hvor dette lenger virket troverdig.

---

³¹² Talen kan for øvrig sees i sin helhet på følgende internettside.
<http://www.youtube.com/watch?v=ft11KiVO37E> (sett 4. oktober, 2008)

³¹³ Se <http://www.mopo.de/info/suche/archiv/index.html> og http://archiv.mopo.de/archiv/2002/20020830/nachrichten/deutschland_welt/politik/41113336.html (lesedato 1. august, 2008)

³¹⁴ Decker 2004, s. 156.

Som bemerket i kapittel 4 ble PROs fokus på spørsmål om innvandring og det multikulturelle samfunn først virkelig satt på dagsorden etter valget. Vel og merke hadde en viktig del av valgkampen deres bestått i å vise sammenhenger mellom deler av innvandringspolitikken og det stadig økende kriminalitetsproblemet, men noen kategorisk fordømmelse av det multikulturelle samfunnet hadde likevel ikke funnet sted. Fokuset hadde heller vært på ”gode” og ”dårlige” innvandrere, hvor de gode var på deres side, mens de dårlige ble lempet inn i en kategori sammen med andre kriminelle og ulike autonome grupper. Dette hadde endret seg i løpet av det følgende året. Som Hartleb, nevner ble Tyskland i valgkampprogrammet i 2002 fremstilt som et offer for masseinnvandring. I tillegg hadde PRO innen denne tid utviklet et verdisyn hvor det multikulturelle samfunnet var definert negativt. Det var dessuten tilfeller hvor islamisme ble likestilt med fundamentalisme.³¹⁵ I følge både Hartleb og Decker var en slik utvikling naturlig, da partiet var nødt til utvide saksområdet sitt for å ha mulighet i andre delstater. Kriminalitet var, i følge dem, et begrenset tema som forholdene i Hamburg var spesielt gunstige for. Hvis man derimot ville ha suksess på nasjonalt plan, hadde erfaringene fra andre europeiske land vist at spesielt innvandringsmotstand slo an.³¹⁶

I så måte representerer talen i Forbundsdagen det Hartleb ville kalle en *Bewegungstypus*³¹⁷ hvor man gradvis skifter politisk fokus basert på hva som mobiliserer velgerne. I denne talen er Schills angrep på innvandrere som gruppe langt kraftigere enn tidligere, og i motsetning til under valgkampen er det heller ikke lenger snakk om ”gode” og ”dårlige” utlendinger, men om ”utlendinger” og ”tyskere”. Når det gjelder Schills angrep på visepresidenten i Forbundsdagen virker også dette ved første øyekast å ligne den strategien som allerede var blitt et varemerke, nemlig en utstrakt bruk av angrep på enkeltpersoner. Det er likevel nærliggende å anta at en slik oppførsel også kan ha blitt ansett som et angrep på selve institusjonen, noe som sikkert ikke ble godt mottatt, spesielt ikke fra en politiker som hadde profilert seg som en eksponent for lov og orden.

Like fullt var verken politikere eller innvandrere nye ofre for Schills sine angrep. Politikerforakt hadde alltid vært et sentralt element i hans retorikk, og som nevnt hadde heller ikke innvandrerne sluppet unna under valgkampen. Det nye var likevel at han på dette tidspunktet forsøkte å utvide konseptet. Når det gjaldt politikere kunne han, med tanke på

---

³¹⁵ Se kapittel 4.

³¹⁶ Se kapittel 2.

³¹⁷ Se kapittel 2.

egen posisjon, ikke fortsette å angripe Hamburgs senat. Videre var det nødvendig, hvis PRO skulle bli en nasjonal størrelse at han overførte denne kritikken til rikspolitikere. I forhold til innvandrerne representerte de en trussel fordi de i Hamburg var overrepresenterte på kriminalstatistikken. I talen i forbundsdagen blir de på ny tildelt en ytterligere rolle som syndebukker, men her tenderer han mot det man kan kalle velferdssjåvinisme, altså at de tar ressurser som kunne gått til "våre egne trengende". Ut fra en slik retorikk ble skillet mellom tysker og innvandrere mer fundamentalt. Det skyldtes at mens han tidligere kun skilte mellom en "god" og en "dårlig" innvandrere, skiller han nå mellom grupper av trengende hvor tyskere blir stilt opp mot innvandrere. Dette medfører at innvandring og det som det bringer med seg, får et langt mer negativt innhold.

Hans argumenter ble dårlig mottatt kolleger og i media, og skal vi tro meningsmålingene slo det heller ikke an blant velgerne. Dette bringer oss tilbake til spørsmålet om det var innholdet i hva Schill sa eller om det var hans posisjon som avgjorde dette. Her er det nærliggende å tro at det er litt av begge deler. Som sagt, så kan man anta at hans angrep på Forbundsdagspresidenten ble oppfattet negativt, blant annet fordi det kunne oppfattes som et angrep på en respektert institusjon. Videre ble dette gjort av en som var der som representant for byen Hamburg. Ronald Schill kunne ikke som innsenator lenger være en enfant terrible, isteden forventet man ansvarlighet. Som nevnt i kapittel 4 så hadde det allerede under valgkampen blitt jobbet med å gi han et image som en statsmann, men hendelsene i forbundsdagen tyder på at dette var noe man ikke hadde jobbet tilstrekkelig med. Videre hadde han siden valget opplevd en stadig synkende popularitet, og han hadde dessuten gradvis mistet kontroll over partiet. Dessuten hadde fremstillingen av han i media endret seg. Mens han tidligere godt kunne få kritikk, var han likevel "den nådeløse dommeren". Nå var han partysenatoren, noe som hørtes mer ut som en klovn enn en trussel. Til slutt ble navnet hans, som tidligere hadde stått for noe nytt og vitalt, for første gang forbundet med nederlag. Det virker derfor legitimt å anslå at den karismaen han hadde vært i besittelse nå var borte. Som Decker uttalte det: Han manglet Fortuyns evner til å konstruere et parti som kunne konkurrere med de etablerte partiene utenfor lokalnivå.³¹⁸ Det Schill var i besittelse av, var en populistisk begavelse, eller en evne til å få folk til å identifisere seg med han. På dette nivået viste dette seg likevel ikke å være tilstrekkelig. Han maktet ikke å ta partiet videre, kanskje fordi han utenfor Hamburg ikke hadde sitt rykte å flyte på.

---

³¹⁸ Decker 2004, s. 156.

Regjeringen oppløses

Den 19. august 2003 kalte Hamburgs borgermester, Ole von Beust, inn til pressekonferanse. Med Ronald Schill på sin høyre side, kunngjorde han at han var nødt til avsette den daværende innensenatoren av hensyn til vedkommendes karakter. Bakgrunnen for dette var, i følge von Beust, at Schill skulle ha forsøkt å utpresse han gjennom å true med å avsløre hans angivelige forhold til senatets justisminister, Roger Kutsch. Schill på sin side påsto at det ikke hadde vært tale om utpressing, men at formålet hans kun hadde vært å påpeke at von Beust ikke var konsekvent, da samme person hadde krevd at Mettbach måtte avsette en av sine rådgivere fordi disse to hadde et forhold. Von Beust benektet at han og Kutsch var noe annet venner, og sa at Schills trusler ikke hadde gitt han noe annet valg.³¹⁹

Dette fikk fatale følger, både for det sittende senatet, men også for PRO. Selv om man ikke umiddelbart oppløste senatet viste det seg relativt fort at det ble umulig å fortsette. Med Schills avsettelse ble Mario Mettbach utnevnt til ny viseborgermester, mens Dirk Nockermann tok over som innensensor. Schill fortsatte likevel sin rolle som partileder i Hamburg, og han valgte heller ikke å holde en lav profil i forhold til regjeringens arbeid, noe som etter hvert førte han i konflikt med Mettbach.

I utgangspunktet var Schills konflikt primært med Nockermann, som han mente hadde vært aktiv i forbindelse med hans avsettelse. Videre het det at Nockermann tilhørte en fraksjon av partiet som ønsket at PRO skulle ha en profil som mer konservative og mindre populistisk.³²⁰ Dette hadde medført at partiet hadde delt seg inn i to fløyer, en majoritet som støttet Schill og en liten gruppe som stod bak Nockermann. Mettbach, derimot, hadde så sent som ved landsmøtet i november 2002 støtte Schills posisjon innad i partiet, og prøvde å fungere som en mekler mellom de to fløyene.³²¹

Konflikten manifesterte seg innad i partiet i slutten av november da man skulle velge gruppe styre for delstatsforsamlingen. Vel og merke stilte Schill uten motkandidater på valget

---

³¹⁹ Se blant annet

http://archiv.mopo.de/archiv/2003/20030819/nachrichten/deutschland_welt/politik/dpa53266.html (lesedato: 3.oktober, 2008) og *Der Spiegel*, nr. 35, 2003, s. 34..

³²⁰ <http://www.abendblatt.de/daten/2003/11/12/229119.html> (lesedato: 23. oktober, 2008)

³²¹ <http://www.abendblatt.de/daten/2003/12/01/236283.html> (lesedato: 23. oktober, 2008)

som leder, men tre av delegatene som styret hadde plukket ut ble nedstemt.³²² Opposisjonen i partiet var med andre ord sterkere denne gangen enn de hadde vært ved det første landsmøtet, nesten fire år tidligere.

Bare noen få dager etter dette intraff likevel den hendelsen som skulle føre til bruddet mellom disse Mettbach og Schill. Schill hadde på direktesendt fjernsyn kritisert arbeidet til både von Beust og Nockermann i senatet, noe som Mettbach straks gikk fordømte. Til *Hamburger Abendblatt* uttalte han at Schill ikke snakket på vegne av partiet.³²³ Dette førte til nye spekulasjoner om at koalisjonen kom til å sprekke, og det ble derfor langt ytterligere press på Mettbach fra CDU om å få orden på Schill. Under en uke etter Schills opptreden meddelte han derfor at landsstyre (hvor han var leder) skulle diskutere Schills oppførsel, og det ble ikke utelukket at han kunne komme til å miste sin stilling som leder for Hamburg PRO; partistatuttene åpnet sågar for at han kunne kastes ut av partiet. Det viktigste var at man måtte hindre at Schill fortsatte med å motarbeide senatet.³²⁴

Med tanke på Schills rykte virket dette lite sannsynlig, og han kalte også truslene om utestengelse for en ”dårlig vits”.³²⁵ Like fullt var det akkurat det som skjedde. Den 7. desember kom landsstyret til den beslutning at man skulle fjerne Schill fra samtlige verv. Ett av medlemmene i partistyret, Stefanie Kreusch, uttalte at man hadde forsøkt å komme til et kompromiss med han, men at han kategorisk hadde nektet å forsøke alle former for samarbeid. Dette betydde likevel ikke at Schill ikke lenger hadde støtte i partiet. Flere av partiets delegater i Hamburgs parlament uttalte at de kom til å støtte Schill, og det ble antydnet at de kunne komme til å forlate partiet for så å danne et nytt.³²⁶

Ronald Schill nektet å gi seg uten kamp. Han uttalte at Mettbach var en som bare adlød von Beust og at han ikke hadde mandat til å avsette han som leder for PRO i Hamburg. Videre gjorde han det klart at han ikke kom til å fortsette å støtte det sittende senatet,³²⁷ noe som med tanke på hans støttespillere innad i partiet gjorde koalisjonens fremtid vanskelig.

---

³²² <http://www.abendblatt.de/daten/2003/12/01/236243.html> (lesedato: 23. oktober, 2008)

³²³ <http://www.abendblatt.de/daten/2003/12/03/237223.html> (lesedato: 23. oktober, 2008)

³²⁴ <http://www.abendblatt.de/daten/2003/12/05/238207.html> (lesedato: 23. oktober, 2008)

³²⁵ op.cit.

³²⁶ <http://www.abendblatt.de/daten/2003/12/08/239105.html> (lesedato: 21. oktober, 2008)

³²⁷ <http://www.abendblatt.de/daten/2003/12/08/239072.html> (lesedato: 20. oktober, 2008)

Den 10. desember, altså bare tre dager etter at Schill hadde blitt kastet ut av partiet, bestemte von Beust at senatet skulle oppløses, og at det i februar følgende år ville ha et nyvalg. Reaksjonene fra de andre partiene varierte. Mens SPD og GAL mente at det sittende senatet hadde påført byen stor skade, så skyldte FDP og PRO på Schill. Mario Mettbach, som bare en måned tidligere hadde støttet Schill mot von Beust, uttalte nå at Schill trodde han alene kunne styre byen.³²⁸ Von Beust reaksjon var å takke PRO for det han mente hadde vært et vellykket og godt samarbeid. Skylden på at de ikke kunne fortsette la også han uten forbehold på Schill.³²⁹

I tiden som fulgte fortsatte stridighetene innad i PRO, med det resultat at Schills og fem andre sympatisører gikk over til PRO DM - samme parti som han bare tre år tidligere hadde vært i en navnestrid som nesten ble tatt til namsretten. De gikk til valg under parolen PRO DM/ Schill. I PRO, hvor Schill ikke hadde maktet å vinne tilbake makten, var det nå den tidligere ”grå eminense”, Mario Mettbach som var toppkandidat.

På tross av Schills nederlag var enkelte i CDU bekymret for at han på ny skulle gjøre et godt valg, da man denne gangen ikke var forberedt på å samarbeide med han.³³⁰ Men bekymringene skulle vise seg å være ubegrunnet. På valgdagen, den 29. februar 2004, fikk nemlig CDU hele 47,2 % av stemmene, og med det rent flertall. PRO mistet så å si samtlige stemmer; oppslutningen var på kun 0,4 %. PRO DM/ Schill fikk 3,1 %, noe som altså var langt bedre enn PRO, men som likevel var et klart signal om at Schill hadde utspilt sin rolle. Utover dette kom FDP på ny under sperregrensen, SPD gikk tilbake hele 6 % og gjorde dermed på ny et katastrofevalg, mens GAL med 12,3 % greide å vinne tilbake mesteparten av det de hadde tapt ved forrige valg.

Med andre ord ble de to store taperne fra 2001 vinnere ved dette valget. Spesielt gjaldt dette CDU som på kort tid hadde beveget seg fra å spille lillebror i Hamburg som aldri fikk regjere, til å øke med over 20 % og dermed kunne regjere alene. I så måte virker det som om von Beust påstøtte taktikk fra 2001 om å kunne få regjere for enhver pris hadde fungert: PRO

---

³²⁸ <http://www.abendblatt.de/daten/2003/12/10/240029.html> (lesedato 23. oktober, 2008)

³²⁹ Hartleb 2004, s. 174-175. Også Carini og Speit trekker frem at det virket som om alle tre partier var innstilt på å samarbeide, noe som kom til uttrykk gjennom hvor fort regjeringsforhandlingene hadde gått.

³³⁰ Se *Der Spiegel*, nr. 51, 2003, s. 44.

hadde fort utspilt sin rolle, men CDU hadde maktet å etablere seg som et folkeparti i Hamburg.³³¹

Hva PRO angikk fortsatte nedgangen. Partiet inngikk ulike samarbeid med andre mindre partier, men greide aldri å oppnå en tilsvarende profil, verken rundt en sak eller person, som i Hamburg i 2001. Etter mer eller mindre å ha forsvunnet fra offentligheten, oppløstes partiet den 29. oktober 2007.

Ronald Schill valgte etter valgnederlaget i 2004 å trekke seg tilbake fra politikken, og forlot Tyskland til fordel for Brasil. Han har likevel ikke fullstendig unnsloppet offentlighetens lys. Blant annet har avisen *Bild* publisert en video der han angivelig sniffer kokain, og hvor han kommer med både nedsettende kommentarer om mennesker med en afrikansk bakgrunn i tillegg til å innrømme å ha brukt narkotika mens han var innensenator.³³² Han har likevel ikke gjort et comeback som en offentlig person, og virker, etter denne siste skandalen å ha blitt en persona non grata.

Oppsummering/konklusjon

Valgresultatet fra 2004 gir oss et godt bilde på hvor sentral Ronald Schill var for PRO. Selv om det var han som var skandalebefengt, og selv om von Beust roste partiet for deres arbeid i senatet, så hadde det likevel knapt noen oppslutning etter at det hadde kvittet seg med han. Sågar en skadeskudd Schill greide å mobilisere flere stemmer enn dem.

Utover dette ser vi at PRO også ble skadet av hans oppførsel. Spesielt talen hans i Forbundsdagen var med på å føre aktører innenfor politikk og media imot partiet. Men også hans manglende resultater som senator, og det som i media ble fremstilt som manglende interesse for jobben veide tungt.

Man kan likevel stille spørsmål om denne endrete oppfatningen av han også hang sammen med hans tidligere rolle. Var Schills karisma basert på at han var en som stod utenfor, en som refset etablissementet, og hvis så, var dette noe det var mulig å ta med seg inn i senatet som ansvarlig politiker. I så måte er det mulig å stille spørsmål om hans tale i forbundsdagen var et

---

³³¹ Ved valget i 2008 mistet CDU flertallet, og gikk derfor inn i en storcoalisjon med SPD, GAL og det da nye partiet *Die Linke*. CDU ble likevel det største partiet, og von Beust er fremdeles borgermester i byen.

³³² <http://www.bild.de/BILD/hamburg/aktuell/2008/03/07/roland-b-schill/kokain-gestaendnis-im-video.html> (lesedato: 26. oktober, 2008)

forsøk på å utvide partiets saksfelt, og samtidig forsøke å etablere en lignende profil på nasjonalt plan som han hadde oppnådd i Hamburg. Hvis det var tilfelle feilet han i alle fall grovt. Vel og merke var det samme taktikk som han hadde benyttet i Hamburg med ærekrenkelse og angrep på politikere. Men i denne sammenhengen ble hans stil oppfattet negativt, og skapte ikke den entusiasmen som man hadde sett i valgkampen i 2001.

En annen feil, som Decker påpeker, var at PRO hadde det for travelt med å etablere seg på nasjonalt plan. Dette medførte at de mistet kontrollen over utviklingen av partiet. Videre greide det heller ikke å gjenta suksessen fra Hamburg andre steder, noe som kan ha skapt et inntrykk av PRO allerede hadde nådd sitt senit.

Kapittel 8. Konklusjon

Denne oppgaven har hatt tre spørsmål som skal besvares. Det første var bakgrunnen for PROs suksess ved delstatsvalget i 2001; videre var det å definere partiets politiske profil, og det tredje var å forklare hvorfor PRO ble en legitim koalisjonspartner for CDU og FDP. For å kunne besvare dette, ble to ulike perspektiver foreslått i kapittel 2. Det ene fokuserte på det spesifikke omstendighetene som rådet i Hamburg, det andre handlet om å forstå dem som et uttrykk for en trend som har foregått over store deler av den vestlige verden. I det følgende kapitlet vil jeg oppsummere de svarene oppgaven har gitt i forhold til disse tre spørsmålene, og forsøke å redegjøre for dem ut fra disse to perspektivene.

To perspektiver for å forstå PRO

Det har allerede blitt påpekt at omstendighetene i Hamburg var svært gunstige for et parti som maktet å oppnå troverdighet på temaet 'lov og orden': Kriminalitetsraten i Hamburg var den høyeste i forbundsrepublikken, og både ved valgene i 1993 og i 1997 hadde det vært en av de viktigste sakene.

Under valgkampen 2001 fikk dette temaet en enda større rolle enn de to foregående gangene. Dette ikke bare kom til uttrykk i opinionen, men også i det økte fokuset temaet fikk fra de andre partiene. Her fungerte PRO som en premissleverandør. Blant annet valgte SPD rett før valget å kvitte seg med den sittende innensenatoren Hermut Wrocklage og erstatte han med Olaf Scholz, som hadde profil som i stor grad tilsvarte den til Schill. Videre måtte det sittende senatet forkaste sin opprinnelige valgkampstrategi, og forflytte fokuset fra økonomi til 'lov og orden'. En slik snuoperasjon kan ha sendt et signal til velgerne om at de hadde forsøkt å dekke over problemene innenfor dette saksfeltet. Heller ikke opposisjonen var, på tross av 44 år med sammenhengende SPD-styre, i stand til å mobilisere omkring 'lov og orden'. Blant annet hadde CDU forsøkt dette i 1997, uten at det hadde gitt nevneverdig suksess. Årsaken til dette kan ha vært at de fremdeles hadde lav troverdighet etter skandalen i 1993.

I så måte var PRO i posisjon hvor de kunne diktere valgkampen. De kom inn som en outsider i en by, hvor politikerforakten allerede var høy og adresserte et tema som store deler av befolkningen ikke bare opplevde som svært viktig, men også som neglisjert. Et viktig element var hvordan Ronald Schill profilerte seg som an anti-politiker - en som mer eller mindre

hadde blitt tvunget inn i politikken på grunn av de spesielle omstendighetene som rådet i byen -, og dermed kunne profitere ytterligere på denne misnøyen.

Videre spilte media en viktig rolle. Gjennom et omfattende fokus på kriminalitet og en fremstillingsmetode hvor problemet i stor grad ble krisemaksimert, var de medvirkende til å skape et klima preget av frykt og angst. Her har det blitt påpekt at på tross av at pressen ofte var kritiske til Schill, så benyttet de seg av mange av de samme fremstillingsmetodene som han gjorde.

Utover disse lokale trekkene deler PRO flere likhetstegn med høyrepopulistiske partier i andre europeiske land. Selv om de konkrete sakene som partiet adresserte nærmest utelukkende handlet om kriminalitet, lå det implisitt en mer allmenn kritikk av samfunnsutviklingen. Dette kom spesielt frem i Schills taler, hvor han ved gjentatte anledninger søkte tilbake til en svunnet tid. Sentralt i denne verdensanskuelsen var at samfunnet hadde beveget seg i feil retning – der hvor det tidligere hersket idyll var det nå kaos. Her er spesielt partiets tendens til å tenke i venn-fiendebilder interessant. Som påvist i oppgaven mente PRO at de som var ansvarlige for situasjonen i Hamburg var en maktelite innenfor politikk og rettsvesen, som hadde innført et grunnsyn hvor alt foregikk på gjerningsmannens premisser.

Gjennom å skylde på "68-generasjonens" naivistiske grunnsyn og fordre en retur til en tid forut utbredelsen av 1970-tallets "forståelsespedagogikk", inntok PRO ikke bare en reaksjonær tilnærming til kriminalpolitikk, de adresserte også den oppfattede krisen som alle Vesteuropiske land har gjennomgått. I så måte henvender partiet seg til grupper av befolkningen som av ulike grunner føler at de har blitt eller vil bli plassert på sidelinjen.

Hvis man ser på trenden blant velgere i Europa er dette en voksende gruppe, som ikke bare omfatter unge frustrerte menn uten jobb og utdanning. Dette gjaldt også for PROs velgere, hvor et stort antall var personer som kom fra mindre velstående deler av byen; men som også bestod av eldre, grupper innenfor offentlig sektor og til og med universitetsutdannede. Et fellestrekk for disse var at de ved siden av å anse temaet 'lov og orden' som viktig, i mindre grad assosierte seg med ett av de etablerte partiene.

I så måte er det ikke utelukkende temaet 'lov og orden' som gjør at man kan anse PRO som et høyrepopulistisk parti, men partiets verdensanskuelse og velgeridentifikasjon. I forhold til det

sistnevnte aspektet ser man tilsvarende tendenser som hos partier som FrP eller LPF, hvor en sentral del av selvforståelsen baserer seg på hvem som ikke inkluderes i deres "heartland". I stadig større grad har høyrepopulistiske partier begynt rette sitt fokus mot det multikulturelle samfunnet, hvor innvandrere og ikke-vestlige blir utpekt som syndebukker. PROs retorikk omfavnet også dette venn-fiendebilde, men i forhold til å uttrykke aversjoner mot det et slikt samfunnet, var det ved valget i 2001 ikke så utviklet at de fullstendig hadde omfavnet konseptet. Sammenhengen mellom innvandring og kriminalitet var gjort, men utover det var partiets syn ennå uklart.

Dette kan også ha sammenheng med PROs behov for å virke spiselige hos koalisjonspartnerne FDP og CDU. Spesielt i CDU ønsket sterkt om å kunne overta senatet, og sendte derfor tidlig et signal til PRO om at de var interesserte i et samarbeid. FDP var lenge motvillige, og uttalte seg tidvis svært kritisk mot Schill. Årsaken til at de likevel føyde seg virker mest sannsynlig å ha vært press fra media, andre politiske partier, men mest av alt velgerne. Det må likevel ikke underslås at PRO foretok visse grep for å distansere seg fra de ytre høyre - som spesielt i Tyskland er et belastet område - og dermed forsøkte å fremstille seg som mer spiselige, både for velgerne og for de andre partiene.

PROs regjeringsambisjoner gjorde forholdet til de etablerte partiene ambivalent. Mens de på den ene siden dyrket en profil som et anti-parti, måtte de altså samtidig forholde seg til dem. Schill uttrykte at han så for seg at de skulle bli et "CSU des Nordens", altså et konservativt alternativ til de etablerte partiene.

Planer om å etablere seg i andre delstater kom tidlig på banen, og også utover partikretsene ble det spekulert i om Tyskland nå hadde fått sin Haider. Disse planene skulle fort vise seg å ikke bli realitet. Etter at PRO inntok senatet, ble tidligere spekter ved dem som tidligere hadde vært en fordel for partiet til en svakhet. Den manglende organisasjonen og medlemmer uten reell erfaring, trekk som er typiske hos mange høyrepopulistiske partier, ble en nå til en bakdel. Det største problemet var likevel at frontfiguren Ronald Schill, som hele partiet hadde vært fundert på og som hvis profil var så sammenknyttet med den til partiet at de knapt kunne skilles, så ut til å ha mistet sin karisma.

Etter valgseieren kom derfor Schills begrensinger til syne. Hans evner som taler, ideolog og partibygger var på ingen måte på samme nivå som Haider eller Fortyun, og hans rykte i

offentligheten som tøff og kompromissløs ble nå endret til det til en partysenator. Schill maktet ikke å redefinere seg selv og resultatet ble at både partiet og hans karriere kollapset.

Dette gjør at vi avslutningsvis må vende tilbake til medias rolle i forhold til PROs suksess. Spørsmålet er da om det var den profilen som ble skapt i gjennom et samspill mellom Schill og media som gjorde at han kunne entre den politiske scene i utgangspunktet. Han var allerede forut for PRO allmenn kjent i Hamburg som den ”nådeløse dommer”, og alle hans mest kontroversielle domsavsigelser ble fulgt med argusøyne av dem. Selv om de fleste avisene var kritiske til han, var det også de som først ga han et politisk forum. Slik sett var overgangen til politikk naturlig når det gikk dårlig med dommerkarrieren. Dette medførte også at PRO ble et ekstremt personfokusert parti, hvor oppfatningen utad av Schill var det som avgjorde om partiet ville ha gjennomslag eller ikke.

I så måte åpner det for spørsmålet i hvor stor grad Schill i 2001 var herre over sin egen skjebne eller ikke. Markus Klein og Dieter Ohr kaller denne valgkampen for Hamburgs første moderne valgkamp, hvor media spilte en stor rolle og hvor politikk ble personifisert gjennom de ulike partienes toppkandidater. Dette ga Schill en klar fordel, samtidig som det har blitt spekulert i om det også var grunnen til at SPDs innensenator ble avsatt. Likevel greide Schill ikke å vedlikeholde sitt image, og ble derfor kun et forbigående fenomen.

Oppsummering

For å forstå PROs valgsuksess i 2001 er det umulig å komme forbi Ronald Schill. Hans profil var uløselig knyttet til partiet, og da han etter hvert mistet anseelse forsvant også PRO uti den politiske periferien. Det var flere årsaker til at han oppnådde denne posisjonen: For det første var Hamburg spesielt belastet når det kom til kriminalitet og for det andre hadde ikke opposisjonen greid å etablere en troverdig politikk på dette området. Et annet aspekt er at Schill virker å ha vært i stand til å berøre store deler av befolkningen gjennom sin verdensanskuelse, hvor han søker tilbake i tid og tegner klare fiendebilder. Denne sammenfaller med hva man har sett i andre europeiske land, hvor nye politiske partier har oppstått på høyreside, men likevel har markert som motstandere av hele det etablerte politiske systemet.

En konsekvens av dette er at det ofte blir satt likhetstegn mellom disse fenomenene, kalt høyrepopulister, og ekstreme partier. Dette medfører at det har eksistert berøringsangst overfor høyrepopulistiske partier, og som stiller krav til slike som har ambisjoner om regjeringsarbeid om å virke spiselige for de etablerte partiene.

For PRO betydde dette at de på den ene siden måtte distansere seg fra typiske ekstreme saker, men samtidig beholde sin profil som et alternativ det rådende systemet. Samtidig hadde partiet en fordel gjennom at CDU på et så tidlig tidspunkt omfavnet dem. Dette kan ha vært årsaken til at de greide både å bli oppfattet som et legitimt demokratisk alternativ, samtidig som de beholdt sin profil som et anti-parti.

Kilder og Litteratur

Kilder

Valgprogrammer

CDU – Regierungsprogramm zur Bürgerschaftswahl 2001

CDU – Regierungsprogramm zur Bürgerschaftswahl 1997

SPD – Gute Politik hat Zukunft. Die SPD für Hamburg (valgprogram for 2001)

PRO – Programm 2001

Aviser og ukentlige tidsskrift

Focus

Hamburger Abendblatt

Hamburger Abendblatt - årbok

Hamburger Morgenpost

Der Spiegel

Der Spiegel - årbok

Stern

Die Welt

Die Zeit

Valgkampmateriale

„Schwarz-Gelb-Schill-Hamburg-wendet-sich-ab“ (fra en anti-PRO-kampanje)

Internettadresser

Bild. URL:

<http://www.bild.de/BILD/hamburg/aktuell/2008/03/07/roland-b-schill/kokain-gestaendnis-im-video.html>

Bundeskriminalamt. URL:

<http://www.bka.de/index.html>

<http://www.bka.de/pks/pks1997/index2.html>

The Daily Telegraph. URL:

<http://www.telegraph.co.uk/news/newsttopics/byelection/article2015038.ece>

Hamburg. URL:

http://fhh1.hamburg.de/fhh/behoerden/behoerde_fuer_inneres/statistisches_landesamt/profile/schanzenviertel.ht

http://fhh1.hamburg.de/fhh/behoerden/behoerde_fuer_inneres/statistisches_landesamt/Info/SMH07.pdf).

Hamburger Abendblatt. URL:

<http://www.abendblatt.de/daten/2003/12/01/236283.html>

<http://www.abendblatt.de/daten/2003/11/12/229119.html>

<http://www.abendblatt.de/daten/2003/12/08/239072.html>

<http://www.abendblatt.de/daten/2003/12/08/239105.html>

<http://www.abendblatt.de/daten/2003/12/05/238207.html>

<http://www.abendblatt.de/daten/2003/12/03/237223.html>

<http://www.abendblatt.de/daten/2003/12/01/236243.html>

Hamburger Morgenpost. URL:

<http://archiv.mopo.de/archiv/1997/19970204/91679847622115.html>

<http://archiv.mopo.de/archiv/1997/19970903/9168007184190.html>

<http://archiv.mopo.de/archiv/1997/19971103/9168013167729.html>

<http://archiv.mopo.de/archiv/1999/19990520/19990520125.html>

<http://archiv.mopo.de/archiv/1999/19990520/19990520124.html>

<http://archiv.mopo.de/archiv/2001/20010529/200105291223.html>

<http://archiv.mopo.de/archiv/2001/20010530/20010530123.html>

<http://archiv.mopo.de/archiv/2001/20010530/20010530123.html>

<http://archiv.mopo.de/archiv/2001/20010531/dpa/20010531-1211-1183.html>

<http://archiv.mopo.de/archiv/2001/20010530/20010530123.html>

<http://archiv.mopo.de/archiv/2001/20010929/20010929122.html>

<http://www.mopo.de/info/suche/archiv/index.html>

http://archiv.mopo.de/archiv/2002/20020830/nachrichten/deutschland_welt/politik/411113336.html

http://archiv.mopo.de/archiv/2003/20030819/nachrichten/deutschland_welt/politik/dpa53266.html

Junge Freiheit. URL:

<http://www.jungefreiheit.de/Archiv.364.0.html>

Planet Interview. URL:

<http://www.planet-interview.de/interviews/pi.php?interview=schill-ronald>

Die Welt. URL:

[http://www.welt.de/print-welt/article511951/Amtsrichter Ronald Schill will Hamburger Innensenator werden.html](http://www.welt.de/print-welt/article511951/Amtsrichter_Ronald_Schill_will_Hamburger_Innensenator_werden.html)

[http://www.welt.de/print-welt/article430919/Hamburgs Buergerblock nimmt Konturen an.html](http://www.welt.de/print-welt/article430919/Hamburgs_Buergerblock_nimmt_Konturen_an.html)

youtube. URL (video av Schill sin tale i Forbundsdagen):

<http://www.youtube.com/watch?v=ft11KiVO37E>

Die Zeit. URL:

[http://www.zeit.de/2001/39/Wirtschaft hervorragend Stimmung miserabel?page=2](http://www.zeit.de/2001/39/Wirtschaft_hervorragend_Stimmung_miserabel?page=2)

[http://www.zeit.de/2001/37/Ein Suehneengel in Sankt Georg?page=7](http://www.zeit.de/2001/37/Ein_Suehneengel_in_Sankt_Georg?page=7)

Litteratur

Benthin Rainer 1996. *Die Neue Rechte in Deutschland und ihr Einfluss auf den politischen Diskurs der Gegenwart*. Peter Lang: Frankfurt am Main.

Betz, Hans-Georg 1998. "Introduction", i Hans-Georg Betz og Stefan Immerfall (red.), *The New Politics of the Right*: 1-10. New York: Macmillan Press.

Betz, Hans-Georg 1991. *Postmodern Politics in Germany: The Politics of Resentment*. London: Macmillan.

Betz, Hans-Georg 1994. *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*. New York: St. Martin's Press.

Beyme, Klaus Von 1988. "Right-Wing Extremism in Post-War Europe". *West European Politics* 11 (2): 1-18.

Bjørklund, Tor 2003. "Fremskrittspartiet gjennom 30 år". *Nytt Norsk Tidsskrift*, 20 (3): 129-145.

Blumenthal, Julia von 2004. "Die Schill- Partei und ihr Einfluss auf das Regieren in Hamburg". *Zeitschrift für Parlamentsfrage*, 2: 271-287.

Caciagli, Mario 1988. "The movimento Sociale Italiano-Destra Nazionale and Neo-Fascism in Italy". *West European Politics* 11 (2): 19-34..

Canovan, Margaret 1999. "Trust the people! Populism and the two faces of democracy". *Political Studies* 47 (1): 2-16.

Carini, Marco og Speit, Andreas 2002. *Der Rechtssprecher*. Hamburg: Konkret Literatur Verlag.

- Davis, Thomas C. 1998. "The Iberian Peninsula and Greece: Retreat from the Radical Right?", i Hans-Georg Betz og Stefan Immerfall (red.), *The New Politics of the Right*: 157-171. New York: Macmillan Press.
- Decker, Frank 2004. *Der neue Rechtspopulismus*. Opladen: Leske Budrich.
- Decker, Frank 2003. "Rechtspopulismus in der Bundesrepublik Deutschland: Die Schill-Partei", i Nicolaus Werz (red), *Populismus. Populisten in Übersee und Europa*, Opladen: Leske+Budrich.
- Eatwell, Roger 1998: "Britain: The BNP and the Problem of Legitimacy", i Hans-Georg Betz og Stefan Immerfall (red.), *The New Politics of the Right*: 143-155. New York: Macmillan Press.
- Fars, Thorsten og Wüst, Andreas 2003. "The Schill-Factor in the Hamburg Election". *German Politics* 11(2): 1-21.
- Fryklund, Björn og Thomas Peterson 1981. *Populism och missnöjespartier i Norden. Studier i småborgerlig klasseaktivitet*. Lund: Arkiv Förlag.
- Fullbrook, Mary 2002. *A History of Germany 1918-2000: The Divided Nation*. Oxford: Blackwell.
- Gluchowski, Peter og Hoffmann, Jürgen 1994. *STATT Partei*. Sankt Augustin: Konrad-Adenauer-Stiftung.
- Grewe, Hartmut 1994. *Der Bund freier Bürger*. Sankt Augustin: Konrad-Adenauer-Stiftung.
- Hartleb, Florian 2004. *Rechts- und Linkspopulismus - Eine Fallstudie anhand von Schill-Partei und PDS*. Wiesbaden: Vs Verlag
- Hartleb, Florian 2005. *Rechtspopulistische Parteien*. Berlin: Konrad-Adenauer-Stiftung
- Heie, Anja 2007. *At your service!* Hovedfagsoppgave fra Universitetet i Oslo.
- Heidar, Knut og Einar Berntzen 1998. *Vesteuropeisk politikk. Partier, regjeringsmakt, styreform*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Horst, Patrick 2002."Die Hamburger Bürgerschaftswahl vom 23. September 2001: "Schillerndem" gelingt der Machtwechsel". *Zeitschrift für Parlamentsfrage* 33(1): 43-64..
- Infratest dimap, Gesellschaft für Trend- und Wahlforschung 2001. *Bürgerschaftswahl in Hamburg: 23. September 2001 Hamburg hat gewählt*. Berlin: Infratest dimap, Ges. für Trend- und Wahlforschung.
- Holsteyn, Joop van og Rydgren, Jens 2004. "Pim Fortuyn: Den holländske populist". Rydgren, Jens og Widefeldt, Anders (red.). *Från Le Pen till Pim Fortuyn: Populism*

- och parlamentarisk högrextremism i dagens Europa: 9-27, 125-220. Malmö: Liber AB.*
- Jesse, Eckhard 2004. *Der Umgang mit parteipolitischem. Rechtsextremismus.* Berlin: Konrad-Adenauer-Stiftung.
- Kitschelt, Herbert 1995. *The Radical Right in Western Europe. A comparative Analysis.* Michigan: The University of Michigan Press.
- Kjelstadli, Knut 1985. "Nytten av å sammenlikne". *Tidsskrift for samfunnsforskning* (5): 435-447.
- Kjeldstadli, Knut 1991. "Struktur, norm og interesse - om historikernes behov for handlingsteori". *Historisk Tidsskrift* (1): 50-61.
- Klein og Ohr, Dieter 2002. "Der Richter und sein Wähler. Ronald B. Schills Wahlerfolg als Beispiel extremer Personalisierung der Politik". *Zeitschrift für Parlamentsfrage*33(1): 64-80.
- Klessmann, Eckart 2002. *Geschichte der Stadt Hamburg.* Hamburg: Europäische Verlagsanstalt.
- Kocka, Jürgen 1996. "The Uses of Comparative History", i Björk, R. og K. Molin (red.) *Societies Made Up of History.* Akademitryck AB.
- Kristoffersen, Nina R. 2001. *Partiledere – i media, og deres innvirkning på velgernes partipreferanser.* Hovedfagsoppgave fra Universitetet i Trondheim.
- Lorenz, Einhart 1967. *Nynazisme I Vest-Tyskland.* Oslo: Pax Forlag.
- Mayer, Nonna 1998. "The French National Front", i Hans-Georg Betz og Stefan Immerfall (red.), *The New Politics of the Right:* 11- 24. New York: Macmillan Press.
- Lucardie, Paul 1998. "The Netherlands: The Extremist Center Parties", i Hans-Georg Betz og Stefan Immerfall (red.), *The New Politics of the Right:* 111-123. New York: Macmillan Press.
- Mitra, Subrata 1988. "The National Front in France – a Single-Issue Movement". *West European Politics* 11 (2): 1-17.
- Midtbø, Tor 1997. "The Electoral Effect on Party Leader Approval in Norway". *Scandinavian Political Studies* 20(2): 135-153.
- Moum, Are Vogt 2004. *Høyrepopulisme og Europatanken i Tyskland og Østerrike.* Hovedfagsoppgave fra Universitetet i Oslo.
- Mudde, Cas 1999. "The Single-Issue Party Thesis: Extreme Right Parties and the Immigration Issue". *West European Politics* 22 (3): 182-197.

- Niclaß, Karlheinz 1995. *Das Parteiensystem der Bundesrepublik Deutschland*. Paderborn: Ferdinand Schöningh.
- Pühle, Hans-Jürgen 2003. "Zwischen Protest und Proteststil: Populismus, Neo-populismus und Demokratie", i Nicolaus Werz (red.), *Populismus. Populisten in Übersee und Europa*, Opladen: Leske+Budrich.
- Raschke, Joachim og Tils, Ralf 2002. "Die CSU des Nordens: was Ronald Schill für den Rechtspopulismus bedeutet; über die bundespolitischen Perspektiven der Partei Rechstaatlicher Offensive. *Blätter für deutsche und internationale Politik* 47(1): 49-58.
- Riedlsperger, Max, 1998. "The Freedom Party of Austria: From Protest to Radical Right Populism", i Hans-Georg Betz og Stefan Immerfall (red.), *The New Politics of the Right: 27-43*. New York: Macmillan Press.
- Rydgren, Jens 2004. "Vad är radikal högerpopulism?" Rydgren, Jens og Widefeldt, Anders (red.). *Från Le Pen till Pim Fortuyn: Populism och parlamentarisk högrextremism i dagens Europa: 9-27, 125-220*. Malmö: Liber AB.
- Scharsach, Hans-Henning 2002. *Rückwärts nach rechts Europas Populisten*. Wien: Überreuter.
- Schmitz, Michael 2002. *Die „Schill-Partei“ – Analyse der „Partei Rechtsstaatlicher Offensive“ nach den Landtagswahlen in Hamburg und Sachsen-Anhalt*. Sankt-Augustin: Konrad-Adenauer-Stiftung.
- Statistisches Landesamt Hamburg 1997. *Analyse der Wahlen zur Bürgerschaft und zu den Bezirksversammlungen 97*. Hamburg: Statistisches Landesamt.
- Statistisches Landesamt Hamburg, Stadtteil-Profile 2001. Wahlen 1966 - 2000: vor den Hamburg-Wahlen am 23. September 2001, Hamburg: Statistisches Landesamt.
- Ströss, Richard 1988. "The Problem of Right-wing Extremism in West Germany". *West European Politics* 11 (2): 1-17.
- Stöss, Richard 1986. *Parteien-Handbuch- Die Parteien der Bundesrepublik Deutschland 1945-1980*. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Swyngedouw, Marc 1998. "The extreme Right in Belgium: Of a Non-existent front National and an Omnipresent Vlaams Blok", i Hans-Georg Betz og Stefan Immerfall (red.), *The New Politics of the Right*. New York: Macmillan Press.
- Stürenburg, Holger 2002. *Der Eisbrecher*. Köln: Rouhs
- Taggart, Paul 2000. *Populism*. Buckingham: Open University Press.

- Werz, Nicolaus (red.), *Populismus. Populisten in Übersee und Europa*, Opladen: Leske Budrich, Opladen, 2003.
- Widfeldt, Andreas 2004. "Introduktion: Den radikala högerpopulismen- en etablerad politisk kraft". Rydgren, Jens og Widefeldt, Anders (red.). *Från Le Pen till Pim Fortuyn: Populism och parlamentarisk högrextremism i dagens Europa*: 9-27, 125-220. Malmö: Liber AB.
- Winkler, Jürgen R. og Schumann, Siegfried 1998. "Radical Right Wing Parties in Contemporary Germany", i Hans-Georg Betz og Stefan Immerfall (red.), *The New Politics of the Right*: 95-109. New York: Macmillan Press.
- Wolfrum, Edgar 2006. *Die geglückte Demokratie*. Klett-Cotta.
- Worm, Uwe 1995. *Die Neue Rechte in der Bundesrepublik: Programmatik, Ideologie und Presse*, Köln: PapyRossa Verlag.